

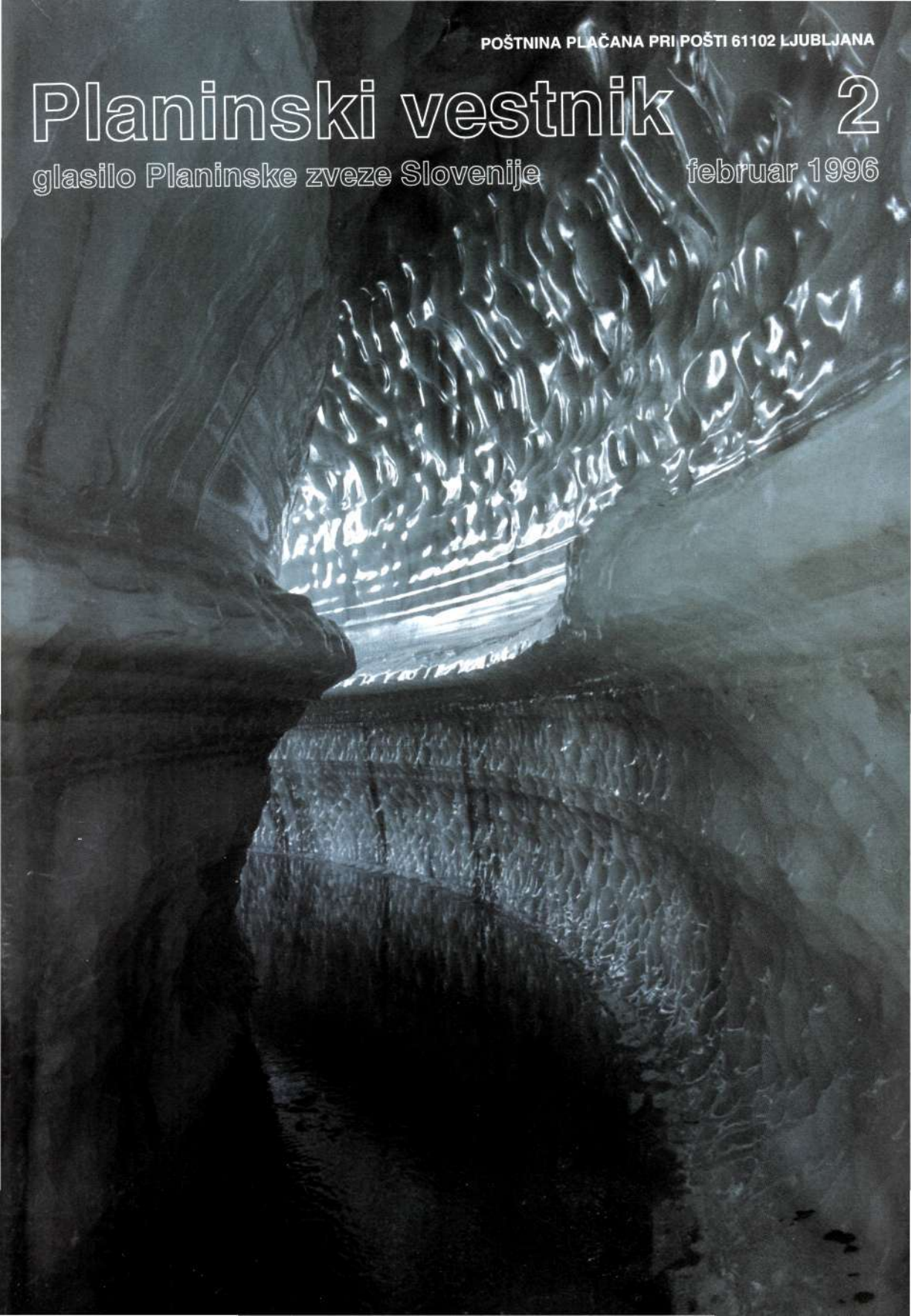
POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

# Planinski vestnik

2

glasilo Planinske zveze Slovenije

februar 1996



# Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

februar 1996

2

letnik XCVI

izhaja od leta 1895

## vsebina

Marjan Rztresen	Izgubljena v zasneženih gorah	49
	Prepovedi? Smešno!	51
	Najboljši alpinistični dosežki leta	52
	Uspešno leto za športne plezalce	54
	Pustolovski vzpon na Singu Chuli	57
Klemen Čepič	Krst v plazu in ledeniški vodi	58
Marko Jarc	Višinska bolezen in dihalne mišice	61
Jože Četina	Srečanje zdravnikov GRS iz Alp	62
Iztok Tomazin	Himalaja gre tudi skozi želodec	64
Pavle Šegula	Lavinski balon ABS iz nahrbtnika	66
Viljema Erjavca	V spomin	67
Dušan Novak	Kam odtekajo vode z gora	68
Stanko Klinar	Široke, globoke pravopisne razpoke	70
Irena Mučibabič	Uspehi pod mentorstvom izkušenih	75
Dario Cortes	Naravni in narodni parki Evrope	77
Vojko Arko	Ljubezen po pismih	79
Matevž Lenarčič,		
Marta Orešnik	Logarska dolina — Solčavsko	83
Jordan Komac	Meglina prevara	86
	Odmevi	88
	Iz planinske literature	88
	Društvene novice	93

Slika na naslovni strani: **Ledeni predor na ledeniku Engliček v Tien Šanu**

Foto: Klemen Čepič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Rztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojnik, Tone Škarja in Franček Vogelnik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta dr. Milan Naprudnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620-šifra valute-3053/8. Naročnina za leto 1996 znaša 2500 tolarjev in je plačljiva v največ dveh obrokih po 1250 tolarjev, posamezna številka stane 250 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometen davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

KAM STA ŠLA IN KJE STA ALPINISTA STANE BELAK-ŠRAUF IN JASNA BRATANIČ?

# IZGUBLJENA V ZASNEŽENIH GORAH

## MARJAN RAZTRESEN

Več kot 200 gorskih reševalcev in gorskih vodnikov je prve dni letošnjega leta v plazovih pod dvatisočaki Malo in Veliko Mojstrovko ter Nad Šitom glavo nad vršiškim cestnim prelazom iskalo pogrešana alpinista **Staneta Belaka-Šraufa** iz Kamnika in **Jasno Bratanič** iz Celja, ki sta se pred božičnimi prazniki odpravila v neznano, ne da bi komurkoli povedala, kam sta namenjena. Ko ju čez nekaj dni ni bilo domov, je Jasnina sestra sprožila reševalno akcijo, ki pa se je prve januarske dni končala brez uspeha.

Oba alpinista sta odšla od doma lanskega 23. decembra, ne da bi komurkoli povedala, kam se odpravljata. Ko se do 25. decembra, ko naj bi se Jasna vrnila, kot je povedala svoji sestri Maji, nista vrnila, je sestra začela vrteti telefon, ne da bi lahko dala kakršenkoli otipljiv in uporaben podatek, kje naj bi ju iskali. Kot je vsem po vrsti, ki jih je klicala, povedala Maja, naj bi se odpravila bodisi nekam v Julijce, bodisi pod Eiger v Švici, bodisi pod Grossglockner ali Grossvenediger v Avstriji; pred odhodom Jasna sicer ni povedala, kam gre, prej pa je sestri pripovedovala o vseh treh gorniških možnostih, ki naj bi se jih v bližnji prihodnosti lotila.

Kot je dejala Jasnina sestra Maja, je Jasna dotlej vedno povedala, kam je namenjena in kdaj se vrne. Ko je 23. decembra odšla, je povedala le to, da se vrne čez dva dni, se pravi 25. decembra. Vendar je niti do 26. decembra še ni bilo, zato je sestra najprej telefonirala v tajništvo Planinske zveze Slovenije, kjer je hotela dobiti stik z Gorsko reševalno službo, in policiji. Vsem je lahko povedala le to, da je Jasna s seboj vzela turne smuči in smučarsko opremo za takšno smučanje.

## ISKANJE BREZ OPORE

Ker je že navada, da ljudje v takih primerih pogosto vprašajo za nasvet izkušenega gorskega reševalca, je Maja 27. decembra telefonirala tudi načelniku postaje GRS v Mojstrani **Janezu Brojanu**, ki pa ji ni mogel dati uporabnega nasveta: v takih vremenskih razmerah, kakršne so bile te dni, ko je bilo ogromno snega, ko je še kar snežilo, ko je pihala močna burja in ko so se prožili snežni plazovi, seveda ni bilo mogoče sprožiti reševalne akcije v nepregledno prostrano Triglavsko pogorje; seveda pa bi gorski reševalci odšli v goro, če bi vsaj približno vedeli, kje naj iščejo. Dejal ji je, da so po obvestilih, ki jih ima, takointako obveščene vse postaje GRS v Sloveniji, naj bodo pozorne.

Dodatno je bila še ta tezava, da takrat ni nihče vedel, s katerim avtom sta odšla na pot, s Šraufovim sivim oplom caravanom ali izposojenim modrim kombijem.

Iz sedeža Planinske zveze Slovenije so vendarle takoj po prejemu informacije o izginotju telefonirali v vse ta čas odprte slovenske planinske kočje v visokogorju in sredogorju, prav tako so bile o pogrešanih obveščene

Jasna Bratanič



Stane Belak-Šrauf



vse slovenske policijske postaje. Ne s te in ne z druge strani pa ni bilo nobene vesti, prav tako v nobeni od slovenskih alpskih dolin ni nihče opazil enega od obeh avtomobilov, s katerima naj bi alpinista odšla od doma.

## POLICIJE TREH DRŽAV IŠČEJO POGREŠANA

Ker je obstajala tudi možnost, da bi odšla pod Eiger, kar naj bi Belak nekoč omenil enemu od svojih plezalških kolegov, je neki gospod **Petrovič** 27. decembra po telefonu poklical veleposlanika Republike Slovenije v Švici **Željka Jegliča**, »a mi ni pustil niti svoje telefonske številke, niti naslova, ampak je le dejal, da je sorodnik 27-letne Jasne Bratanič, ki je domnevno z dvema gospodom, od katerih je bil eden Stane Belak, odšla od doma, nemara pod Eiger«, kot nam je povedal veleposlanik Jeglič, ki je po tem obvestilu nemudoma telefoniral švicarski zvezni in kantonalni policiji in še posebej policijski postaji v Grindelwaldu pod Eigerjem. Policija je o pogrešanih Slovencih povprašala gorske reševalce okoli Eigerja, ki pa so vsi po vrsti odgovarjali, da je v tamkajšnjih gorah že več dni izredno slabo

vreme in ne vedo za nikogar, ki bi v takih razmerah šel na goro, da pa ne vedo niti za nobeno gorsko nesrečo v zadnjih dneh tod okrog. Kljub temu so obljubili, da bodo še isto noč, ko ne bo toliko smučarskih avtomobilov, natančno pregledali vse parkirne prostore pod goro.

Zaradi informacije, da naj bi odšla na turno smučanje pod Gorssvenediger, kjer so bile pred lanskim božičem ugodne snežne razmere, je bil o izginotju dveh slovenskih alpinistov obveščen tudi slovenski generalni konzulat v Celovcu. Uslužbenec tega konzulata **Marko Vrevc** je za pomoč takoj prosil koroško deželno žandarmerijo, ki je obvestila predvsem svoje kolege pod Visokimi Turami, okoli Grossglocknerja in Grossvenedigerja, predvsem še okoli Linza, Zell am Seeja in Heiligenbluta. Prva njihova obvestila so bila kar spodbudna: tod okoli se zadnje dni ni zgodila nobena gorska nesreča.

Slovenski veleposlanik v Švici Željko Jeglič je bil med novoletnimi prazniki vsakih nekaj ur na telefonski zvezi s švicarskimi policaji in gorskimi reševalci, telefonirali pa so mu tudi iz Slovenije. Tako mu je oče Jasne Bratanič 2. januarja sporočil, da so pri njej doma našli njen potni list, »kar bi lahko pomenilo isto kot to, da ju v Švici ni, saj bi brez potnega lista ne prišla v to državo«, kot je dejal veleposlanik Jeglič.

## NAJDBA OB VRŠIŠKI CESTI

Istega 2. januarja pozno popoldne so na 17. ovinku vršiške visokogorske ceste globoko pod snegom našli Belakov sivi opel caravan. Načelnik postaje GRS Kranjska Gora **Janez Kunstelj**, **Janez Mertelj** iz Podkorena in reševalec — policaj Gorske enote **Florijan Radon** so se s smučmi in s psom odpravili tja gor, skozi zadnje majhno okence vdrli v avto in v vozilu, polnem opreme, našli bel listek, na katerem je bilo s kemičnim svinčnikom in s Šraufovo pisavo napisano, da sta Jasna in Šrauf namenjena Nad Šitom glavo, na Malo Mojstrovko, na Vršič in k Tičarjevi planinski koči. To je bilo napisano na predbožično dopoldne ob 10.30.

Prvi gorski reševalci so se pod obe Mojstrovki, Veliko (2366 m) in Malo (2332 m), odpravili 3. januarja, in najprej ugotovili, kako polno so bile s snegom zalite skale obeh gorskih vrhov. Zaradi megle jim niso mogli pomagati s helikopterjem, iz katerega bi lahko mnogo hitreje pregledali zasnežena pobočja in nemara tam našli kakršnokoli sled za alpinistoma. Tako so se reševalci peš odpravili na velikanski plaz pod Pripraviško grapo pod Malo Mojstrovko — in po večurnem iskanju niso našli prav nobene sledi za Stanetom Belakom, ki je lanskega 13. novembra dopolnil 55 let, in 27-letno Jasno Bratanič. Ugotovili so le, da je pod goro, kjer so stali, ogromen zbit snežni plaz, ki ga samo nekaj reševalcev in en sam lavinski pes, ki je bil z njimi, ne bodo mogli pregledati. Zato so se dogovorili, da bodo v soboto, 6. januarja, pod Mojstrovko organizirali veliko iskalno akcijo.

Že v sredo, 3. januarja, pa so reševalci takole skleпали: ker pod Belakovim avtom ni bilo prav nobenega snega, je bilo torej kopno, sta alpinista najverjetneje zapustila vozilo, ko je tam še deževalo (nad 1700 metri pa je že takrat snežilo). Ni izključeno, da je bila otoplitev tistega dne za oba usodna in se je kmalu zatem utrgal talni plaz, ki ga v tem letnem času običajno ni pričakovati, tiste dni



Iskanje pogrešanih alpinistov na plazu pod Mojstrovko

pa so gremi v doline. Prav tak plaz je dan prej odnesel tri planince pod Kredarico; dva sta po čudežu preživel, tretjega je pod snegom našel lavinski pes **Igorja Potočnika**. Reševalci pa so se tudi zavedali, da lahko prav tako sami postanejo žrtve enega od takih plazov.

## 220 REŠEVALCEV POD MOJSTROVKO

Dan pozneje, 4. januarja, je bilo na plazovih pod Mojstrovko še več gorskih reševalcev; ta dan jih je prišlo več kot 40 iz postaj GRS Kranjska Gora, Mojstrana, Rateče in Ljubljana. Ta dan so bile vremenske razmere takšne, da je z Brnika lahko poletel helikopter letalske policijske enote Ministrstva za notranje zadeve. Tako si je iz zraka lahko natančno ogledal celotno območje, na katerem so iskali pogrešana alpinista, tudi vodja reševanja **Janez Kunstelj** skupaj z **Janikom Ažmanom** iz postaje GRS Mojstrana, pa tudi izkušeni vodja pilotov **Jože Brodar** in njegov kolega **Marko Zavrl**. Vendar v divji plazoviti gori niso videli nič takega, kar so iskali.

Ta dan je 15 reševalcev s turnimi smučmi in z lavinskimi sondami zgodaj zjutraj odšlo na plaz pod vzhodno steno Male Mojstrovke, kjer so prodri do višine vrha Nad Šitom glave (2087 m). S helikopterjem so pozno dopoldne v bližino tega plazu pripeljali štiri gorske reševalcevodnike lavinskih psov z njihovimi živalmi, štirje labradorci iz Ljubljane pa so s svojimi gospodarji ta čas preiskovali spodnji plaz pod Pripraviško grapo nad Vršičem. Vendar je bila pod snežno površino ledena plast, ki je marsikje niso mogli prebosti s sondami.

Nekateri so takrat ugibali, da sta bila Jasna in Šrauf nemara namenjena v eno od tamkajšnjih grap, saj v avtu, ki so ga našli ob cesti, ni bilo plezalnih pasov, vrvi, cepinov in derez. Drugi so ta dan pripovedovali, da so te dni kar tri slovenske radiestezistke pogrešana iskale z nihalom in vsaka zase ugotovile, da sta zanesljivo v Avstriji in ne tam, kjer ju iščejo. Reševalci pa so morali ta dan na gori nehati prej, kot bi zeleti: najprej je megla s hriba pregnala helikopter, potem pa še može in živali.

V soboto, 6. januarja, na praznik Treh kraljev, je bilo na plazovih pod Mojstrovkama kar 220 gorskih reševalcev iz vse Slovenije, ki so pod vršiške gore prišli kljub slabemu vremenu. Nad Vršičem so se podili strupeno



S sondami so reševalci poskušali prebiti vrhnje plasti in najti kakšno sled za pogrešanima

Foto: Mirko Kunšič

mrzli vetrovi, snežilo je in bilo je zelo megleno. Prvi reševalci so s turnimi smučmi že ob prvem svitu odšli na pobočja pod tremi gorskimi vrhovi, kjer so bili zbiti snežni plazovi. Vendar so že pred pol deseto dopoldne na Vršič sporočili, da se zaradi nemogočih vremenskih razmer vračajo z zgornjega plazu. Še slabše so bile razmere na srednjem plazu, tako da se je večina reševalcev, nekateri tudi z lavinskimi psi, ki jih je bilo ta

dan tam kar 21 in poleg tega še šest reševalnih psov, zbrala na spodnjem plazu. Na helikopter ta dan zaradi slabega vremena ni bilo mogoče niti pomisliti.

#### OPOZORILO METEOROLOGOV

Kot je ta dan za dnevni časopis poročal reporter **Mirko Kunšič**, je bil na plazu tudi **Tone Sazonov-Tonač**, načelnik GRS Ljubljana, ki je skupaj s Stanetom Bela-

## namesto komentarja

### PREPOVEDI? SMEŠNO!

V Sloveniji še ni tako daleč, marsikje v Evropi pa že: varstveniki okolja zapirajo posamezna gorska in gorata območja in tam ne dovoljujejo gornjskih dejavnosti, ki so že začele škodovati naravi in življenju v njej.

Menda so na stari celini prvi začeli preganjati gorske obiskovalce samo na gorske poti v nekaterih deželah nekdanjega vzhodnega socialističnega bloka, ki jim iz kdovekaterega vzroka niso dovoljevali hoje po gorskih brezpotjih. Potem so predvsem v Nemčiji in Avstriji najodločneje pregnali športne plezalce iz nekaterih njihovih priljubljenih plezališč, kar je imelo za posledico ostre tudi javne proteste na krajevnih ulicah in trgih. Naposled so potem na nekaterih območjih prepovedali vse dejavnosti, ki ne sodijo v »klasično« gorništvostvo.

Pri nas imamo narodni park, v katerem veljajo za obiskovalce posebni predpisi, ter krajinske parke in naravne spomenike, ki smo jih s predpisi prav tako zavarovali pred uničevanjem. Najpogosteje so v teh

predelih uvedli zapore lokalnih cest, na posebne naravne fenomene pokrajine pa opozarjajo s knjigami, brošurami in opozorilnimi tablami.

V Sloveniji nihče ne prepoveduje obiskovanja gorskega sveta. Vendar celo že domačini iz okolice preobljudenih plezališč odločno nasprotujejo množicam plezalcev, ki okupirajo majhen skalnat predel, da ne govorimo o ornitologih in drugih biologih ter varstvenikih okolja. Planinska zveza Slovenije se uradno in tudi sicer zavzema za kakovostno planinstvo, pa čeprav bi bilo množično: vsak lep konec tedna so v gorskem svetu lahko (in so) množice ljubiteljev tega sveta, tudi množičnih planinskih pohodov ne bo nihče ukinjal, vendar naj bi planinci ne hodili samo po najbolj znanih gorskih poteh in na najbolj znane gore, ampak povsod po domovini, kjer je dovolj atraktivnih višinskih točk. Planinska založba Slovenije je doslej izdala že ogromno kart in vodnikov, ki ponujajo nešteto možnosti za planinsko udejstvovanje, le seči je treba po njih.

Zdaj, pozimi, je kar pravi čas, da se pripravimo na sezono lepših in toplejših dni: namesto da gremo kakšno sneženo in mrzlo soboto ali nedeljo v naravo, si naredimo natančne načrte za prijaznejše dni. Ko bomo doma listali po vodnikih in zemljevidih, bomo sami presenečeni, koliko zanimivih planinskih točk bi bilo še vredno obiskati.

Marjan Raztarsen

kom in **Alešem Kunaverjem** pred 28 leti ob pravem vremenu vstopal v Severno steno Triglava; trojica se je takrat odločila, da bo prvič v zimskih razmerah preplezala Čopov steber. Ko se je vreme v steni še bolj pokvarilo in ko je začelo močno snežiti, se je začel njihov boj za obstanek. Sedem dni je trojica plezala v hudi zimi, osmi dan so fantje prišli na vrh in se skozi snežne zamete prebijali proti Velemu polju. Ko jih toliko časa ni bilo iz stene, je bila sprožena reševalna akcija: več kot 70 reševalcev, ki jih je vodil **France Zupan**, jim je šlo naproti. — Aleš Kunaver je izgubil življenje 2. novembra 1984 v helikopterski nesreči — kaže, da je zdaj od trojice prvih zmagovalcev Čopa ostal le še Tonač. Načelnik Podkomisije za plazove pri PZS **dr. Tomaž Vrhovec** je ta dan Mirku Kunšiču povedal, da so slo-

venski meteorologi že 21. decembra lani izdali opozorilo pred snežnimi plazovi in napovedali, da se bo vreme za konec tedna še poslabšalo. Visoko v gorah so napovedali do 40 centimetrov novega snega. Dejal je, da je bila tako za Brataničevo in Belaka kot za tri planince na Kredarici usodna huda odjuga, ko je dež pretopil stari sneg in so se prožili plazovi, več kot meter novega snega pa je zasulo morebitne sledi, če sta jih pogrešana alpinista pustila na gorah nad Vršičem.

Zaradi visokega snega in debelih plazov, ki so se skoraj tik pod površino pokrili z neprebojno ledeno plastjo, so morali reševalci iskanje pogrešanih pod Mojstrovko do nadaljnjega opustiti. Izključno od vremenskih razmer je odvisno, kdaj ga bodo nadaljevali.

PRIZNANJA NAJDRZNEJŠIM ZMAGOVALCEM DOMAČIH IN TUJIH STEN

## NAJBOLJŠI ALPINISTIČNI DOSEŽKI LETA

Planinska zveza Slovenije je letošnjega 10. januarja v dvorani ČGP Delo v Ljubljani ob Dunajski cesti razglasila najuspešnejše slovenske alpiniste in alpinistične smučarje ter jim za njihove dosežke podelila priznanja.

Najboljše alpiniste in najboljše alpinistične dosežke v sezoni 1994/95 je izbrala podkomisija za vrhunski alpinizem na svoji redni 21. seji dne 19. 12. 1995, najboljši alpinistični smučar in najboljši alpinistični smuk pa je bil izbran na osnovi ankete, poslana vsem v minuli sezoni aktivnim alpinističnim smučarjem.

Zaradi enakovrednosti si mesto **najboljšega alpinističnega vzpona v tujni delita**

— prvenstveni vzpon naveze **Marko Prezelj** (AO Kamnik) — **Andrej Štremfelj** (AO Kranj) Rojen pod radovedno zvezdo v vzhodni steni Severnega stolpa skupine Paine, Patagonija, ki sta ga opravila med 21. 1. in 6. 2. 1995 in ga ocenila z oceno 6+, A4/6, A2, 800 m, ter tako dokončala smer, v kateri so leta 1987/88 že poskusili **Edo Kozorog**, **Matjaž Ravhekar** in **Ivan Rejc**, ki so se morali zaradi slabega vremena, žal, obrniti 250 metrov pod vrhom;

— ponovitev smeri Sea of dreams, ki jo je v alpskem slogu opravila naveza **Janez Jeglič** (AO Domžale) — **Miha Praprotnik** (AO Matica) v steni El Capitana, Yosemite, med 18. in 25. 10. 1995 in ima oceno A5.

**Najboljši alpinistični vzpon doma** je prva prosta ponovitev smeri Obraz sfinge v severni steni Triglava, ki jo je opravila naveza **Miha Kajzelj** (AK Vertikala) — **Grega Kresal** (AO Matica) 8. 10. 1995 in je z oceno 9+/10- trenutno najtežja prosto preplezljiva smer v naših stenah.

**Najboljša alpinistka** je Marija Štremfelj (AO Kranj), ki se je s soprogom **Andrejem Štremfijem** povzpela na Čo Oju (8201 m) in je s tremi osvojenimi osemtisočaki najuspešnejša slovenska himalajka, v plezališčih pa je preplezala smer z oceno 8+/9-, kar je v kombinaciji z vzponom na 8000 metrov lep uspeh.

**Najboljši alpinist** je **Janez Jeglič** (AO Domžale), ki je v navezi z **Mihom Praprotnikom** ponovil smer Sea of dreams, eno najtežjih smeri v steni El Capitana v Yosemiteh z oceno A5, v plezališču Mišja peč pri Ospu pa je ponovil smer Mrtvaški ples z oceno 10, kar je za vrhunskega alpinista izjemen vzpon v plezališčih.

**Najperspektivnejši alpinist** je **Blaž Stres** (Soški AO), ki je 14. 8. v navezi s **Tomažem Jakofčičem** in **Petrom Mežnarjem** v severni steni Pika Troglav (5200 m) — gorstvo Tien Šan preplezal Slovensko smer z oceno ED, 6, 80 st./5+, 65 st., 1000 m, v domačih stenah pa je v zahtevnih stenah Trente in Moznice z različnimi soplezalci preplezal tri zahtevne prvenstvene smeri šeste in sedme težavnostne stopnje.

**Najboljši alpinistični smuk** sta 5. in 6. 6. po Japonskem ozebniku v severni steni 8068 metrov visokega Gašerbruma I. opravila **Marko Čar** (AO Žiri) na snežni deski in **Iztok Tomazin** (AO Tržič) z alpskimi smučmi. To je prvi alpinistični spust s kateregakoli osemtisočaka, ki ni potekal po smeri normalnega pristopa.

**Najboljši alpinistični smučar** je **Marko Čar** (AO Žiri), ki po mnogih zelo zahtevnih smukih s snežno desko v Alpah s spustom po Japonskem ozebniku z Gašerbruma ni samo opravil verjetno šele drugega spusta z osemtisočaka s snežno desko, temveč je zaradi tehničnih težav spusta postavil tudi novo prelomnico, ki je ne bo lahko ponoviti, kaj šele preseči.

Ob razglasitvi rezultatov in podelitvi priznanj najboljšim je predsednik Planinske zveze Slovenije **Andrej Brvar** takole ocenil lanskoletno alpinistično sezono:

»Alpinistični dosežki minule sezone so, žal, zaostajali za dosežki prejšnjih let, vendar pa so nas razveselili alpinistični smučarji, ki so s svojimi rezultati verjetno presegli pričakovanja tudi največjih optimistov.

Alpinistična sezona je bila bolj ali manj posvečena poravnavi starih dolgov. Tako je bila dokončana smer iz leta '88 v stolpih Paine v Patagoniji, z vzponom in

smukom z Anapurne je bil osvojen štirinajsti, še zadnji osemtisočak za Slovence, na dveh Anapurninih sosednjih šesttisočakah pa sta bila opravljena še dva prvenstvena vzpona. V meki tehničnega plezanja El Capitanu v dolini Yosemitev sta bili ponovljeni dve izmed najtežjih tehničnih smeri, splezana je bila nova smer v Huandoyu, vzpon na Čo Oju in še nekaj vzponov v različnih gorstvih pa kažejo, da smo sposobni kvalitetnih dosežkov. Kljub temu pa v sezoni ni bilo vzpona, ki bi po svoji kvaliteti izstopal in pritegnil pozornost mednarodne javnosti. Priložnost so dobili tudi mlajši alpinisti, ki so z vzponom na Kan Tengri, predvsem pa s prvenstvenim vzponom na Troglav dokazali, da nanje v prihodnje lahko računamo. Izvidnica v pogorje Api-Nampe v zahodnem Nepalju je postregla z vsaj tremi zanimivimi cilji, katerih bi se veljalo lotiti.

Žal nas je v letošnji sezoni zapustil prijatelj, ki je s svojimi idejami in vzponi vedno znova presenečal. **Slavc Svetičič** je za vedno ostal v gorah Karakoruma, kjer je v steni Gašerbruma skušal s prvenstveno smerjo uresničiti del svojih sanj, vendar pa je prestopil tisti rob, ki nas sedaj ločuje.

Tako se tudi lanska sezona — podobno kot že nekaj prejšnjih — ne more primerjati s sezonami izpred petih ali desetih let. Celó s sezono '94 je bilo kvalitetnih dosežkov manj, vendar pa so k temu nekaj prispevale neugodne zimske razmere ter deževno poletje, kar je še najbolj vplivalo na vzpone pri nas. Kljub vsemu je bila meja najtežjega s prosto ponovitvijo Obraza Sfinge premaknjena za stopničko navzgor.

Še vedno se vse premalo alpinistov odloča za obisk Centralnih Alp in podobnih gorstev, ki so vstopnica za Himalajo, kjer se iz sten sedemtisočakov selimo v stene šesttisočakov, ki pa so v najvišjem gorstvu sveta seveda v senci najvišjih vrhov. Problemi prejšnjih let so se torej zavlekli tudi v minulo sezono. Tako kot drugje se stvari v alpinizmu ne bodo spremenile čez noč, le upamo lahko, da noč ne bo predolga.

Minula sezona pa je v marsičem predstavljala prelomnico za slovensko alpinistično smučanje, saj je po nekaj poskusih v prejšnjih letih kar štirim uspelo smučati z dveh osemtisočakov. Smučanje po Francoski smeri v severni steni Anapurne je prvo smučanje s te gore in prvo s kateregakoli osemtisočaka za Slovenijo. Komaj smo dojeli razsežnosti tega uspeha, je bil opravljen še spust po Japonskem ozebniku v severni steni Gašerbruma I v Karakorumu, ki je postregel z velikimi tehničnimi težavami. To je bil sicer drugi spust s tega osemtisočaka, ki pa je slovensko alpinistično smučanje postavil ob bok do sedaj najuspešnejšim dosežkom v Himalaji.

Tudi v Alpah so slovenski smučarji zabeležili uspešno sezono z nekaj zahtevnimi smuki z Gran Paradisa in v zahodni steni Eigerja. Med njimi izstopa verjetno do sedaj najtežji slovenski prvenstveni smuk v Alpah, v severni steni Sonnblicka v Visokih Turah. Žal snežne razmere v slovenskih gorah niso dovoljevale številnejših težavnih smukov.

Za nami je torej zelo uspešna alpinistična smučarska sezona, v kateri se je ta panoga alpinizma dokončno potrdila ne samo v slovenskem prostoru, temveč se je z njo v svetu potrdil tudi slovenski alpinizem in himalajizem. «



Predsednik PZS Andrej Brvar in načelnik Komisije za alpinizem Matjaž Wiegele izročata priznanja najboljšim: Janezu Jegliču, Mariji Štremfelj in Marku Čaru

Foto: Igor Modic

Ob nekaterih letošnjih slovenskih alpinističnih nalogah pa je na koncu slovesnosti spregovoril načelnik Komisije za alpinizem pri PZS **Matjaž Wiegele**:

»Želje in načrte alpinistov in alpinističnih smučarjev pogosto kroji vreme, ki se je v začetku letošnje sezone verjetno usodno poigralo z enim izmed najboljših slovenskih alpinistov **Stanetom Belakom-Šraufom** in eno izmed najobetavnejših alpinistk **Jasno Bratanič**, v minuli sezoni najboljšo slovensko alpinistko. Osrednja akcija Komisije za alpinizem, pogorje Api-Nampe v zahodnem Nepalju, je bil po lanskim izvidnici tudi njun osrednji cilj letošnje sezone, ki pa bo verjetno zaman čakal njun obisk. Upamo lahko, da bodo vremenske razmere bistveno bolj naklonjene **Davu Karničarju**, ki bo spomladi skušal kot prvi smučati z Everesta, kar bi pomenilo logično nadaljevanje uspešnega smuka z Anapurne.

Verjamemo, da tragični dogodki minulega leta ne bodo zavrli razvoja tistih mladih alpinistov, ki so s svojimi vzponi dokazali, da bodo kmalu stopili po sledi vzornikov in v prihodnjih letih povrnili omajan ugled slovenskega alpinizma v tujini. To bo mogoče samo s kvalitetnimi vzponi v svetovno priznanih zahtevnih gorstvih in ne s povečevanjem lastnih v svetovnem merilu pogosto le povprečnih dosežkov.

Ena izmed nalog Komisije za alpinizem, začeti že v minuli sezoni, bo nedvomno nadaljevanje predstavljanja vseh pomembnejših dosežkov na tiskovnih konferencah in pošiljanje sporočil v tujino. Da bi spodbudili slovenske alpiniste h kvalitetnejšemu dokumentiranju svoje dejavnosti, ki vse prepogosto ostaja skrita javnosti, je bil letos objavljen razpis za najboljšo alpinistično fotografijo. Sponzorja razpisa sta bila Dia studio **Stane Klemenc** in založba Zaklad **Bogdana Kladnika**, poleg njih pa je bil v žiriji še **Joco Žnidaršič**. Izmed nekaj več kot sto prispelih posnetkov so v kategoriji alpinistične fotografije nagrajeni posnetki **Petra Pehanija**, **Marka Prezlja** in **Marka Čara**, v kategoriji gorniške fotografije pa posnetki **Pavleta Kozjeka** in **Marka Prezlja**. «

## USPEŠNO LETO ZA ŠPORTNE PLEZALCE

»Ko smo za leto 1994 zapisali, da je bilo do takrat najuspešnejše za slovensko športno plezanje, si najbrž nihče ne bi upal napovedati, da bodo rezultati v letu 1995 tako zelo preselili vse dosedanje uspehe. Seveda nas zelo veseli, da čedalje bolj resno delo rojeva temu primerne rezultate. Poti do najvišjih ciljev so seveda dolge in zahtevajo poleg trdega dela tudi zvrhano mero potrpežljivosti in hrepenenja. Zato je za vse tiste, ki kakorkoli prispevamo svoj delež k uspehom slovenskega športnega plezanja, velika obveznost, da tudi v prihodnje poskušamo, da bi se te poti kar najbolj strmo vzpenjale.«

To je ob koncu lanskega leta na slovesnosti ob podelitvi priznanj najuspešnejšim športnim plezalcem za leto 1995 v Sloveniji dejal predsednik Komisije za športno plezanje pri PZS **Tomo Česen**, ki je na tej slovesnosti v Ljubljani nadaljeval:

»Leto 1995 so zaznamovali odlični rezultati naših tekmovalcev. Naša najboljša športna plezalka **Martina Čufar**, 19-letna študentka Fakultete za šport, je v skupni razvrstitvi letošnjega svetovnega pokala zasedla odlično 7. mesto in s tem dosegla doslej največji uspeh slovenskega tekmovalnega plezanja. Dvakrat finale svetovnega pokala, kolajna s svetovnega mladinskega prvenstva in odlični vzponi v plezališčih predstavljajo njeno daleč najboljšo sezono. Na trenutni računalniški lestvici Čufarjeva prav tako čvrsto drži 7. mesto. Med najboljšimi 15 v svetovnem pokalu imamo še 26-letno **Metko Lukančič**, ki je po dobrih rezultatih v drugi polovici sezone na računalniški lestvici skočila na 11. mesto.

Moški del reprezentance sicer zaostaja za svojimi kolegicami v moštvu, toda z nekaj dobrimi uvrstitvami so dokazali, da so se sposobni kosati tudi z najboljšimi. **Vili Guček**, ki je imel med našimi letos največ uspeha na mednarodnih tekmah, je tako na boulder tekmi v Sheffieldu zasedel odlično 5. mesto in pustil za seboj imena, ki smo jih videli tudi v finalu svetovnega pokala.

Še bolj nas veseli, da imamo tudi zelo uspešno mladinsko vrsto. Poleg številnih izvrstnih rezultatov na mednarodnih tekmah je svetovno prvenstvo oktobra v Lavalu prineslo Sloveniji tri kolajne in po uspešnosti je bila naša ekipa med 22 državami na petem mestu. Nekateri mladi plezalci poleg tega dosegajo tudi zares zavidljive rezultate v plezališčih. Tako lahko z velikim optimizmom gledamo v prihodnost, ko se nam ob pravilnem delu z mladimi talenti lahko obeta zares močna članska vrsta.

Vrhunskih vzponov v naravnih plezališčih je bilo letos nekoliko manj kot prejšnja leta, kljub temu pa ne moremo mimo **Marka Lukiča**, ki je v Avstriji ponovil smer z oceno 8c, kar je naš najtežji vzpon v tujini.

Na koncu lahko po vsem povedanem mirno zapišemo: leto 1995 pomeni za slovensko športno plezanje največ doslej. Če smo torej ob koncu leta pogledali, kaj je ostalo za nami, pa bi ob načrtih za leto 1996 lahko dejali: Nikoli ni tako dobro, da ne bi bilo mogoče še boljše.«

Komisija za športno plezanje je za leto 1995 sklenila podeliti priznanja za njihove uspehe naslednjim športnim plezalcem:

### ZA VRHUNSKÉ DOSEŽKE

**Martina Čufar** je bila v lanski sezoni dvakrat finalistka svetovnega pokala, kjer je v Moskvi in Birminghamu zasedla odlično 5. mesto. V skupnem seštevku lanskega svetovnega pokala je osvojila izvrstno 7. mesto, kar je največji dosežek slovenskega tekmovalnega plezanja. Poleg tega je bila osma na Mastru v Serre Chevalier, osvojila je bronasto kolajno na svetovnem mladinskem prvenstvu ter bila na boulder tekmah v Sheffieldu tretja ter šesta v Argentiére la Bessee. Opravila pa je tudi doslej najtežji ženski vzpon naših plezalk, saj je splezala smer Love Story v Bohinjski Beli z oceno 8a+/b (X-IX).

**Metka Lukančič** je bila odlična druga na boulder tekmi v Sheffieldu, osma na podobni tekmi v Argentiére la Besse, lanski najboljši rezultat na tekmah svetovnega pokala pa je dosegla z 11. mestom v Aix les Bainsu. Skupno je svetovni pokal končala na 15. mestu, na trenutni računalniški lestvici pa je 11. najboljša plezalka na svetu. Zraven vsega je opravila še naš najboljši vzpon na pogled z oceno 7c (IX), z rdečo piko pa je ponovila smer z oceno 8a/a+.

**Vili Guček** je svoj največji uspeh dosegel na mednarodni boulder tekmi v Sheffieldu, kjer je osvojil odlično 5. mesto. Na svetovnem prvenstvu v Ženevi je bil kot naš najboljši predstavnik na 22. mestu, na tekmi svetovnega pokala v Birminghamu pa je bil za mesto slabši. Poleg tega je na mednarodni boulder tekmi v Argentiére la Besse, kjer so nastopili vsi najboljši na svetu, osvojil 20. mesto.

**Marko Lukič** je v avstrijskem plezališču Karlstein ponovil smer Shogun, ki ima oceno 8c (XI-). To je doslej naš najboljši vzpon v tujini.

**Matej Mejovšek** je v plezališču Kotečnik na pogled ponovil smer Specialist z oceno 8a+ (X-), kar je trenutno naš najboljši tovrstni dosežek.

**Aljoša Grom** je svetovno prvenstvo v Ženevi končal na 27. mestu, najboljša uvrstitev na tekmi svetovnega pokala pa je 24. mesto v Birminghamu. Na mednarodni boulder tekmi v Sheffieldu je zasedel 12. mesto.

### FINALE SVETOVNEGA MLADINSKEGA PRVENSTVA V LAVALU

**Katarina Štremfelj** je v skupini 14—15 let osvojila srebrno kolajno.

**Aleš Strojjan** je v kategoriji 16—17 let v hitrostnem plezanju osvojil bronasto kolajno.

**Špela Šeliga** je v kategoriji 14—15 let osvojila 4. mesto.



**Urša Šeliga** je v kategoriji 14—15 let osvojila 6. mesto. **Maja Šuštar** je v kategoriji 16—17 let osvojila 6. mesto.

Priznanja perspektivnim mladim plezalcem za izjemne vzpone v plezališčih in odlične rezultate na mednarodnih tekmah so dobili **Aleš Česen**, **Boštjan Potočnik**, **Blaž Rant**, **Anže Štremfelj** in **Saša Truden**.

#### SVETOVNI POKAL, SVETOVNO PRVENSTVO, OSTALE MEDNARODNE TEKME

Naša reprezentanca je po zaslugi ženskega dela lani dosegla najboljše rezultate. Mojstranska plezalka **Martina Čufar** je bila sijajna in se je s svojimi rezultati povsem približala svetovnemu vrhu. Dvakrat je bila v finalu in s 5. mestom tako v Moskvi kot tudi v Birminghamu dosegla doslej najboljše uvrstitve sploh. **Metka Lukančič** je sezono začela nekoliko slabše, vendar je bila bolj uspešna v drugi polovici in na zadnji tekmi v Aix les Bainsu kot svojo najboljšo lansko uvrstitev osvojila 11. mesto. V drugi polovici se je obema prvič pridružila tudi mlada **Maja Šuštar**, ki je z 21. mestom v Moskvi in Birminghamu povsem upravičila nastop v reprezentanci. Med ostalimi tekmami je treba poudariti še 8. mesto **Čufarjeve** na Mastru v Serre Chevalieru, skupaj z **Lukančičevo** pa sta bili zelo uspešni še na dveh večjih boulder tekmah. V Argentiere la Besse je bila **Čufarjeva** šesta, **Lukančičeva** osma, na tekmi v Sheffieldu pa **Lukančičeva** druga in takoj za njo **Čufarjeva**.

Moški del reprezentance je bil precej manj uspešen. Fantje so se razen na zadnji tekmi uvrščali v polfinale. Kljub temu so z nekaj uvrstitvami pokazali svoje sposobnosti. Med drugim so na Mastru v Kranju pošteno mešali štrene najboljšim, pa tudi 5. mesto **Vilija Gučka** na mednarodni boulder tekmi v Sheffieldu je dokaz, da niso brez možnosti.

Pogled na skupno uvrstitev svetovnega pokala je za Slovenijo čedalje lepši. **Martina Čufar** je končala sezono na odličnem 7. mestu, **Metka Lukančič** na 15. mestu, na 32. mestu med 54 tekmovalkami pa **Šuštarjeva**. Trenutna slika svetovne računalniške lestvice (sem šteje poleg tekem svetovnega pokala še nekaj drugih velikih tekem) pa je še lepša, saj ima Slovenija **Martino Čufar** na 7. in **Metko Lukančič** na 11. mestu. Pri moških je na tej lestvici najboljši **Vili Guček** na 46. mestu med 87 tekmovalci.

Sicer pa je pri vrhu svetovnega pokala velika premoč francoskih plezalcev. Pri ženskah jih je med prvih deset polovica, pri moških pa 6. V ženski konkurenci je bilo dolgo časa videti, da bo svoj prvi naslov osvojila Francozinja **Laurence Guyon**. Vendar je bila drugo polovico sezone mnogo boljša Američanka **Robyn Erbesfield**, ki je poleg vsega pobrala še naslov svetovne prvakinje.

Pri moških je premoč Francozov še bolj očitna. Sprememba je samo ta, da na vrhu ni doslej trikratni zmagovalec **Francois Legrand**, pač pa njegov kolega iz ekipe **Francois Petit**. Za uteho je **Legrandu** uspelo na najpomembnejši tekmi, kjer je odnesel naslov svetovnega prvaka. V moški konkurenci je bilo pri vrhu bolj zanimivo, saj so se zmagovalci iz tekme v tekmo me-

njavali, medtem ko sta na največjih tekmah pri ženskah običajno stali na vrhu **Erbesfieldova** ali pa **Guyonova**.

#### VZPONI V PLEZALIŠČIH

V lanskem letu je bilo opravljenih nekoliko manj kvalitetnih vzponov v skali. Vsekakor najtežji vzpon pri moških je uspel **Marku Lukiču**, ki je v avstrijskem **Karlsteinu** ponovil smer **Shogun** z oceno 8c. To je bil doslej naš najtežji vzpon v tujini. Med ostalimi omenimo še ponovitev smeri **Missing Link (8b+)** v **Mišji peči**, ki jo je ponovil **Matej Mejovšek**. **Jure Golob** je uspel v **Marjetici (8b/b+)** v istem plezališču, **Franci Jensterle** pa je ponovil **Palačinko (8b/b+)** v **Retovju**.

Pri vzponih na pogled sta izstopala vzpona v smeri **Specialist** v **Kotečniku** z oceno 8a+, ki ga je opravil **Matej Mejovšek**, ter vzpon v smeri **Chromosome mutant** v **Rocher Gafouille** v **Franciji** z oceno 8a, ki ga je opravil **Tomo Česen**.

Pri ženskah med najboljšimi lahko omenimo štiri ime. **Martina Čufar** je kot najboljši ženski vzpon doslej pri nas splezala **Love Story** v **Bohinjski Beli** z oceno 8a+/b, **Metka Lukančič** je ponovila **Impulz (8a/a+)** v **Kotečniku**, **Sabina Sovinc** smer **Pokraculja (8a)** v **Retovju** in **Katarina Štremfelj** smer **Ekosistem (8a)** v **Bohinjski Beli**. Najboljši vzpon na pogled pa je opravila **Metka Lukančič** v smeri **Il calabrese** v **Massoneju** v **Italiji**, ki ima težave ocenjene z oceno 7c.

#### MEDNARODNE MLADINSKE TEKME

Mladinska reprezentanca je imela v lanski sezoni občudovanja vredne dosežke. Bila je zelo številčna, saj so njej zaradi številnih različnih starostnih kategorij nastopili plezalci od 10 do 19 let. Šele po sestanku **ICCC** v **Torinu** so bile končno določene uradne starostne kategorije za uradna mladinska tekmovanja. Ekipa se je udeležila štirih mednarodnih tekem in svetovnega prvenstva. Iz mednarodnega prvenstva Slovaške, Evropskega Mastra v **Linzu**, tekme v **Ravenni** in mednarodne boulder tekme v **L'Argentiere la Bessee** so se naši mladi plezalci vedno vrnili z odličnimi rezultati. Na teh tekmah je Slovenija v različnih kategorijah med drugim osvojila 11 prvih, 11 drugih in 9 tretjih mest.

Višek sezone je bilo seveda svetovno prvenstvo v **Lavalu** od 6. do 8. oktobra. Slovensko reprezentanco je sestavljalo 21 tekmovalcev (9 deklet in 12 fantov), ki so dosegli doslej največji uspeh na svetovnih prvenstvih. Na tekmovanju v **Franciji** je sodelovalo skupno 193 tekmovalcev iz 22 držav. Kot so pokazale ostale lanskoletne mednarodne tekme, smo lahko pričakovali največ uspeha pri dekletih. V polfinale (16 najboljših) se je uvrstilo 11 naših tekmovalcev (7 deklet in 4 fantje), v finale pa se je uvrstilo 5 deklet. V najmlajši skupini smo imeli tri finalistke (polovica) ter po eno v srednji in najstarejši skupini. Razplet deklet v najmlajši skupini je pokazal, da sta bili Američanka **Brown** in naša **Katarina Štremfelj** razred pred ostalimi. **Štremfeljeva** je na koncu osvojila odlično srebrno kolajno, čeprav je bila v finalu za odtelenk bližje zmagi. Toda nobeni ni uspelo zadržati zadnjega oprimka in odločal je polfinale, kjer je

bila Katarina pri koncu smeri premalo zbrana, da bi jo preplezala. Tudi sestri Šeliga sta bili zelo dobri in sta zasedli 4. oziroma 6. mesto. Za Špelo je bila bronasta kolajna realno dosegljiva; to je dokazala tudi z drugim mestom po polfinalu.

V srednji skupini je bila v finalu Maja Šuštar. Potem ko je vendarle nekoliko živčno plezala v polfinalu, je bila v finalu mnogo bolj sproščena. Žal pa je nekje na sredini smeri prestopila rob stene in sodniki so jo ustavili. Nепotrebna napaka jo je stala še višje uvrstitve, čeprav je seveda tudi s 6. mestom zelo zadovoljila.

V najstarejši skupini deklet smo nekoliko na tihem od Martine Čufar že pred začetkom pričakovali kolajno. Smola z lanskega svetovnega prvenstva se tokrat ni ponovila in Martina je osvojila bronasto kolajno. Kaj več ob **Liv Sansoz** in **Marie Guillet** realno ni bilo mogoče.

Na tem prvenstvu je bila prvič za mladince tudi hitrostna preizkušnja. Udeležili so se je tudi vsi naši (razen finalistov). Ob tem je treba povedati, da v glavnem vse ekipe (razen Rusov) ne jemljejo tega dela tekmovanja preveč resno in ga tudi ne trenirajo posebej. Tako je bilo tudi z našo ekipo. Na koncu se je pokazalo, da je nekaj naših fantov imelo dobre možnosti za visoko uvrstitev. Še najbolje se je v srednji skupini odrezal Aleš Strojjan, ki je osvojil odlično tretje mesto.

## DRŽAVNO PRVENSTVO

V lanskem letu je bilo v koledarju državnega prvenstva 17 tekmovanj (6 v mlajših, 5 v srednjih in 6 v starejših kategorijah). Prvenstvo je bilo najkvalitetnejše doslej in veliko je k temu prispeval generalni sponzor INNTAL iz Petrovc. Skupaj je nastopilo 198 tekmovalcev iz 26 slovenskih klubov.

### Rezultati

**Člani:** 1. Matej Mejovšek (Šaleški AO), 2. Vili Guček (AO Trbovlje), 3. Aljoša Grom (PC Pivka); skupno uvrščenih 35.

**Članice:** 1. Martina Čufar (AO Mojstrana), 2. Metka Lukancič (AO Trbovlje), 3. Katarina Štremfelj (PK Škofja Loka); skupno uvrščenih 15.

**Mladinci:** 1. Anže Šanca (ŠPO Radovljica), 2. Peter Bračič (Šaleški AO), 3. Matej Sova (ŠPO Trzič); skupno uvrščenih 19.

**Mladinke:** 1. Martina Čufar (AO Mojstrana), 2. Katarina Štremfelj (PK Škofja Loka), 3. Blaža Klemenčič (PK Škofja Loka); skupno uvrščenih 13.

**Kadeti:** 1. Matej Sova (ŠPO Trzič), 2. Aleš Strojjan (PK Škofja Loka), 3. Peter Bračič (Šaleški AO); skupno uvrščenih 20.

**Kadetinje:** 1. Maja Šuštar (AO Lj-Matica), 2. Lenča Gradišar (ŠPO Trzič), 3. Rebeka Poček (ŠPO Radovljica); skupno uvrščenih 7.

**St. dečki:** 1. Aleš Česen (PK Škofja Loka), 2. Blaž Rant (PK Škofja Loka), 3. Anže Štremfelj (PK Škofja Loka); skupno uvrščenih 25.

**St. deklice:** 1. Katarina Štremfelj (PK Škofja Loka), 2. Saša Truden (ŠPO Trzič), 3. Blaža Klemenčič (PK Škofja Loka); skupno uvrščenih 13.

**MI. dečki:** 1. Blaž Rant (PK Škofja Loka), 2. Tomaž Valjavec (ŠPO Trzič), 3. Klemen Bečan (ŠPO Trzič); skupno uvrščenih 33.

**MI. deklice:** 1. Nastja Guzzi (ŠPO Trzič), 2. Špela Žula (ŠPO Radovljica), 3. Nina Hlebanja (AO Jesenice); skupno uvrščenih 15.

**Cicibani:** 1. Nejc Česen (PK Škofja Loka), 2. Andrej Trošt (AO Lj-Matica), 3. Darjan Potočnik (AO Impol); skupno uvrščenih 28.

**Cicibanke:** 1. Natalija Gros (PK Škofja Loka), 2. Polona Šantelj (PC Pivka), 3. Eva Finžgar (ŠPO Radovljica); skupno uvrščenih 13.

## MEDNARODNO SODELOVANJE

Slovenija je od vsega začetka članica CEC (Mednarodne organizacije za tekmovalno plezanje), vendar pa so nas v lanskem letu soglasno sprejeli v Izvršni komite (ICC). Tako bomo lahko še bolj pripomogli k razvoju plezalnega športa v svetu ter seveda imeli možnost vplivati na najpomembnejše odločitve.

In kako v letu 1996?

Sezona se začena neobičajno hitro, in sicer že konec januarja, ko je na sporedu evropsko prvenstvo. Znanih je tudi že nekaj datumov tekem svetovnih pokalov. Pri tem je potrebno posebej poudariti, da bo letos tekma svetovnega pokala prvič tudi v Sloveniji, in sicer v Kranju. Poskusno bo uveden tudi Evropski mladinski pokal. Seveda so tu še tekme državnega prvenstva in številni načrti posameznih plezalcev, ki bodo poskušali opraviti kar najbolj zahtevne vzpone v plezališčih.

Koledar mednarodnih UIAA tekmovanj je naslednji:

**Evropsko prvenstvo** — Pariz, 26.—28. januar.

**Svetovni pokal** — Besancon (F), 15.—16. junij; Ekaterinburg (RUS), 21.—22. september; **Kranj (SLO)**, 23.—24. november; Birmingham (VB), 29. november—1. december; Nürnberg (D), datum še ni znan; Innsbruck (A), datum še ni znan; Graz (A), datum še ni znan; Italija, datum še ni znan.

**Evropski mladinski pokal** — Bem (CH), 27.—28. april; Dortmund (D), 8.—9. junij; Ravenna (I), 29.—30. junij; Španija, 20.—21. julij; **Kranj (SLO)**, 14.—15. september; Praga (ČR), 26.—27. oktober.

**Svetovno mladinsko prvenstvo** — Moskva (RUS), 16.—17. maj.

## Odkrivanje zimskih radosti

Lahkotna hoja skorajda brez vsakih težav po globoko zasneženi zimski pokrajini: krplice omogočajo najbolj naravno premaganje razdalj, kajti vezi je mogoče pritrčiti na čevlje popolnoma tako kot na turnih smučeh. Eden izmed vodilnih na tem področju, ameriški proizvajalec TUBBS, zdaj ponuja (med drugim v Avstriji) svoje vsepovsod visoko cenjene modele. Visoko kakovost izdelave in obdelave, lahek, robusten okvir iz aluminija in prirejanje okovja na različne velikosti in modele čevljev so doslej že zelo pogosto praktično preverjali. Na poledeneli podlagi in pred prečkanjem zasneženih strmin je mogoče na krplice pritrčiti nekakšne dereze za varnejši korak.

Široka je izbira modelov TUBBS — model Aurora, ki tehta 1300 gramov (par krplicev), stane, na primer, 2695 avstrijskih šilingov, model Eclipse pa 2950 šilingov. Na voljo so tudi modeli za zahtevne ture in za težko obložene gornike, pa tudi za snowboarderje, za katere sta na voljo med drugim modela Sierra in Katahdin.

DVOJICA V SAMOTNEM KOTIČKU ANAPURNINEGA POGORJA

## PUSTOLOVSKI VZPON NA SINGU CHULI

To je bilo eno od najbolj prvinskih in tudi najbolj pustolovskih plezanj slovenskih alpinistov v Himalaji do- slej in poleg tega še v popolnoma novem območju mogočnih Anapurn: **Bojan Počkar** in **Žiga Petrič**, člana Alpinističnega odseka Železničar iz Ljubljane, sta od lanskega 6. oktobra zvečer do 7. oktobra zvečer v 23 urah preplezala direktno smer čez vzhodno steno 6501 meter visoke gore Singu Chuli, prišla na vrh gore in po isti smeri sestopila v bazni tabor, ki sta ga postavila na nadmorski višini 4250 metrov. Perunovo smer, kot sta jo imenovala, visoko poldrugi kilometer, sta preplezala v enem zamahu na alpski način, popolnoma brez pomoči šerp ali kolegov alpinistov, ki bi jima lahko kakorkoli pomagali. Ta drzna in moderna smer v ledu in skali vnovič potrjuje svetovno raven slovenskega alpinizma v Himalaji.

### 23 UR HIMALAJSKE STENE

Singu Chuli je himalajska gora drznih oblik. Zaradi strmih sten in zahtevnih dostopov je zelo redko obiskana, še manj pa ima uspešnih vzponov. Predstavlja kategorijo nižjih, vendar kompleksno zelo zahtevnih himalajskih vrhov, za katere so značilni vzponi v ekstremnih stenah in težavni dostopi.

Singu Chuli do prihoda obeh slovenskih alpinistov še ni bil preplezan z vzhoda. V alpinističnih krogih je bila vzhodna stena znana kot najtežja v tej himalajski gori ter je s svojo impozantnostjo in strmino predstavljala prvorazredni plezalski izziv. Cilj slovenskih plezalcev je bil v alpskem slogu preplezati direktno smer čez vzhodno steno in po njej priti na vrh gore.

»Na območju Anapurn ni mogoče na lahek način pridobiti višine,« je na tiskovni konferenci kmalu po vrnitvi v Ljubljano dejal Bojan Počkar, ki je natančno pripovedoval o njunem vzponu na vrh gore: »Plezati sva začela 6. oktobra 1995 ob pol desetih zvečer in sva brez postankov plezala do pol sedmih zjutraj naslednjega dne. Podnevi sva potem pet ur počivala in vzpon nadaljevala ob pol dvanajstih. Skoraj natančno opoldne 7. oktobra sva bila na vrhu Singu Chulija, ko je bila na gori nevihta. Čakala sva dobre pol ure, da sva lahko fotografirala, potem sva začela sestopati. Čeprav sva se sprva nameravala vrniti prek južnega grebena, sva se vendarle odločila za sestop po isti smeri čez steno, kajti južni greben je bil nestabilen in zato preveč nevaren. Zgornje tri četrtine stene sva se spuščala ob vrvi, spodnjo četrtino stene pa sva plezala prosto. Isti večer ob pol devetih sva prišla do šotorčka na ledeniku, potem ko sva bila celih 23 ur v steni; tam sva prespala, naslednji dan pa sestopila v svoj bazni tabor.«

Smer, visoko 1450 metrov, ki sta jo preplezala v dvanajstih urah in pol učinkovitega plezanja, sta imenovala po staroslovenskem bogu bliska, groma in ognja Pe-

runova smer. Ta nova smer je bila rešitev problema zahtevne vzhodne stene Singu Chulija.

### PERUNOVA SMER

Pod steno ni bilo nikogar, ki bi jima pomagal, če bi se jima zgodila nesreča. Tudi njuna oprema v steni je bila izredno asketska: s seboj sta imela le polovično opremo za bivakiranje, se pravi le eno bivak vrečo, imela nista niti radijske postaje, nasploh pa le najnujnejšo opremo, da sta z lahkima nahrbtnikoma čim hitreje plezala. »Ker spodaj ni bilo nikogar, ki bi nama bil v kakršnokoli oporo, saj z nama ni bilo niti zdravnika, sva morala vzpon izredno natančno pripraviti in ga opraviti v čim krajšem času, saj sva bila vseskozi v svetu, kjer ni nobenega življenja,« je dejal Bojan Počkar. »Vendar sva se vzpona lotila zelo samozavestno, si naložila nadvse oster tempo in vseskozi obvladovala položaj. Res pa je, da sva imela veliko sreče z vremenom: prvi dan je bilo pred polno luno jasno, ko sva plezala v soju lunine svetlobe, že zelo blizu vrha sva se ob šestih zjutraj, ko je z vso močjo posijalo sonce, odločila za počitek, ko je bila stena spet v senci, sva nadaljevala plezanje. Stena je bila sicer nekoliko težavnejša, kot sva pričakovala, vendar so bile težave še vedno take, da sva jih obvladovala. Če bi bila stena še tisoč metrov višja, bi najin uspeh sodil prav v vrh svetovnega alpinizma.«

Kot sta še povedala Petrič in Počkar, predstavlja Perunova smer drzno in moderno smer v Himalaji, na svetovni ravni pa pomeni še eno potrditev za slovenski alpinizem, ki tako še vedno ostaja v svetovnem vrhu.

Vzhodna stena Singu Chulija je težavna, visoka kilometer in pol, in je zaradi svojih značilnosti zahtevala brezkompromisen pristop. Slovenska alpinista sta plezala v čistem alpskem slogu in v izjemno hudem ritmu. V steni sta potegnili direktno smer, za kar je bilo ves čas potrebno ekstremno plezanje v skali in ledu. Plezala sta hitro, učinkovito in do skrajnosti koncentrirana. Po preplezani steni in doseženem vrhu sta se s spuščanjem ob vrvi vrnila čez isto steno. Njun bazni tabor je bil zaseden 6 dni, za dostop do njega in za vrnitev v civilizacijo sta potrebovala po pet dni.

O svojih prihodnjih plezalskih načrtih Bojan Počkar in Žiga Petrič konkretno nočeta govoriti. Dejala sta le, da »odkar plezava skupaj, izbirava za svoje cilje strme in težavne stene, na svoje vzpone pa se pripravljava intenzivno in zbrano. Izredna fizična treniranost, popolna skoncentriranost na cilj, hitrost in suverenost pri vzponu so stvari, h katerim teživa. Naslednji cilj bo zato še težji: zopet nepreplezana stena in vzpon, ki bo slovenski alpinizem ponovno popeljal v vrh alpinističnih narodov, ki rešujejo najtežavnejše probleme v najtežjem gorstvu sveta.«

# KRST V PLAZU IN LEDENIŠKI VODI

## KLEMEN ČEPIČ

Počasi se prekladam naokoli: letališča so kot nalašč za pohajkovanja. Potem le poletimo. Let iz Münchna v Frankfurt hitro mine, naslednji pa kot za stavo zamuja. Zadnje pol ure mineva neskončno počasi. Naposled le pristanemo v Almatiju. Alešu je slabo, pravi da bo bruhal. Vagonček nas odpelje do letališkega poslopja. Nekako se zbašemo v letališko avlo, kjer sledijo počasni pregledi. Aleš steče ven, slabost se konča v cvetličnem lončku. Stražmojster uvidevno gleda stran. Po popisu prtljage in ne vem kakšnih rentgenih smo zunaj. Moker asfalt deževne noči nas pozdravi z nadležno vlago. Obsedimo in čakamo...

Zatem se bašemo v nekakšen avtobus. Prtljaga je zadržaj, med sedeži, vsepovsod. Bo ostalo za nas sploh še kaj prostora? Ko se avtobus premakne, se vse tako zatrese, da pomislim na popoln razpad. Odpeljemo se. Težko se privajamo na stalno tresenje. Jaka je bolan: zopet slabost. Tudi Alešev obraz ne kaže zdrave polti; nekaj pomigne šoferju, arija iz »Rigoletta« zahteva svoj čas in prostor. Poskakovanje avtobusa pač povzroča polete in prelete v notranjosti. Zeleni smo od groze...

## TVEGAN POLET S HELIKOPTERJEM

Pripeljemo se pod hribe, preko katerih bomo prišli v Karakol. Glavno mesto Almati je že v daljavi, pred nami pa se kot puščave širijo planote in prostranstva Kazahstana. Cesta je vse slabša. Velikanski nanosi gramoza in peska zasipajo ozke doline, po katerih tečejo umazane reke. Vročje je kot v peči, preprih, ki vlada v avtobusu, zoprnno izsušuje ustnice.

Ustavimo se v mestu Karakol, nekakšni razpotegnjeni vasi. Odlikujejo ga kot avenije razporejene ulice. Zdi se, da kot mreža prepletajo celotno mesto. Ob robovih avenij rastejo topoli. Hiše so lesene, visoki plotovi zakrivajo dvorišča pred radovednimi pogledi. Razveseljujejo le otroški obrazi. S svojim prihodom zmotimo siv utrip poletnega večera. Sam mislim samo še na spanec. Dva dni smo že na poti...

Poletni hlad nas prebudi. Sonce je že visoko, modro nebo nas navdaja z optimizmom. Zapodimo se na ulico. Prijazna dekleta nam pokažejo pot proti bazarju — središču trgovskega dogajanja. Izdelki dvomljivega izvora in kvalitete z vseh koncev sveta krasijo številne stojnice. Otroci so prodajalci, prekupčevalci...

Priprave za let v Maida Air so v največjem teku. Prtljaga roma v kamion, ki je kmalu poln. S seboj vzamemo še zelenjavo in zajeten kos mesa, po katerem se veselo pasejo muhe. Pogled na dobrote deluje na moč »ugodno« na apetit. Z vprašujočim pogledom ostrmimo, ko nam rečejo, naj se vkrcamo v kamion, poln prtljage. Ruska iznajdljivost pač ne pozna meja. Po uri poskakovanja pa smo le na letališču. Pretovorimo prtljago in se stisnemo k lincam helikopterja. Prostora je komaj za dihanje — še dobro, da se imamo radi.



Pik Pobedi

Možakar, oblečen v letalski jopič, hodi okoli z velikim izvijačem. Pravi, da je mehanik. Pomislim: »Lepo, samo upam, da ne našega helikopterja.« V zraku smo — zadnji pred poletom seveda vskoči naš mehanik. Za vsak primer. Dvigamo se nad polji, v daljavi se sveti jezero Isik—Kul. Dosežemo višino 4000 metrov. Obrnemo proti željenim goram in letimo proti ledenikom in vojaški bazi Maida Air. Vse skupaj traja slabo uro. Po pristanku si globoko oddahnemo. Šestnajst let star helikopter je odslej naša edina povezava s civilizacijo. Zato se ne imenuje več stara šara, podrtija, sožitje ruskega reda, pameti in skrbnosti, ampak prijatelj in rešitelj. Kmalu se znoči. Jasno nebo prekrijejo oblaki. Dež škreblija po šotorskem platnu in bliski parajo nebo.

## NAENKRAT SE SERAK PREMAKNE...

Zadnji kilometri poleta v bazo hitro minejo. Megla, sonce, čudovita pokrajina. Sredi ledenika pristanemo. Helikopter dviga obilico snega. Kot ameriški marinci poskačemo v sneg.

Ostanemo sami. Superge, kavbojke, brez očal. Ironija začetnikov.

Popoldne pa je tabor urejen. Lesena koliba in šotor sta odslej domovanje deseterice. Pik Pobedi, katerega strmine bi radi zmagali tudi mi, žari v večernem soncu. Odpravljamo se spat. Lepo vreme si napovemo tudi za jutri.

Jutro je brez oblaka, sonce pozdravlja najvišje vrhove. Čaka nas prva aklimatizacija. Osvojili bi radi vsaj 5300 metrov, napravili dobrih 1300 metrov višinske razlike. Odločimo se za vzpon po južnem grebenu Pika Gorki. Morena, na kateri pristaja helikopter, nudi najkrajši pristop. Zavijemo desno navzgor. Stopinje so na začetku vidne, pozneje pa se izgubijo med tonami črnega laporja, ki se pod našo težo venomer vali navzdol. Z Igorjem narekujeva tempo. Kmalu smo na prvem snegu. Nataknelo si dereze. »Karnise«, kot domačini pravijo opastem, strašijo. Ena takšnih grozi tudi nam. Pobočje postaja vse bolj strmo. Pljuča delajo s polno paro. Proti vrhu se z Igorjem zamenjava v gazenju. Še nekaj deset



Pik Troglav

metrov in dosegel bom opast. Gazim do pasu. Bojim se, da bom skupaj z opastjo končal tisoč metrov nižje. Skozi kopljem prehod: še dobro, da je sonce razmehčalo sneg. Še nekaj udarcev in skozi sem. Vzpnem se na snežno ramo in se usedem. Drugi prihajajo za menoj. Klepetamo, dihamo in se razgledujemo. Vreme je čudovito. Okoli poldneva si naložimo nahrbtnike in sestopimo v dolino. Čez dve uri smo v bazi.

Zora. Zopet se vzpenjamo. Razpoke v spodnjem delu hitro prečimo. Pridem do prvega večjega seraka, ki ga obidem po levi. Od tu naprej je napredovanje precej bolj tvegano. Opazam ogromne razpoke, ki segajo čez celotno pobočje. Z veliko srečo napredujemo. Prečimo v desno, kjer se razpoke končujejo. Z napredovanjem je vse več problemov. Sipek, kložast sneg grozi, da bo odneslo celotno pobočje. Pod serakom, ki ga zapira, se ustavimo. Sprva načrtujemo vzpon po desni strani, pa zaradi črnega ledu odnehamo.

Naenkrat se vse strese, serak se premakne. Igor ne ve, kam bi, Aleš sili v levo, Peter pravi, da po desni ne gre. Položaj je napet. Počutim se kot na štajerskem ekspresu, le da je razlika v višini precej občutna. Plezam za Igorjem, ki najde prehod na levi.

Do roba stene je še slabih 200 višinskih metrov. Dohiti me Boštjan. Posvetujeva se, nato se spustiva pod dvojni serak in začneva sestopati. Razpoke grozeče vabijo. Nežno zatikam cepin v led. Vso pozornost usmerim v karseda varno premikanje. Naenkrat se mi udre desna noga: spodaj zeva kot dvorana velika luknja. Splazim se čez. Gledam Boštjana. Naenkrat izgine, le glavo je še videti. S spretnim manevrom se vendarle izvleče. Takrat se mi vdre še enkrat, a po naključju obvisim na cepinih. Naslonim se na hrbet in se prekobalim čez spodnji rob razpoke.

Ta dan nam je Usoda prizanesla...

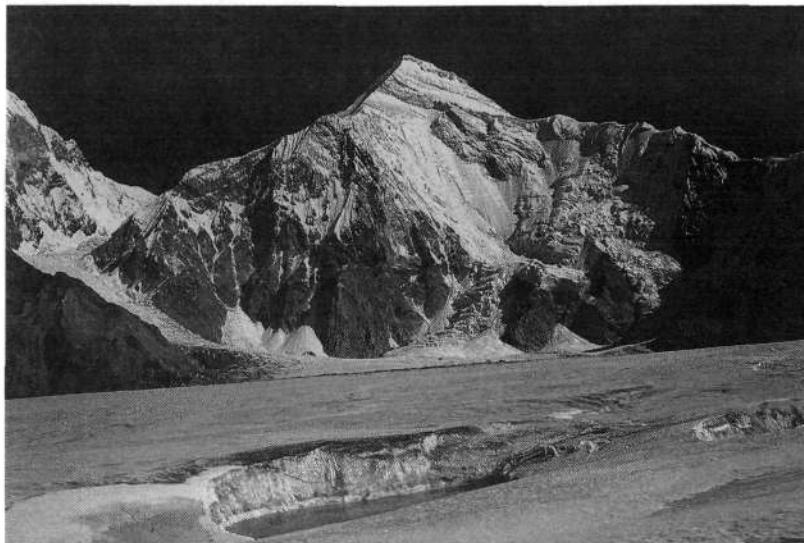
### PLAZ MOKREGA SNEGA DRVI PROTI NAMA

»Bataljon pohabljenih« — trojica šepajočih zaradi problemov s čevlji — odhaja ob zori. Ob prijetnih mislih, da mi danes ni treba nikamor, poležavam. Driske in temperature nimam več. Optimizem se vrača. Vreme je iz dneva v

dan slabše, kar naprej sneži. Višje vsak dan zapade 20 do 30 centimetrov snega. »Bataljon pohabljenih« je pod goro v malem šotorčku, ostali smo v bazi. Megle se vlečejo čez ledenik, vlaga prodira v čevlje, spalne vreče... Ker sneži, igramo tarok. Uspe mi celo »solo brez talona«; to je edina stvar, s katero se lahko pohvalim ta dan.

Ponoči tudi v bazi zapade sneg. Brkljamo okoli. Sneg, ki v bazi kopni, v višinah onemogoča kakršnokoli napredovanje. Trojica se opoldne vrne. Prespali so na višini 4500 metrov. Vso noč je snežilo, tako da so večkrat vstali in odmetavali sneg, ki je zametel šotor. Vse imajo mokro: spalne vreče, čevlje, obleko. Posedanje v bazi je prava muka. Delo, takšno ali drugačno, osmisli bivanje. Ne pogovarjamo se veliko. Jutri gremo na Khan Tengri. Sonce pokuka in se nato skriva za greben. Hladno je. Upam, da bo jutri lepši dan.

Vzpenjamo se. Ledenik je že daleč za nami. Sedlo Pirimička, cilj aklimatizacije, je še daleč. Nismo sami. Avstrijci že nekaj dni živijo na hribu. Ruska strogost in disciplina sta njihovi odliki. Počasi napredujemo, stopinja se umika drugi. Pogledujemo proti dvatisočmetrski steni Pika Čapajev. Vse je en sam ledeni tobogan. Na vrhu grozijo ogromne opasti. Odkar smo v bazi, so gore vzele že tri življenja. Bo gora z nami bolj milostna ali pa morda naklepa kaj slabega? Pred ozkim žlebom, kjer se zbirajo plazovi celotne stene, se še zadnjič nadiham. Ozrem se navzgor, kot da bi prosil steno, naj mi prizanese. Grem. Ne oziram se ne na levo, ne na desno. Nemo zrem predse in se poganjam naprej. Vsi drugi so daleč zadaj. Še slabih 50 metrov me loči od varnega mesta. Naenkrat počni. Nemci — razen enega, ki ga dohitim — kričijo. Plaz mokrega snega drvi točno proti nama. Nемец otrpne. Ne morem ga prehiteti, niti obiti, saj se takoj do pasu pogreznem v sveži sneg. Ko me zajame plaz, obstanem. Opazim, da je glavnino odneslo deset metrov nižje. Otresem se snega, stopim k Nemcu in mu kar naravnost rečem: »Kaj pa vi čakate, še en plaz?« Od groze ne pride do besede. Vidim, da je prileten gospod, ki sem ga opazoval že v bazi. Prehitim ga. Spodaj zagledam Igorja in Jaka. Dihata kot obsedena.



Khan Tengri

Sonce me greje, prijetno je tako sedeti, gledati in se čuditi.

Vračam se s Pirimičke. Uro sestopa in 1600 višinskih metrov nižje sem. Lažje diham. Žvižgam si Kekčevo pesem. Popoldne je, sonce pripeka, potoki in luže prekrivajo ves ledenik. Išočoč prehodov se vračam proti bazi. Še slabih deset kilometrov hoje in preskakovanja razpok. Noge so težke, od štirih zjutraj sem že na poti. Kar naenkrat plavam v vodi. Šok ledenomrzle vode je skoraj usoden. Tenka plast ledu je popustila pod mojo težo in najdem se v ledeniški kotanji. Splazim se na rob in vstanem. Ves sem moker, luža pod menoj je vse večja. Mrzlično se odločam. Za preoblačenje nimam oblek, do baze je še daleč. Nekaj stopinj nad ničlo je, obleka torej ne bo zmrznila. Začenjam nekajkilometrski tek z mokro obleko in nahrbtnikom, ki se je napil vode. Dirjam, preskakujem razpoke, lapor se drobi pod čevlji. Lepši del ledenika je kmalu za menoj, ostane mi obrobni del s številnimi nanosi gramoza in labirintom prehodov. Na koncu kot prikazen padem v bazo.

### SAMI NA VIHARNI GORI

Robova ledeniške razpoke povezuje snežni most. Ker se razpoka širi, postaja most vse bolj krhek. Pet, šest korakov in čezenj sem. Čaka me še okoli osemsto višinskih metrov do sedla Pirimička. Bolan sem, v telesu se vse ustavlja. Prebava, žeja, strašno me zbeje v roke. Po tristo metrih se ustavim. Iz nahrbtnika privlečem ribe in star kruh. Brez zvečenja bašem vase. Hodim nekaj korakov in diham, diham. Gledam navzgor, nekateri so že pri snežni luknji. Gledam, diham, napravim nekaj korakov višje, nato se vse ponovi.

Opoldne sem v snežni luknji. Sedim, diham in upam, da bo kmalu bolje. Pijem čaj in počivam.

Popoldne, ki se nagiba proti večeru, me opozori, da si moram najti ležišče. V luknji je še manj zraka kot zunaj, zato pobašem kramo in odidem spat v šotor, ki ga je

Aleš postavil pod serak. Ko se varno in udobno namestim, pride še Peter. Takoj mi je jasno, da bo gneča kot prejšnji večer. Šotor poka po šivih.

Šumenje me prebudi iz rahlega sna. Sneži, vreme se je obrnilo. Ura me spravi pokonci. Če bo snežilo še naprej, bomo počakali dan, dva. Vsakih pet minut me napada občutek dušenja, zato diham, diham, diham...

Sonce, megle in sneženje si podajajo roke. Popoldne preživljam v luknji. Veter, ki se je dopoldne okreplil, s seboj na gosto nosi snežinke. Šesterica je že dopoldne odšla do 6400 metrov, če bodo razmere ugodne, celo proti vrhu. Skeptično pogledujem skozi odprtino luknje. Ne skrbi me, se bodo pač obrnili. Popoldne mineva, vreme je vse slabše. Vhod v luknjo je treba vse pogosteje čistiti. Vidi se le nekaj korakov daleč. Sneži kot za stavo. V luknjo pade Boštjan. Pravi, da je pod snežnim ozebnikom obrnil in da je vreme peklenško. Veter, ki piha čez greben, ga je premetaval kot igračo. Peter, ki je zadnji, se kljub prigovarjanju, naj se obrne, odloči, da gre na vrh. Pomislim na tragedijo. Vihar, ki divja zunaj, ne odneha niti za ped. Mračni se. Radijske zveze z njimi nimamo. Kostja, ruski prijatelj, kliče v bazo in ponavlja: »Pogoda užasna, pogoda užasna«, kar pomeni, da je vreme grozno. Po minuti pogovora kot prikazen pade v luknjo. Vrnem se v šotor. Čakam in zadremujem. Lomastenje okoli šotora me zdrami. Bleda luč, ki predira prosojne stene šotora, ugaša. Angleško vprašam, kdo je. Po glasu prepoznam Aleša. Pogledam na uro: enajst proč je. Uspe mu priti v šotor. Ves je zasnežen. Spati ne morem. Misel, da je Peter v neurju sredi noči ostal sam na sedemtisočaku, mi ne da miru. Da bi le našel šotor na višini 6400 metrov in se zavlekel vanj! Ob treh zaslišim korake. Peter je. Oddahnem si. Konec dober, vse dobro. Kljub gneči zaspiam.

Zbudi me ura. Morasta, nemirna noč je mimo. Jasno jutro prinese nov optimizem. Aleš takoj zjutraj sestopi v bazo, drugi mu sledimo pozno popoldne.



Pik Čapajev

Foto: Klemen Čepić

Večer je. Zunaj sneži. Misel, da bom kmalu doma, je vse močnejša. Zaprem oči. Vidim domače kraje, zelene gozdove, bele vrhove, žuboreče potoke. Odhajamo. Vzlet helikopterja je tokrat zelo tvegan. Nagla sprememba nas vse poživi. Mrtvilo zadnjih dni izgine. Pot, kamion, cesta, vasi — kot da bi se zgodba brala nazaj. Cesta, ki pelje v neznano, čez oaze in ruske stepe, kratki postanki in prigrizki, gneča glavnega mesta, otožna slovesa, zahajajoče sonce, samotna pokopališča v obliki ptičnic, večer in luči Almatija, avtobus, trdi sedeži, letališče ... dom.

Člani odprave Tjen Šan 95: **Aleš Cvahte** — vodja, **Igor Kopše**, **Peter Mežnar**, **Peter Geršak**, **Blaž Stres**, **Janez Cerar**, **Tomaž Jakofčič**, **Andrej Gaspari**, **Boštjan Ložar**, **Klemen Čepić**.

Dosežki: 10. avgusta 6995 m visoki Khan Tengri osvojijo Aleš Cvahte, Igor Kopše, Peter Mežnar; 14. avgusta v severozahodni steni Pika Troglav preplezajo prvenstveno Slovenko smer Peter Mežnar, Blaž Stres, Tomaž Jakofčič.

PONOVNA RAZISKAVA DR. BORUTA SPACALA, PNEVMOLOGA IN GORNIKA

## VIŠINSKA BOLEZEN IN DIHALNE MIŠICE

MARKO JARC

**Borut Spacal** je doma iz Trsta in živi na Poljanah pri Doberdolu. Službo pnevmologa opravlja v Trzinu pri Gorici, kjer se ubada tudi s športno medicino. Svoje zanimanje in ljubezen do gorá povezuje s stroko. Zanimajo ga pojavi, ki so povezani z dihalnimi organi, in sicer reakcije le-teh v stanju hipoksije (pomanjkanje kisika v zraku), bodisi bolnikov, bodisi alpinistov v visokogorju. Spacal je že sodeloval in je že organiziral nekaj študijskih odprav v visokogorje, kjer je lahko na kraju samem preverjal in študiral pojave na dihalih. Tokrat objavljamo rezultate študije, ki jo je opravil na območju Aconcagua, najvišjega vrha Andov in Amerik v minulem letu (1995).

Spacal se je pridružil odpravi CAI Monfalcone. V Argentini so bili sprejeti z vsemi častmi, saj tam živi veliko Furlanov. Tudi časopisje in televizija sta veliko poročali o odpravi. Na glavnem sprejemu sta bila prisotna škof iz Buenos Airesa, ki je po rodu Furlan, in italijanski konzul.

Na pot se je odpravilo šestnajst ljudi, med katerimi je bilo pet žensk. Odprava se je delila na alpinistični in na znanstveni del. Prvi se ni povsem posrečil, drugi pa je bil v celoti izpeljan. Sneženje in nevihte niso niti enega spustile na goro med 6. in 21. januarjem 1995. Komaj 21. januarja se je **Stefanu Comelliju** uspelo prebiti do vrha. Skupino devetih alpinistov pa so blokirali sneg, temperatura, veter in utrujenost prav pod zadnjo zapreko, Canaleto. V bazi je bilo krepko čez pol metra snega. Alpinisti so se povprečno dobro počutili in ni bilo velikih težav z zdravjem.

### ZNANSTVENI DEL ODPRAVE

Prvi cilj odprave je bila meritev gore Aconcagua. Alpinisti so morali zabiti posebno napravo na vrhu gore, da bodo kasneje nanj pritrdili aparaturu, ki jo bo zaznal satelit. Hkrati je bilo treba določiti in označiti tri vidne točke z vrha gore. To je bilo storjeno. Ko se bo na to območje podal univerzitetni profesor s tržaške univerze **Poretti**, bo imel postavljene že nekatere temelje za svoje meritve.

Drugi del znanstvenega dela odprave je opravljal dr. Spacal. Svoje poskuse je opravil na višinah 4400 in 5300 metrov. Študiral je utrujenost dihalnih mišic v višinah.

Spacal izhaja iz podatkov, ki dokazujejo, da se dihalne mišice na nadmorski višini nikoli ne utrudijo, niti pri maratonicah. Kar omejuje rezultat, je utrujenost drugih organov. Nasprotno je pri človeku, ki bolega na dihalih. Ta se prej utrudijo, ker morajo kompenzirati pomanjkanje kisika. Podobno se dogaja v višinah. Po Spacalovem mnenju je tisto, kar omejuje fizično sposobnost v višinah, v veliki meri utrujenost diafragme. To v teoriji pomeni, da jo lahko treniramo, ker je mišica. Neke vrste treninga je, na primer, dihanje proti nekemu nasprotnemu zračnemu toku. To pomeni približno toliko kot uporaba uteži v športnem kabinetu. Vendar bo treba domneve še dodatno dokazovati z nadaljevanjem študije v tej smeri in z dodatnimi testi.

#### METODE RAZISKOVANJA

Spacal je uporabljal zdravniško pripravo za merjenje izdihavanja »mouth pressure meter (precision medical)«. Najprej je alpiniste (pod naporom) testiral na višini morske gladine, nato v višini 4400 metrov, in sicer dan po prihodu na to višino. Opravil je tudi »step test« na višini (24 korakov na minuto z zaporednim

prestopanjem na stopničko, visoko 30 cm). Uporabljal je tudi spirometer »pocket (Markos)«, s katerim so bili testirani štirje alpinisti na višini 5300 metrov.

#### UGOTOVITVE IN POTRDILA PREJŠNJIH IZKUŠENJ

Po Spacalovem mnenju preparat ubidokarenon ublaži probleme dihanja v višini in se zdi, da ugodno vpliva na dihalne mišice. Pod naporom v višini namreč ne pride tako hitro do njihove utrujenosti. Na prejšnji odpravi v Himalaji je polovica skupine tri tedne jemala 100 mg tega zdravila dnevno. Tudi tokrat se je izkazalo, da ubidokarenon na neki način izboljša učinkovitost dihalnih mišic in zakasni njihovo utrujenost.

Medtem ko zahteven (maksimalni) telesni napor po 10 minut zapored ne povzroča velikih dihalnih težav treniranim ljudem, se v višini ventilacija pljuč pospeši (nižji pritisk, manj kisika) in so zato dihalne mišice prisiljene opravljati večji napor, posebno še pod fizičnim stresom. Tudi pomanjkanje kisika v krvi prispeva k utrujenosti mišic. Polovica skupine alpinistov je uživala ubidokarenon, prav pri teh ljudeh pa je bilo zaznati boljše odpornost dihalnih mišic v visokogorju in pod naporom. To je zopet dokaz, da ubidokarenon na neki način izboljša učinkovitost dihalnih mišic v pogojih hipoksije. Čeprav se rezultati iz prejšnjih testov v veliki meri skladajo, so nujni previdnost ter dodatne študije in testiranje.

#### NAPAKE IN NEVARNOSTI PRI REŠEVALNIH AKCIJAH

## SREČANJE ZDRAVNIKOV GRS IZ ALP

#### JOŽE ČETINA

4. novembra 1995 je bilo v Innsbrucku XIV. mednarodno srečanje zdravnikov gorskih reševalnih služb alpskih držav. Prva srečanja so potekala v predavalnici kirurške klinike, odkar so presešla začetne okvire, pa so se preselila v veliko kongresno poslopje blizu mestnega središča. Že od vsega začetka pred več kot 25 leti se teh srečanj pasivno ali aktivno udeležujejo tudi zdravniki slovenske GRS.

Letošnja tematika so bile napake in nevarnosti pri reševalnih akcijah, klasičnih ali helikopterskih. Čas, ki poteče — velja za Tirolsko — od prejema obvestila gorske ali prometne nesreče v centrali pa do prihoda helikopterja (večinoma z zdravnikom) na kraj nesreče, se je v zadnjih letih skrajšal na povprečno 15 minut. Zaslugo za to imata moderna organizacija reševalne službe in široka uporaba različnih telekomunikacijskih sredstev od radia do mobilnega. V načelu težijo za tem, da bi bil posledek brez terapije čim krajši in da bi reševalna akcija bila že od vsega začetka organizirana optimalno glede na število osebja, morebitno kombinacijo helikopterskega s kopnim reševanjem, glede na trajanje akcije, oceno potrebnega obsega prve pomoči, pa tudi ustojke in sveda na pravilno izbiro ciljne bolniške ustanove. Poudarjajo, da mora biti reševanje

v celoti organizirano tako, da bo to zares reševanje, ne pa ogrožanje ponesrečenca ali celo moštva. Najslabše je namreč, če ena nesreča povzroči drugo.

Po vzroku poškodb v gorah je na Tirolskem najpogostejši padec s stene ali padec na poti. Sledijo padec v ledeniško razpoko, plazovi, podhladitev oziroma omrzline, znaki višinske bolezni in vremenske spremembe.

#### VSE VEČ POŠKODB KOLENA

V Innsbrucku so od leta 1990 do 1994 obducirali 184 primerov smrtnih nesreč v gorah. 54 odstotkov je bilo smučarskih, 45 odstotkov pa drugih planinskih nesreč. Pogostnost je nihala odvisno od letnega časa. Največ nesreč je bilo v januarju, nato se je število manjšalo do maja in doseglo vrh spet avgusta. Največ žrtev je bilo starih med 20 in 40 leti. Vzroki smrti so bili najpogosteje kraniocerebralna travma, nato krvavitve, poškodbe vratne hrbtenice, zasutja pod plazovi in celo primer utopitve. Med vzroki za »naravno« smrt v gorah je bilo na prvem mestu srce, nato krvavitve (ezofagus), pljučne komplikacije, pa tudi primer epilepsije.

Pri nejasnih primerih smrti na kraju nesreče ali med samim reševanjem (Bergungstod) in transportom, še posebno, če gre za obsežnejše poškodbe, nikakor ne smemo pozabiti na možnost zračne embolije.



Orientacijski prvi pregled na kraju nesreče mora biti kljub še tako težavnim okoliščinam sistematičen. Po vrsti se moramo orientirati o vitalnih funkcijah, poškodbah glave, prsnega koša, trebuha, medenice, hrbtenice in ekstremitet. Pri tem ne smemo ničesar izpustiti. Sama kranio-cerebralna travma nikoli ne povzroči šoka. Če pri takem poškodovancu ugotovimo tudi šok, moramo vedno iskati dodatne poškodbe, ki so šok povzročile.

V zadnjih letih ugotavljajo vse večje število poškodb kolena — celo do ene tretjine vseh poškodb.

Pri prvi pomoči je na prvem mestu pravilen položaj poškodovanca oziroma bolnika, nato zaustavitev morebitne krvavitve, sredstvo proti bolečinam, pozicija, imobilizacija in morebiti potrebne infuzije.

Za imobilizacijo danes statistično največkrat uporabljajo vakuumsko blazino, nato vakuumsko opornico, Kramerjeve opornice, aluplastično opornico samsplint in najredkeje lopatasta nosila.

Statistično najpogosteje uporabljani medikamenti so valium, nato dipidolor, ketalar, pasperin, kisik, psiquil in adalat.

Še posebno odločujoča je hitra in optimalna prva pomoč pri politravmi. Navajajo, da se smrtnost pri politravmi vsakih 30 minut poveča za 200 odstotkov. Zato je tu nadvse pomemben temeljit orientacijski pregled, pravilna oskrba (intubacija, sedacija, relaksacija, umetna ventilacija, oskrba pnevmotoraksa, zaustavitev krvavitve, infuzije, imobilizacija) in pravilna izbira ciljne bolniške ustanove. Pogosto se pri politravmi spregledajo poškodbe medenice.

Ameriške statistike pri spinalni travmi navajajo smrtnost med 6 in 10 odstotki. Ti bolniki oziroma poškodovanci baje stanejo ZDA okoli štiri milijarde dolarjev letno. Žrtve so najpogosteje ljudje med 15. in 35. letom starosti. Vzroki so najpogosteje prometne nesreče, nato padec z višine. Sekundarne okvare nastanejo najpogosteje zaradi hipoksije. Tudi tu je poleg pravilne prve pomoči nadvse pomembna pravilna izbira ciljne bolniške ustanove. Že na kraju nesreče priporočajo metilprednizolon v bolusu 30 mg/kg in nato 4 mg/kg/h naslednjih 24 ur. V razpravi se je izkristaliziralo stališče, da ima tudi pri poškodovani vratni hrbtenici stabilni bočni položaj časovno prednost pred imobilizacijo vratne hrbtenice.

## REŠEVANJE IZPOD PLAZOV

Zanimiv je bil referat o možnih napakah pri reševanju zasutih izpod plazov. Referent je svoje nasvete strnil v naslednje točke:

- nikoli ne smemo zapustiti plazišča, temveč moramo takoj poskušati s sotovariško pomočjo;
- pri iskanju in reševanju zasutih naj na plazišču ne bo preveč reševalcev;
- ko smo s sondo otipali nekaj sumljivega, je ne smemo izvleči, temveč jo moramo pustiti na mestu;
- zasutega moramo izkopavati s strani (dihalna votlina);
- zdravnik mora biti poleg takoj, ne šele, ko smo se že dokopali do dihalne votline;
- oceniti moramo stanje dihalne votline, kar olajša diagnozo oziroma prognozo;

- z zasutim, predvsem z njegovimi ekstremitetami, moramo ravnati skrajno previdno in ne izvajati veherentnih gibov;

- nezavestnega moramo položiti v stabilni bočni položaj, četudi je podhlajen, nikoli na hrbet;

- pri podhlajencu, ki še diha, ima hiter transport v ciljno ustanovo prednost pred intubacijo;

- če nismo našli dihalne votline, dolgotrajnejša reanimacija nima možnosti za uspeh;

- če smo dihalno votlino ugotovili, moramo nujno reanimirati, dokler zasuti in podhlajeni ni »ogret in mrtev« (Nobody is dead until warm and dead).

Do birokratskih težav prihaja včasih tudi pri reševanju v obmejnih območjih. Takšne meddržavne dogovore imata že Avstrija in Italija, Švica in Italija, ne pa še Avstrija in Švica. Tako strogo vzeto ne more poleteti helikopter, ki je najbližji kraju nesreče, ker bi po mednarodnih pravilih moral dobiti dovoljenje obeh sosednjih držav in nato pred reševanjem še pristati na najbližjem mednarodnem letališču zaradi carinskih in drugih formalnosti. Čeprav se v nasprotnem primeru najverjetneje ne bi zgodilo nič dramatičnejšega in bi ponesrečenec bil tako najhitreje deležen prve pomoči, nekateri piloti enostavno ne tvegajo preleta meje, četudi že letijo v bližini nesreče, včasih celo z izgovorom, da je meja med Avstrijo in Švico tudi meja med Švico in Evropsko skupnostjo. Nasprotno pa v mejnem območju med Nemčijo in Švico (Allgäu) v praksi ni nobenih problemov pri preletavanju meje v okviru reševalnih akcij. Mnenje diskutantov o tej temi je bilo, da je organizirano meddržavno sodelovanje lahko le stanje, ko bo v akcijo legalno lahko poletel tisti helikopter ali moštvo, ki je kraju nesreče najbližje in to ne bo odvisno od dobre volje, poguma ali podjetnosti pilota.

## MEDNARODNO PRIZNANE DIPLOME

Nekaj referatov je bilo namenjenih izobraževanju laičnih reševalcev. Pri tem naj bi bilo razmerje med teorijo in prakso 1 : 4. Tematika naj bo načelno razdeljena na osnovno, zimsko in poletno, potrebno pa je tudi osnovno znanje iz gorske medicine. Nujno je stalno ponavljanje in obnavljanje znanja. Reševalci morajo poleg prve pomoči dobro obvladati tudi pravilno splošno oceno položaja in okoliščin. Po telekomunikacijskih sredstvih morajo znati v centralo pošiljati kratka, jedmata in precizna obvestila, na podlagi katerih se bo vodstvo lahko odločilo za najprimernejšo obliko in obseg reševalne akcije. Reševalec — tudi zdravnik — mora obvladati tehniko kardiopulmonalne reanimacije, izvajati umetno dihanje pri intubiranem poškodovancu oziroma bolniku in monitorski nadzor kardiovaskularne funkcije.

Kot že na enem od prejšnjih sestankov je bila poudarjena važnost takojšnje terapije s trombolitiki (heparinski bolus) pri sumu na srčni infarkt tudi v gorskih okoliščinah. Tveganje pri prehospitalni uporabi teh sredstev ni večje od tveganja pri hospitalni uporabi.

Morda je zanimiv še poskus prekvalifikacije nemškega izraza »Bergung«. Do sedaj je ta izraz pomenil reševanje nasploh ne glede na stanje ponesrečenca. Tokrat se je pojavil predlog, da bi izraz »Bergung« upo-

rabljali le, če gre za mrtvega ponesrečenca, pri živem pa bi uporabljali izraz »Rettung«. Vprašljivo je, če se bo ta redefinicija uveljavila.

Še vedno ni uresničena težnja po mednarodno priznani diplomi zdravnika za gorsko medicino in prvo pomoč, čeprav so o tem razpravljali že na nekaj prejšnjih sestankih.

V vzporednem programu so bili organizirani enourni tečaji o reanimacijski tehniki in travmatološki praktiki za omejeno število udeležencev v posameznem tečaju. Pri tem so posebno pozornost posvetili prime-

rom težke intubacije, koniotomiji, torakalni drenaži, terapiji šoka in predkliničnem ravnanju s politravmatizirancem. Na bližnjem letališču pa je bil možen organiziran ogled letalskega reševalnega centra »Tyrolean Air Ambulance«.

Zaradi odhoda dolgoletnega organizatorja vseh dosedanjih srečanj **prof. dr. G. Flore** v pokoj je bila usoda prihodnjih sestankov ogrožena. Na nežne in prijateljske pritiske številnih eminentnih sodelavcev in udeležencev srečanja pa je profesor Flora le zagotovil sodelovanje tudi v prihodnje.

KAJ VSE SE DOGAJA NA ODPRAVAH V NAJVIŠJE GORE SVETA

## HIMALAJA GRE TUDI SKOZI ŽELODEC

### IZTOK TOMAZIN

Hrana je zelo pomembna za vrhunske dosežke in preživetje v Himalaji. Prehrana v visokogorju je danes pomemben del višinske medicine in fiziologije. Znanstvene raziskave in praktične izkušnje so nas obogatile s številnimi zanimivimi spoznanji, ki presegajo okvir tega prispevka. V praksi je kvaliteta prehrane na himalajski odpravi odvisna predvsem od kuharja in vrste ter količine hrane, ki jo odprava nosi s seboj. Na kuharja, ki je domačin, običajno ni mogoče dosti vplivati — odvisni smo od njegovega (ne)znanja in (ne)higienskih navad. Lahko ga edino odpustimo, a potem smo še na slabšem, saj med plezanjem na goro nimamo ne časa, ne energije skrbeti za kuhanje, razen v višinskih taborih, kjer smo tako ali tako prepuščeni sami sebi.

### ORIENTACIJA V ČASU

Med zadnjo himalajsko smučarsko odpravo SKI 8000 na Gašerbrum 1 smo imeli kuharja, ki je slišal na ime **Karim**. Bil je sicer prizadeven in prijazen mladenič, a obupno počasen, neiznajdljiv in zelo skromnega kuharskega znanja, kot bi nam ga agencija podtaknila z namenom, da bi si pridobil nekaj izkušenj. Sredi odprave je priznal, da nima nobenih tečajev, bil je le enkrat kuhinjski pomočnik na trekingu, kjer je gledal, »kako se to dela«.

Pogosto se je zgodilo, da je zgodaj popoldne vprašal, kaj in kdaj bi radi za večerjo. Utrujeni in prestradani smo mu z veseljem povedali primerno uro. Nedolgo pred dogovorjenim časom je, kot bi se nič ne domenili, spet nedolžno vprašal, kdaj in kaj bi večerjali. Besen odgovor je ponavadi bil: »Čimprej!«, spremljan z ogorčenimi pogledi in različno glasnim preklinjanjem, saj smo vedeli, da večerje še lep čas ne bomo videli. Potem se je Karim zavlekel v kuhinjski šotor, prižgal smrdeča kerozinska kuhalnika, pričel razbijati s posodjem, trajalo pa je še vsaj dve uri, preden smo dočakali kaj za pod zob.

Ko je izgubil zapestno uro, je bilo še slabše. Če je dotlej imel — milo rečeno — slabo časovno orientacijo, po

tistem ni imel nikakršne, kar se je poznalo tudi pri razporeditvi naših obrokov. Do konca odprave nismo mogli ugotoviti, ali je uro izgubil po nesreči ali pa namenoma, da bi mu dali novo. Seveda mu je nismo dali. V čast njegovemu značaju pa je bilo, da je pikre izbruhne jeze in pripombe lačnih himalajcev stoično prenašal.

### PRISEGANJE NA VEGETARIJANSTVO

V splošnem velja, da je za napore in bivanje na velikih nadmorskih višinah primernejši vegetarijanski tip prehrane, čeprav so tudi mesojedci v Himalaji dosegali vrhunske uspehe. Verjetno nobeden od članov jugoslovanske himalajske odprave v južno steno osemtisočaka Lotseja leta 1981 ni pozabil prizorov iz baznega tabora 5200 metrov visoko, kjer so pod platnениm stropom s kamni obložene jedilnice visele številne salame, pršuti in druge podobne skušnjave, ki smo jih prinesli iz domovine. Vendar je uživanje suhomesnatih izdelkov skregano z načeli prehrane vrhunskih športnikov, himalajcev pa še posebej. Takrat tega še nismo vedeli, pa tudi če bi, večina tega ne bi upoštevala. Skoraj vsi smo bili opremljeni z večjimi ali manjšimi noži in kadarkoli nas je prijelo, smo veselo rezali bingljajoče dobrote in se mastili. Tudi tistim, ki smo kasneje postali zapriseženi nasprotniki uživanja mesa ubitih živali, se ob spominih na jedilnico pod zloglasno južno steno Lotseja še zdaj kdaj pa kdaj pcedijo sline.

S prehrano tesno povezano področje je higiena. Za kuharja na himalajskih odpravah je čisto predvsem tisto, kar se sveti. Ponosno drgnejo posodo in pribor do visokega sijaja — s cunjjo, ki jo hkrati uporabljajo tudi za robec, brisačo ali za čiščenje kerozinskega kuhalnika ali celo za vse hkrati. Namesto loščila pride prav tudi slina. Seveda so iskreno začudeni nad našim zgražanjem, saj se jim o kakih bakterijah, parazitih in podobni golazni niti ne sanja. Eden od temeljnih problemov pri hranjenju v azijskih gorah je pač ta, da le redko veš, kaj so pred tem počele roke, ki ti pripravljajo hrano. Kaj pogosto so brisale nos brez robca ali zadnjo plat brez papirja, umivanje pa v teh krajih ni pogost pojav.

## NEVARNO VNETHJE ČREVESJA

Prebavne težave v najrazličnejših oblikah in trajanju so med himalajsko odpravo zato skoraj obvezne. Kdor ima smolo, ga lahko onemogočijo pri plezanju in mu zagrenijo bivanje v že itak neprijetnem okolju. Akutno vnetje črevesja pomeni sila neprijetne težave, včasih pa lahko privede do hude, celo življenje ogrožajoče dehidracije. Še danes je svež spomin na prizor, ko je član že omenjene odprave v južno steno Lotseja v bližini baznega tabora nemočno čepel pod šotoru najbližjo skalo, iz ust je v loku bruhal, iz črevesa pa mu je hkrati lilo, kot bi odčepil sod. Glasov pri tem početju seveda ni mogoče verodostojno opisati. Po naključju mimoidoči tovariš je v zadregi izdaval le »moje sožalje«, pomagati pa seveda ni mogel, ker je bil čepel nesrečnik edini človek z medicinskim znanjem daleč naokrog.

Še hujše stvari se včasih dogajajo na velikih višinah. Dokler tega ne doživiš, si je nemogoče predstavljati, kaj pomeni, na primer, driska v viharju in snežnem mežu pri dvajsetih, tridesetih ali več stopinjah pod ničlo. Kar se teh nevšečnosti tiče, smo imeli med zadnjo smučarsko odpravo na Gašerbrum kar srečo. Vsakega je cirkus v črevesju doletel vsaj enkrat, a težave so po nekaj dneh ob pomoči zdravil in diete običajno minile.

Poleg v Pakistanu kupljenih živil smo pod Gašerbrum — na srečo — nekaj stvari prinesli iz domovine. Predvsem podjetje Prema iz Ljubljane nas je založilo z odličnimi uvoženimi izdelki, ki jih v Sloveniji zaenkrat videvamo predvsem na policah trgovin z zdravo in vegetarijansko hrano. Še posebej nam je bila ta lahko prebavljiva in zelo okusna hrana dobrodošla v višinskih taborih, kjer si moramo hrano pripravljati sami v najslabših pogojih in kjer se človeku zaradi negativnih vplivov višine na organizem upirajo tudi stvari, ki jih ima sicer najraje.

## UČINKOVITA SHUJŠEVALNA KURA

Kljub dobri prehrani je himalajska odprava učinkovita shujševalna kura. Na višinah apetit zelo upade, prebava pa se poslabša. Tudi bruhanje ni redko, včasih je celo prvi znak usodnih zapletov višinske bolezni. Na velikih nadmorskih višinah že v mirovanju, med naporu pri plezanju ali smučanju pa se toliko bolj z zaužito hrano ne moremo potešiti vseh energijskih in drugih potreb, zato organizem »zagrizne sam vase«. Pri treniranih alpinistih telesnega maščevja ni dosti, zato so na vrsti telesne beljakovine, predvsem tiste v mišicah. Med odpravo tako shujšamo v povprečju od pet do deset kilogramov. Svoje k usihanju organizma prispeva tudi hudo pomanjkanje kisika v zraku, saj ga je nad osem tisoč metri komaj tretjina normalne vrednosti.

In za konec, ko smo že prišli do dihanja in pomanjkanja kisika v zraku, še anekdota iz moje zdravniške ordinacije. Prvo leto nadebudnega zdravnikovanja v splošni ambulanti me je večkrat obiskala lepo zalita

gospa poznih srednjih let. Vzrok njenim težavam je bila predvsem prekomerna telesna teža, pogojena s prevelikim apetitom in skoraj nikakršno telesno aktivnostjo. Zaman so bili vsi moji nasveti o dietah in drugih ukrepih za zmanjšanje telesne teže. Slabe volje sem poslušal številne izgovore in prošnje za čudežno shujševalo. Nekoč pa je izjavila:

»Veste, gospod doktor, saj skoraj nič ne jem. Kaže, da se celo od zraka redim.«

Poudarjeno počasi in s primerno mero resnosti sem ji odvrnil:

»Gospa, potem pa malo manj dihaite!«

Razumljivo, da je po tistem ni bilo več blizu. Ob podobnih brezplodnih prepričevanjih in izgovorih bi ji naslednjič najbrž svetoval, naj poskusi z edino zares uspešno metodo hujšanja — udeležbo na himalajski odpravi.

## Umrl je Erich Friedli

Dne 17. oktobra 1995 je v petinosemdesetem letu preminul častni predsednik IKAR **Erich Friedli**. Z njim smo drugovali in sodelovali v IKAR od leta 1956 do 1986 in še kasneje, ko je že odložil svojo predsedniško funkcijo.

Kot izvrsten alpinist je zgodaj postal gorski reševalec in že v petdesetih letih ugotovil, kako pomembna je dobro organizirana in opremljena GRS.

Obojemu je kot organizator in praktik posvetil veliko pozornosti. Ni se branil uvajati tujih, zlasti avstrijsko-nemških iznajdb, med drugim jeklenice, h kateri je kot strojnik izumil vitel, s katerim so leta 1957 iz severne stene Eigerja izvlekli **Cortija**. Prizadevno je raziskoval možnosti reševanja v ledeniško razpoko zagozdenega ponesrečenca in v ta namen razvil posebne klešče, razen tega pa še vrsto drugih pripomočkov, tako pomožno lavinsko sondo kot dodatek za podaljšanje smučarske palice.

Kot izkušen strokovnjak je vodil prenekatero težko reševalno akcijo (Eiger 1957) in tečaje gorskih reševalcev. Bil je soustanovitelj Švicarske letalske reševalne službe (1952) in Sklada Hermanna Geigerja, namenjenega v akcijah ponesrečenim reševalcem, njihovim svojcem in družinam.

V času med 1965 do 1967 je bil vodja švicarske GRS, kasneje pa se je posvetil delu IKAR, kjer je leta 1970 po odhodu **dr. Rudolfa Campella** prevzel vodstvo in polnih 16 let vodil organizacijo. V tem času so se v slednjo vključile številne reševalne in druge organizacije.

Za svoje delo je trikrat (IKAR, SAC, Bluemlisalp) prejel naslov častnega predsednika. Čas, ki mu je bil odmerjen, je očitno koristno izrabil v dobro gornikom vsega sveta.

Ob slovesu se ga spominjamo tudi slovenski reševalci. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Pavle Šegula

# LAVINSKI BALON ABS IZ NAHRBTNIKA

PAVLE ŠEGULA

Švicarski Zvezni Inštitut za raziskave snega in plazov (EISLF) v Davosu se že šesto desetletje ukvarja s teorijo in prakso zaščite pred snežnimi plazovi. Aprila lani je z okrožnico obvestil švicarsko javnost o poskusih z lavinskim balonom firme Peter Aschauer (Bavarska).

O balonu beremo v Stališčih avstrijskega Kuratorija za varnost v gorah. Na razmeroma obsežen članek in nekaj dvomov smo naleteli tudi v kanadskem strokovnem biltenu Avalanche News. V Kanadi namreč balon kljub visoki ceni že kupujejo in uporabljajo smučarji in deskarji na snegu, ki zahajajo v gorski svet s helikopterji (heliski) in motornimi sanmi. Posamezne daljše in krajše prispevke najdemo še v različnih bolj ali manj resnih avstrijskih in nemških časopisih, ki najbrž tudi malce pristransko in neobjektivno hvalijo dobre oziroma grajajo navidez slabe strani balona.

Vse kaže, da se balon počasi in kljub vsemu prebija na trg, zato tudi akcija EISLF, ki se sicer ne spušča v kakšne pogrošne pustolovščine. Končno bo le treba objektivno ugotoviti, kaj si od balona lahko obetamo, kakšna je njegova resnična vrednost ter kje in kdaj ga naj uporabljamo.

Pa pogledjmo, kakšno je danes stanje!

Strokovnim krogom Mednarodne komisije za reševanje v gorah (IKAR) predstavlja sedanji lavinski balon le novo rešitev in izvedbo na staro in znano temo, saj se na dnevnem redu njene Podkomisije za plazove občasno pojavlja že od sredine sedemdesetih let dalje, ne da bi naletel na pretirano navdušenje.

Za Podkomisijo za plazove IKAR je v sedemdesetih in osemdesetih letih sistematično raziskovala možnost uporabe balona Fondacija Vanni Eigenmann. O testiranju so posneli film, ki smo si ga ogledali na enem izmed takratnih zasedanj IKAR. Šlo je za balon z lavinsko vrvico Philippeja Holderja in kapsulo za napihovanje, ki ga uporabnik nosi v naročnici na nadlakti. Avtor je svoj izdelek kar nekaj let preizkušal na znanih francoskih in drugih smučiških, do uporabe pa ni prišlo.

Skoraj gotovo se je zanimanje za balon umirilo zaradi razprav in prizadevanj okrog lavinskih žoln in drugih elektronskih naprav za iskanje zasutih v plaz, vendar nikoli ni povsem zamrlo, ponovno pa je vzniknilo na lanskoletnem zasedanju IKAR, kjer so obravnavali zbrane podatke in sprejeli ustrezno izjavo.

Zagovorniki balona so se medtem naveličali nekoristnega čakanja na mnenja in priporočila različnih komisij; kaže, da se je vsaj **g. Aschauer** odločil za proizvodnjo svojega najnovejšega modela in ga začel prodajati.

## PODATKI O BALONU IN UPORABI

Balon je sedaj že dve leti naprodaj kot pripomoček za reševanje iz plazov. Vgrajen je v nahrbtnik, v katerem

je tudi kapsula s 150 litri stisnjenega zraka in obročkom za aktiviranje.

Baloni so na voljo v šestih različno velikih izvedbah v obliki nahrbtnikov, težkih od 2,95 do 4,8 kg, od česar odpade 2,2 kg na balon in kapsulo. Ponudba obsega:

Izvedba	Prostornina (l)	Teža (kg)	Cena (DEM)
Basic*	90/nima	2,450	1.760,00
Basic*	150/nima	2,750	1.885,00
Heli	90/nima	2,950	1.760,00
Heli	150/nima	3,250	1.865,00
Variante	90/12	3,200	1.850,00
Variante	150/12	3,520	1.955,00
Plus	90/22	3,900	1.965,00
Plus	150/22	4,200	2.070,00
Profi	90/36	4,300	2.055,00
Profi	150/36	4,600	2.180,00
Triolet	90/45	4,200	2.055,00
Triolet	150/45	4,500	2.160,00
Everest	90/55	4,500	2.115,00
Everest	150/55	4,800	2.220,00
Patrona	90		75,00/45,00
Patrona	150		95,00/50,00

\* Balon z oprtni za pritrditve na lastni nahrbtnik.

Podatek pod črto/pomeni prostornino, ki je v nahrbtniku na voljo za osebo in drugo opremo in hrano.

Patrona: dani sta cena polne patrone in cena polnjenja patrone.

Niti velikost, niti teža in še najmanj cena niso v prid množični uporabi.

## PREIZKUŠANJE BALONA

Ponuja se vprašanje: Ali balon lahko prepreči, da bi žrtev potonila v tekoči plazovini in ji omogoči, da ostane na površini?

Sedem do osem sekund po aktiviranju kapsule (ali pa še prej) se balon napolni z zrakom in se napihne. Pri tolikšni količini zraka gostota človeka z balonom ni veliko manjša od gostote obdajajoče plazovine.

Kaže, da pri balonu ne gre za vzgon, temveč za inverzno segregacijo — razločevanje delcev v tekoči plazovini, zaradi česar se večji »kosi« plazovine (vštevši ponesrečenca) osredotočajo na površini. To je možno, dokler se plazovina premika. Če pa se žrtev na plaznici ustavi, npr. v kaki kotanji, jarku, ob oviri ali v čelu nari-va, jo bo dotekajoča plazovina zasula.

Strokovnjaki EISLF so doslej izvedli preizkuse z osemnajstimi lutkami v velikosti odraslih ljudi, težkimi 65 do 85 kg, ki so jih s helikopterjem razmestili na snežnem pobočju, nato pa sprožili plaz. Enajst lutk je bilo opremljenih z lavinskim balonom, sedem jih je bilo brez njega. Snežne razmere so pozimi 1994/95 omogočile komaj troje poskusov, zato rezultati niso dokončni, so pa vendar poučni:



Takole se aktivira lavinski balon, ki naj bi človeka obdržal na površini plazovine

1. Pri vseh lutkah z balonom so se ti napihnili in bili takoj opazni na površini plazovine.
2. Med sedmimi lutkami brez balona jih je bilo šest povsem zasutih.
3. Lutke z balonom so pogosto obležale na trebuhu (obraz v snegu) pod balonom, deloma v celoti zasute s snegom.
4. Po rezultatih sodeč je balon dober indikator kraja, kjer je zasuti in prispeva k hitrejši najdbi.

#### IZKUŠNJE IZ RESNIČNIH NESREČ

Doslej vemo za šest plazov, ki so zajeli deset ljudi, opremljenih z balonom. Balon se je osemkrat aktiviral, dvakrat pa ne, je pa vselej obležal na površini plazov. Troje ljudi ni bilo zasutih, pet jih je plaz delno ali povsem zasul.

#### NEKAJ OMEJITEV UPORABNOSTI BALONA

Na podlagi dosedanjih preizkusov EISLF se že kažejo meje uporabnosti in šibke točke balona:

1. Balon je sicer vselej obležal na površini plazovine, pogosto pa ni preprečil popolnega ali delnega zasutja »žrtve«, ki bi se spričo tega ne mogla sama rešiti iz plazov. Potemtakem balon ni pripomoček za samoreševanje, vendar pa zanesljivo pokaže, kje je zasuti in s tem omogoči, da ga najdejo in rešijo sopotniki.
2. Mogoče je, da žrtev iz kateregakoli razloga ne more, ne zna ali ne bo utegnila v odločilnem trenutku aktivirati kapsule z zrakom ali da sistem ne bo deloval zaradi tehnične napake.
3. Uporaba balona praviloma ne prepreči smrtnih poškodb, padcev v prepad, ledeniško razpoko ali vodo in drugih dogodkov, zaradi katerih zasuti lahko umre oziroma se smrtno nevarno poškoduje.

#### MNENJE IN PRIPOMBE AVSTRIJSKIH STROKOVNJAKOV

Z balonom so se v sodelovanju z avstrijskim Kuratorijem za varstvo pred gorskimi nesrečami ukvarjali tudi avstrijski gorski vodniki in smučarski učitelji, Zveza tirolskih smučarskih učiteljev in Oddelek za šport pri Tirolski deželni vladi. Plod njihovih izkušenj so med drugim tudi naslednje misli:

1. Lavinski balon predstavlja možnost, da zasuti v tekočem plazov preživi, če hitro in pravilno ukrepa.
2. Trenutno je čas polnjenja balona šest do osem sekund.
3. Reakcijski čas prizadetega, ki aktivira kapsulo, je najmanj dve sekundi.
4. Če imamo opravka s kratkotrajnim tekočim plazom ali s plazom sprjetega snega, balon — spričo časa polnjenja in reakcijskega časa prizadetega — sploh nima časa, da pride do veljave.
5. Če alpinist pade, je aktiviranje kapsule otežkočeno, če ne celo nemogoče.
6. V petem preizkusu, ki so ga opravili Tiroolci, je le štirim izmed 45 oseb uspelo aktivirati balon.
7. Vaja v uporabi in aktiviranju balona je nujna, zaradi visoke cene plinske kapsule pa večini praktično onemogočena.

### V spomin 18. 2. 1989

#### VILJEMA ERJAVEC

*Že več  
kot tisoč noči  
brez spanja  
oko se rosi.*

*Pod stropom lebdijo  
po koščkih ujete  
sence spominov  
sreče minljive.*

*A skrbno  
s kožuhom odeti  
spomini  
dajejo moč —  
svetijo pot.*

*Solza  
blazino moči,  
jutro  
se znova rodi...*

8. Tehnični preizkus, test in oceno kakovosti mora opraviti neodvisno strokovno telo.

Raziskave še niso zaključene. Pripomogle naj bi — če je potrebno — do tehničnih izboljšav, ki naj omogočijo, da bo balon kar najbolj uporaben.

### BALON IN LAVINSKA ŽOLNA

Lavinski balon ne more preprečiti, da bi nas zajel in odnesel plaz in tudi ne jamčiti, da bomo — če se to zgodi — ostali na površini plazu.

Lavinski balon je pripomoček, ki lahko poveča možnost preživetja, ni pa jamstvo, da bomo v plazu preživel. Pretirano optimističnim mislim lahko podležejo zlasti t. i. variantni smučarji, ki se na start pripeljejo s helikopterjem, žičnico ali motornimi sanmi. To so navadno ljudje, ki imajo malo časa, o plazovih pa vedo premalo in nevede tvegajo več, kot v danih razmerah narekujejo razum in nagon po samoohranitvi.

Iz vsega navedenega ponovno sledi nekaj zaključkov, ki jih sicer slišimo in ponavljamo iz dneva v dan:

1. Za hojo in gibanje v gorah v zimskih razmerah moramo obvladati vsaj osnovno znanje o snegu in plazovih, ga obnavljati in dopolnjevati.

2. Upoštevati moramo vremenske napovedi in opozorila pred plazovi in na terenu tudi sami ugotavljati, kaj se skriva v snežni odeji oziroma kakšna je njena stabilnost.

3. Kljub balonu potrebujemo tudi lavinsko žolno in lopato.

4. Kljub balonu ne smemo nerazumno tvegati in izživati nesreče.

5. Lavinski reševalni balon ABS je v sedanji izvedbi tehnično še premalo dovršen, da bi ga IKAR lahko priporočila. Potrebna sta dodaten razvoj in obsežno testiranje.

\*\*\*

Uporabljeno čtivo:

1. Pressecommuniqué; Institut für Schnee- und Lawinenforschung, Davos.

2. Stellungnahme zum ABS Rettungsballon; Österreichisches Kuratorium für alpine Sicherheit.

3. The Avalanche Balloon System for Back Country Operations; Avalanche News št. 42.

4. Zapis in izjava Podkomisije za plazove, na zasedanju IKAR, september 1995, Geiranger, Norveška, dr. T. Vrhovc.

O EDINIH REZERVOARJIH NEOPOREČNO ČISTE VODE NE VEMO SKORAJ NIČ

## KAM ODTEKAJO VODE Z GORA

DUŠAN NOVAK

Biologi ugotavljajo, da so naša gorska jezera v večini že zelo onesnažena, vključno z Bohinjskim in Blejskim. Ta dva zadnja desetletja aktivno poizkušajo zdraviti. Uspeh je za sedaj že viden, vendar majhen. Zdravljenje je drago, kot vemo. Cenejše je preprečevanje onesnaževanja.

Gorske doline, ki se zajedajo v osrčje Julijskih Alp, imajo — domala vsaka — svoj izdaten izvir (kot domnevamo) za sedaj še čiste vode. Gore so tako zadnji rezervoar čiste vode, primerne za oskrbo s pitno vodo.

In od kod pritekajo vode v izvire, iz kakšnega okolja? Odgovor na to vprašanje lahko dajo le podrobne hidrogeološke raziskave, predvsem sledenje odtokanja podzemeljskih voda.

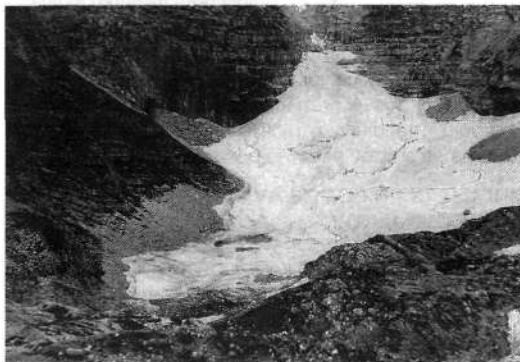
V Julijskih Alpah, ki so seveda obsežnejše, teh raziskav ni bilo mnogo. Bolje poznamo odtokanje v Kamniških ali Savinjskih Alpah, kjer sta kamniška in mozirska občina v zadnjih desetih letih namenili nekaj sredstev v ta namen.

V Julijskih Alpah najbolj poznamo odtokanje voda v območju Kanina. Barvanja so bila na italijanski strani, kjer je ob Reklanici velik izvir V ogradi (Goriuda). Na slovenski strani napaja izvire med Boko in Žviko območje žičnice, v Glijun pa priteka voda iz Brezna pod Črnelskimi vršiči, nekdanj našega najglobljega brezna.

V sedemdesetih letih je bilo raziskovano kraško Brezno pod gamsovo glavico v območju Pršivca. Pri barvanju potoka v njem se je barva pokazala v razpršenih izvirih na severni strani Bohinjskega jezera, pred izvirov Govic.



Jezero v Laštih, poletje 1975



Prvo triglavsko jezero, avgust 1975



Drugo triglavsko jezero, poletje 1975

Tudi znano Triglavsko brezno na območju triglavskega ledenika je bilo raziskovano in barvanje vode v njem je pokazalo, da se ta voda steka proti Vratom, proti izvirov Bistrice.

Kaj pa Triglavsko jezero? V Jezeru pod Vršacem je bil odkrit požiralnik. Vanj ponikajoča voda se je pojavila na soški strani, ni pa znano, v katerem izviru.

O povezanosti zgornjih triglavskih jezer, tretjega, četrtega in petega, bi lahko sodili le na podlagi opazovanj podzemeljskih dotokov v jezera tja do izvira Močilec, ki ga uporablja Koča pri triglavskih jezerih. Kam odteka voda Dvojnega jezera in kje ponikuje, ni znano, niti ne vemo, kako je glede tega v Črnem jezeru, čeprav so potapljači ob svojih potopih zasumili, da bi v največji globini lahko voda tudi počasi odtekala. Vendar ta sum nikdar ni bil potrjen. Novejše raziskave Jame za izvirov Savice pa spodbujajo k dvomu, ali ima izvir Savice sploh kakšno povezavo s Črnim jezerom.

Z drugih območij ni raziskav. Kam odteka voda z območja Križkih podov, lahko sodimo le na podlagi geološke zgradbe. Ponikalnice so še na Velem polju, na Malem polju, požiralnik poznamo v Jezeru na Planini jezero. Znanih je tudi nekaj brezov, v katerih bi lahko opravili poizkus sledenja podzemeljskega toka. Žal tako ostaja velik del ozemlja nepreiskano in sklepanja le na domnevah.

Z bližnjih območij lahko omenimo sledenje potoka v Mlakah na Pokljuki, kjer se je barva pojavila v izviru nad Srednjo vasjo.

In zakaj to pišem? Zato, ker se je prav v televizijski oddaji Zelena ura dne 28. novembra lani zopet pojavila že stara slika: območje TNP in okolice je dokaj slabo raziskano, predvsem kar se vodá tiče. V to po-

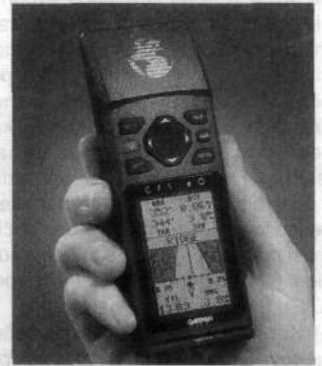
dročje je bilo zelo malo vlganj, čeprav so Alpe naš zadnji in edini rezervoar pitne vode — kolikortoliko še pitne vode!

Imamo nekaj podatkov o kakovosti vode, nimamo pa podatkov o padavinskem zaledju velikih izvirov v dolinah, celo o izviri Savice ne vemo domala ničesar. Pa so tu še izviri v Vojah, ob Radovni, izvir Nadiže in Zelenci, o katerih zaledju so le sklepanja. Na drugi strani pa so to izviri Soče v Trenti, pa v dolini Zadnjice, v Lepeni, izviri Tolminke — itd., itd.

Še mnogo dela bodo imeli raziskovalci v prihodnosti!

### Sateliti kažejo pot

Komaj 267 gramov je težka naprava in komajda kaj večja od roke, ki jo drži: naprava Garmin GPS 40. Za orientacijo v megli ali slabem vremenu je idealen spremljevalec na poti, shranjenih pa ima lahko do 20 različnih poti z 250 pozicijskimi točkami. Te pozicijske točke so predstavljene na majhnem preglednem zaslončku. Vsak trenutek je mogoče videti trenutni položaj, morebitne odklone od začrtane poti ter oddaljenost in čas hoje do naslednje pozicijske točke. Poleg preprostega ravnanja z napravo prijetno preseneča tudi razmeroma ugodna cena 7980 avstrijskih šillingov. Podrobne informacije je mogoče dobiti v firmi Puls Elektronik, 8302 Nestelbach/Graz ali po telefonu... 03 133/3181-0.



# ŠIROKE, GLOBOKE PRAVOPISNE RAZPOKE

## STANKO KLINAR

1. V Planinskem vestniku (v nadaljevanju PV) 1/1995 berem na straneh 12 do 13 takele stavke:

»... pot na goro (namreč Štegovnik, op. S. K.) ni opisana niti v *Vodniku* po Karavankah, niti v *Vodniku* po Kamniških Alpah (gora je nekje vmes med obema gorstvom, zato sta jo avtorja *vodnikov* najbrž prepustila drug drugemu — in tako je, žal, izpadla iz obeh)...«

»Pot, ki sva jo prehodila, ni opisana v planinskih *vodnikih*. **Andrej Stritar** (ki je tudi avtor enega od *vodnikov*; op. S. K.) je sicer hodil tod, vendar si je izbral drugačno izhodišče. Ta zapisek bi lahko bil spodbuda **Stanku Klinarju** in **Petru Ficku**, da se odločita, v kateri *Vodnik* sodi gora.« (Leželi tisk vnesel S. K.)

2. Ker sem se v PV 3/1995, str. 137—138, obregnil ob piščev pravopis, me je pisec navedenih stavkov v PV 6/1995, str. 273—275, poučil, da imamo na svetu tudi Slovenski pravopis in uredništva, ki že vedo, kako in kaj. Takole razpreda:

»Zakaj sem v članku besedo »vodnik« pisal včasih z veliko, drugič z malo začetnico? Strokovna pojasnila so v Slovenskem pravopisu (SAZU, 1990, str. 15 do 26, predvsem str. 16, odstavek 37), tu pa le na kratko. Celotni naslov obravnavane knjige, napisan na str. 1, je:

### KARAVANKE PLANINSKI VODNIK

Takle naslov je nekoliko težko sklanjati, zato sem naslov knjige v članku preimenoval v *Vodnik* po Karavankah. Ker je originalni naslov lastno ime, je lastno ime tudi poenostavljeni naslov, zato sem ga pisal z veliko začetnico (po analogiji: Organizacija združenih narodov — Zdrufeni narodi). Če govorimo o vodnikih na splošno (torej je beseda »vodnik« nadomestek za »knjigo«), pa gre za občno ime, zato besedo pišem z malo začetnico. Ampak slavist bi morda te stvari pojasnil drugače. Moja znanka (novo pečena slavistka) je bila najprej za zapis »vodnik«, kasneje pa se je strinjala tudi z mojo razlago glede rabe velike črke, vendar se ni želela opredeliti, kaj je prav in kaj narobe. Za reševanje takih vprašanj imajo revije ponavadi lektorje, ki skušajo s svojim znanjem odpraviti napake piscev. Originalno besedilo o Stegovniku je bilo v članku na nekaterih mestih spremenjeno, lektor ali urednik PV pa očitno ni videl nič zgrešenega pri zapisih *Vodnik/vodnik*.«

3. Pri tem me zanima naslednje:

a) Ker je vsak samostalnik po definiciji *ime/nomen* (in njegov nadomestek je za-*imek/pro-nomen*, in prvi sklon, ki stvari po-*ime*-nuje, je *imeno*-valnik/*nomina*-tiv), kako vemo, katera »imena« bomo pisali z veliko začetnico? In ali se vsa lastna imena pišejo z veliko začetnico in vsa (občno)vrstna z malo? Kako ureja stvari konvencija?

b) Ko namesto celotnega izvirnega imena knjige navedemo okrajšano ime ali celo samo vrstni nadomestek,

naletimo na pravopisni problem, o katerem Slovenski pravopis 1990 (v nadaljevanju SP) nima niti besede (bežno govori o drugačnih okrajšavah in nadomestkih), konvencija pa ga nedosledno ureja. Kako da se potem moj oporečnik tako lahke vesti sklicuje na SP?

Če bi se *vodnik*, ki je občno/vrstno ime, kot referenca za določeno knjigo, torej v specifični rabi, pisal z veliko začetnico, ker naj bi s tako referenco postal okrajšava/nadomestek za lastno ime (in eo ipso sam lastno ime?), to pa verjetno ne postane, ker ostaja v osnovni sporočilnosti še naprej vrstno/občno ime, četudi v specifični rabi, in v tej rabi resnično označuje edinstveno in nezamenljivo stvar v svoji sferi (a je še vedno samo nadomestek za pravo lastno ime ali njegova okrajšava, verjetno pa bolj nadomestek, zakaj pravo izvirno lastno ime knjige je *Karavanke*, z vrstnostnim podnaslovom *Planinski vodnik*), in to drugo je kamen spotike, ker se kontaminira s prvim (namreč kategorija specifičnosti se kontaminira s kategorijo občnosti), in prav zato še ne preide — po slovenskem tolmačenju — v kategorijo lastnih imen, četudi bi — po nekaterih tujejezičnih tolmačenjih — lahko, in nekatere take okrajšave tudi v slovenščini dejansko preidejo, te tudi res navaja SP, a zelo pomanjkljivo in nedosledno, predvsem v odstavku 37 pozablja na knjige, četudi tja lahko spadajo, recimo Dantejeva *Komedija*, *Toporišičeva Slovnica*, *Cankarjev Blagor*, *Tavčarjeva Kronika*, *Jančarjev Valček*, *Jesihovi Sadeži*, *Rožančeva Greda*, *Kreftovi Komedijanti*, *Kermaunerjevi Junaki*, *Kmeclovi Bratje*, *Smoletovi Čeveljčki*, *Debeljakova/Mrakova Maša*. (Namenoma izbiram tiste, ki imajo v polnem naslovu kako občno ime na prvem mestu, torej pisano z malo začetnico, ki v okrajšavi kot edina beseda napreduje v veliko začetnico. Izključeni so torej naslovi tipa *Martin Krpan* in *Krst pri Savci*.) (Večino teh primerov najdemo v: **Taras Kermauner**, Slovenski plemenski junaki — *Tugomer*, prvi del, SAZU, Lj. 1994, kjer najdemo tudi zveze *Jovanovič* prikazuje v *Tumorju* ..., *Smole* obravnava v *Čeveljčkih* ..., *Cankar* naredi *Blagor* za *komedijo*.) Iz teh primerov razberemo pravilo, da se okrajšani naslovi knjig pišejo z veliko začetnico, vendar se prav ti okrajšani naslovi ne prekrivajo z vrstnostjo. Po kontaminaciji z vrstnostjo (ali če vrstnost prevlada) se pišejo z malo, npr. *vodnik*, zato v javnosti toliko pravopisne zmede, ki jo bolj kot SP urejata (ali »urejata«) samovolja piscev in konvencija (žal pa je konvencija različna na različnih uredništvih in pri različnih (četudi istovrstnih) imenih in zmeda bujno uspeva: nekateri Cerkev in Partijo — SP, 37 — kljub SP dosledno pišejo z malo začetnico (ideološki predsodek?), a uredniki in lektorji ne mignejo z mezincem); vseeno sodim, da nas bo konvencija napolnila na *vodnik* po *Karavankah* ali *Klinarjev vodnik*, ker je v tem primeru velika začetnica glede na polni izvirni naslov slabo utemeljena. (Bojim pa se, da bi glede na vsesplošno



kaotičnost **Janko Moder** odobril tudi veliko začetnico: Vodnik po K., Klinarjev Vodnik. (Verjetno zaradi podnaslova.) Kako bi se odločil **dr. Jože Toporišič**, glavni avtor SP 1990, ni mogoče predvideti. Po svoji naravi bi gotovo skušal nasprotovati. A komu? (J. Moder bi mu olajšal delo, če bi se strinjal z mano.) Vsekakor načelno nasprotovanje ni zanesljiv pravopisni kriterij. Ganljivi in sami sebi nasprotujoči so v SP, recimo, njegovi zapisi »Filozofska fakulteta v Zagrebu« (SP, 97) in »filozofska fakulteta v Ljubljani« (SP, 104) — poleg »Filozofska fakulteta v Ljubljani« (SP, 103) — in verjetno smemo sklepati na *filozofska fakulteta v Zagrebu*, ki sicer ni zabeležena. Razumi, kdor more! (In pravilno zapiši, kdor zna! Rezultat je ta, da polovica profesorjev Filozofske fakultete v Ljubljani ne zna pravilno napisati imena svoje ustanove.)

Pri navajanju stvarnih imen, kot rečeno, SP čisto pozabi na okrajšana imena knjig, iz poglavja o malih črkah (iz poglavja o Malih črkah?? — poglavje ima naslov Male črke) pa bi se po vzporednih primerih dalo sklepati, da naj se pišejo z malo začetnico, kadar prevlada vrstnost. (Npr.: Društvo proti mučenju živali: *občni zbor društva* — ve se katerega, ima svoje polno ime, a okrajšave kljub temu ne pišemo *občni zbor \*Društva*. S polnim imenom pa bi seveda pisali *občni zbor Društva proti mučenju živali*; vsekakor bo treba ožje določiti, katere okrajšave se pišejo z veliko in katere z malo začetnico.) Je pa SP, 37, znatno narobe, ker nekatera imena napačno piše in hkrati ne pove, katera tam navedena imena lahko krajšamo. Krajšamo namreč lahko samo tista, kjer druga beseda lahko stoji tudi sama s polnim zaželenim pomenom, ta pa se potem,

## Smrtne žrtve plazov v deželah IKAR v zimi 1994/1995

Na lanskoletnem zasedanju Podkomisije za plazove pri Mednarodni komisiji za reševanje v gorah (IKAR) v Geirangerju na Norveškem je slovensko GRS zastopal načelnik Podkomisije za plazove **dr. Tomaž Vrhovec**. Obravnavali so številna vprašanja in uvodoma podali pregled nesreč v državah, ki jih zastopajo.

Število mrtvih v plazovih se je v zimi 1994/95 v primerjavi s številom žrtev leto dni poprej povečalo za 30. Kljub številnim žrtvam je stanje še vedno boljše kot leta 1991 in v zimah 1977 do 1986.

### Pregled smrtnih žrtev plazov v državah — članicah IKAR v zimi 1994/1995

Država	TS	VS	OS	AL	OP	OZ	RA	Skupaj
Anglija	—	—	—	—	—	—	—	—
Avstrija	14	6	—	3	—	—	1	24
Bolgarija	—	—	—	—	—	—	—	—
Češka	—	—	—	—	—	—	—	—
Francija	9	13	—	1	—	—	—	23
Hrvaška	—	—	—	—	—	—	3	3
Italija	4	5	—	3	—	—	—	12
Kanada	2	1	1	4	—	2	5	15
Liechtenstein	—	—	—	—	—	—	—	—
Nemčija	1	—	—	—	—	—	—	1
Norveška	1	1	—	—	1	—	—	3
Poljska	—	—	—	—	—	—	—	—
Slovaška	1	—	—	3	—	—	—	4
Slovenija	—	—	—	—	—	—	1	1
Španija	6	—	—	—	—	—	—	6
Švica	11	1	—	8	—	—	—	20
ZDA	8	3	—	6	1	1	9	28
Skupaj	57	30	1	28	2	3	19	140
Odstotkov	41	21	1	20	1	2	14	100

Legenda: TS = turni smučarji, VS = smučarji izven zavarovanih smučišč, OS = smučarji na urejenih smučiščih, AL = gorniki brez smučí, OP = zasuti na cestah, OZ = zasuti v zgradbah, RA = drugi

Pregled ne zajema žrtev med člani odprav in trekingov v Himalaji, Karakorumu, Andih in drugih gorstvih sveta,

niti domačinov v teh predelih. Po izkušnjah sodeč slednje ni majhno, vendar pa o njih skoraj ni zanesljivih podatkov.

Med mrtvimi je tudi enajstleten fantiček iz Spodnjega Brezna pri Rimskih Toplicah. Dne 24. 12. 1994 ga je v bližini doma zasul plaz na pobočju, poraslem z nepokošeno travo.

Deček se je podal na zasneženo strmino, da bi se dričal. Ko je zakoračil na nekako 36 stopinj nagnjen del vzpetine, na katerem je bilo do 50 cm snega, se je nad njim utrgala kloža in ga zasula. Bil je sam, zato mu nihče ni mogel pomagati. Zaradi navade, da je včasih odšel k sosedom in tam ostal preko noči, so ga pogrešili šele naslednjega dne in po kratkotrajnem iskanju našli mrtvega zaradi zadušitve — pol metra globoko v plazovini, ležečega na hrbtu z glavo navzdol.

Nesreča je zgovorno opozorilo. Podobnih plazov je v našem gričevnatem svetu na stotine. Večina se izteka na lokalne, občinske, državne in tudi mednarodne ceste, kjer možnost nesreče ni majhna. O tem se lahko prepričamo, če si ogledamo pregled smrtnih nesreč v plazovih na Slovenskem.

Udeleženci posveta so med drugim obravnavali vprašanje preprečevanja nesreč in naprave za iskanje zasutih.

Med slednjimi že nekaj let prodajajo drag »lavinski balon«, katerega lastnosti **še niso zadovoljive in ga IKAR ne priporoča**. Tudi švedski radarski odmevnik »Recco«, pripomoček organiziranih reševalcev, še ne zadovoljuje v celoti. Kaže pa tudi, da ta naprava v Avstriji in Nemčiji moti telekomunikacije in celo lahko resno ogrozi varnost helikopterja.

Podkomisija poziva k **samozaščitnemu obnašanju prizadetih**. V vseh deželah so pozimi že na voljo **opozorila pred plazovi**, ki jih velja spoštovati. Izdano je bilo več **videokaset o snegu in plazovih**.

Pohvaljena je bila **slovenska izdaja šestjezičnega slovarja IKAR o snegu in plazovih**, ki ji bo letos sledila francoska izdaja, kasneje pa verjetno še katera.

Pavle Šegula

ko gre za zemljepisna imena, piše z veliko začetnico: *Ljubljansko Barje*, *Goriška Brda* (in ne, kot piše v SP, *Lj. barje*, *G. brda*; z veliko začetnico piše v teh imenih obe besedi med drugimi **Matjaž Kmecl**, ki se na slovensščino, verjetno, tudi nekoliko spozna). Kadar se druga beseda piše z malo začetnico, pri zemljepisnih imenih krajšava ne pride v poštev: *Šmarna gora* — \**Gora*; *Črni vrh* (vzpetina) — \**Vrh*; celo *Črni Vrh* (naselje) — \**Vrh*; izpeljanke iz prve kategorije so narejene samo iz druge besede: *Barjanec*, *barjanski* (\**Ljubljansko-barjanec*...), iz druge pa iz obeh: *Šmarnogorec*, *šmarnogorski* (\**Gorec*), *Črnovršec*, *črnovrški* (npr. *črnovrška smučišča*, \**vrška smučišča*). Zato *Kočevski Rog*, kot piše Delo, in ne *Kočevski rog*, kot piše Slovenec in kot zahteva univerzitetni učitelj slovenskega jezika **dr. Janez Dular**.

Zaključimo lahko s spoznanjem, da se pri nenaselbinskih zemljepisnih imenih (zdi se, da se pri stvarnih imenih to ne da izpeljati: *Dantejeva Komedija* — *Božanska komedija*, in ne \**Božanska Komedija*; *Tavčarjeva Kronika* — *Visoška kronika*, in ne \**Visoška Kronika*; glej v nadaljevanju *Planinski vestnik*) druga beseda piše z veliko začetnico, če je sama zase polnomeno vseslovensko razumljeno ime in je prvo besedo (pridevnik) brez škode za pomen mogoče izpustiti; ali z drugimi besedami: kadar je ime mogoče okrajšati na drugo besedo. In nasprotno (SP, 140). (Te stvari same po sebi sicer niso predmet tukajšnjega razmišljanja, hočejo pa posredno opozoriti, da v SP zevajo resne razpoke in se nanj ni mogoče tako biblično sklicevati, kot bi se rad moj oporečnik.)

Če naj bi se torej ta *vodnik* pisal z veliko začetnico, koliko bolj ali pa vsaj ravno toliko upravičeno bi se moral pisati z veliko začetnico *vodnik* v specifični rabi kot referenca za določeno osebo, npr. »Zjutraj nas je Vodnik zbudil že ob dveh... Pod vodstvom Vodnika smo vsi živi, celi, zdravi, poskočni in prešerni dosegli vrh Mont Blanca.« Je ta *vodnik* občno/vrstno ali lastno ime? Če v navedeni situaciji rečemo »vodnik«, enako točno vemo, kdo je mišljen, kot če bi rekli »Janez Smrčar«, če mu je tako ime. Torej je *vodnik* v tem primeru nadomestek za pravo lastno (osebno) ime, a ga po konvenciji pišemo z malo začetnico. In če bi ga pisali z veliko začetnico, kje bi se ta proces končal? V nemškem pravopisu, kjer se vsi samostalniki, ki so po definiciji imena, pišejo z veliko začetnico? Ali v srhljivo zlorabljenih SP, 49 in 111, s pesniško namigovalnim Človekom in Usodo, Resnico in Lepoto, Očetnjavo in Domovino, Življenjem in Smrtjo, Veterino in Filozofijo (kot žargonska izraza za ustanovi se ta dva res morata pisati — ali naj bi se pisala, toda glej v SP sporna 103 in 104 — z veliko začetnico!), P/papirnico v Vevčah in temle Č/člankom? (In zakaj ne bi pisal Članek z veliko, če naj pišem z veliko Vodnik?) In sveda Slovnico (ki je, morda, knjiga, gotovo pa apoteoza slovnice; pravi naslov knjige je Slovenska slovnica) in Pravopisom (ki je, morda, knjiga, gotovo pa...) (Le na kaj te/take velike začetnice namigujejo? Na Veličino, Izjemnost, Spoštovanje? No, potem je Klinarjev Vodnik veličastna, izjemna Knjiga. — Ali na cinizem? V zvezi z Borovo teorijo (Teorijo?) o Venetih M. M. (Književni listi, 10.

avgust 1995) cinično nadomešča Borovo lastno ime z »Razlagalcem«. —

Toda naredimo malo reda in skušajmo ločiti med **okrajšavo** lastnega imena in **nadomestkom** lastnega imena. Za okrajšavo bomo imeli tiste primere, ki ohranjajo kako besedo iz polnega prvotnega imena, za nadomestke pa tiste, ki segajo po občno-vrstni besedi v specifični rabi (t. j. kot referenca za določeno zadevo), vendar te občno-vrstne besede v polnem prvotnem imenu ni. Okrajšave so torej *Rog*, *Barje*, *Komedija*, *Slovnica*, *vodnik*, *vestnik*, *zijalka*, *stolp* za *Kočevski Rog*, *Ljubljansko Barje*, *Božanska komedija Slovenska slovnica*, *Karavanke* (*Planinski vodnik*), *Planinski vestnik*, *Potočka zijalka*, *Aljažev stolp*. Nadomestki so knjiga (za katerokoli določeno knjigo, v našem primeru »Karavanke — planinski vodnik«), članek (v našem primeru ima naslov »Stegovnik/Stegovnik« in »Pravopisne razpoke«), gora (za določeno goro, katere ime je iz sobesedila bralcu znano in jasno, v našem primeru *Štegovnik*, ki je zakuhal polemiko), *zemljevid* (kot nadomestek za navedeni zemljevid, ki ima naslov »Storžič in Košuta«), *vodnik* (kot nadomestek za ime določene osebe; ali tudi knjige, če te besede v naslovu ni, recimo »Bohinjske gore«.)

Nadomestki se dosledno pišejo z malo začetnico. (Toda glej v nadaljevanju *Maršal* in zgoraj *Razlagalec*.)

## Nesreče neprevidnih

»Pomanjkljive izkušnje, česar se ljudje ne zavedajo, so najpogostejši vzroki za številne nesreče v gorah,« meni **Michael Lercher**, referent za planinsko izobraževanje v Avstrijskem Alpenvereinu. Iz lastnih izkušenj ve, da so predvsem moški od 40. leta starosti dalje rizična skupina planincev.

Najpogostejši vzroki za smrt v gorah so bili zadnja leta v Avstriji odpovedi srca in krvnega obtoka, kot pojasnjuje Lercher. V avstrijski helikopterski reševalni skupini to še predobro vedo. Dnevno so se morali lansko planinsko sezono od pozne pomladi do pozne jeseni približno štirikrat dnevno odpraviti na reševalni polet, »ker so si neizobraženi planinci naložili pretežko breme, si preveč upali in jih je potem zadela srčna kap«.

Kljub temu je planinstvo še vedno razmeroma nenevaren šport. Medtem ko se letno v Avstriji pri svojem hobiju poškoduje približno 10.000 planincev, odšepa v istem času kakšnih 700.000 nogometašev poškodovanih z igrišč. Nasprotno pa se nesreče na nogometnih igriščih le izjemoma končajo s smrtjo.

Prejšnja leta so bili predvsem jadralni padalci tisti, za katere je bil gorski svet usoden. Leta 1994 je, na primer, v Avstriji pri tej ekstremni športni panogi izgubilo življenje deset ljudi, medtem ko je bilo 173 poškodovanih.

Najslabše je po Lercherjevem prepričanju, »ko ljudje v kratkih hlačah in s površnikom čez rame tavajo po hrih«.

Leta 1994, za katero že obstajajo popolni in natančni podatki, je v Švici v gorskih nesrečah umrlo 126 ljudi.

Okrajšave se pišejo z veliko začetnico, dokler so vse-slovensko enako polnomeno razumljene kot polno ime (ali če se, to je zlasti običaj pri zemljepisnih imenih, po hierarhično višje stoječem pravilu tako in tako v vsakem primeru pišejo z veliko začetnico), in z malo, če je razumevanje omejeno na omejen kontekst; ali tako naj bi bilo; odločata namreč tudi konvencija in tradicija; žal tudi neznanje in kontaminacija. (Zlasti pri *Planinskem vestniku* rada prevladata tradicija in občutek edinstvenosti; okrajšavo zapisujejo kot *Vestnik* celo tako ugledni poznavalci, kot je bil urednik **Tine Orel**.)

4. Naj polistam po PV 7—8/1995:

Na str. 322 so »Bohinjske gore« **Tineta Miheliča** dosledno nadomeščene z besedo »vodnik« (štirikrat) in tako je urednik mojega oponenta docela pustil na cedilu. Malo mu je pomagal na noge na str. 315 z »najnovejši Vodnik po Julijskih Alpah Tineta Miheliča« (verjetno zmotno), spet pa ga je (verjetno) razočaral na str. 313 z »v Fickovem vodniku« in na str. 325 z »iz Stritarjevega vodnika« in »v Stritarjevem vodniku«, če se mu že »da ti še gorniškega vodnika ne bo treba odpreti« na str. 313 (morda ne zdi sporno. (»Morda« pravim zato, ker je »vodnik« tudi v tem sobesedilu rabljen kot referenca za čisto določene vodnike, ki imajo to besedo v naslovu.)

Na str. 365 berem: »... kar priča Potočka zijalka« in dalje okrajšano v istem besedilu: »Predniki so v zijalki...«. Na str. 366 najdem: »Pri Potočki zijalki smo...« in dalje v istem besedilu: »... v stenah pod Zijalko...« in »... v steni nad Zijalko...«. Kako se v resnici okrajša *Potočka zijalka*? V *zijalko* ali *Zijalko*?

Na str. 298 je »Aljažev stolp« okrajšan v »Stolp« (dosledno, torej ni tiskovna napaka), na str. 300—302 v »stolp« (dosledno, vsaj dvajsetkrat). Vendar pa »greben« na str. 298 (okrajšava za čisto določen greben, namreč znameniti V/vzhodni greben Triglava) v istem zanosnem besedilu, kjer najdemo »Stolp«, ni zaslužil, da bi bil napisan z veliko začetnico. (To sicer res ni običajno, toda isto velja potem za »Stolp«.)

Na str. 367 je »Gosposka steza« okrajšana v »stezo« (dosledno), »Planinski vestnik« (zelo pogosto na mnogih straneh) pa na str. 336 in 354 v »Vestnik« (torej dosledno, četudi ne dvomim, da bi se kje drugje našla okrajšava *vestnik*, ki je skušnjava mnogih piscev.)

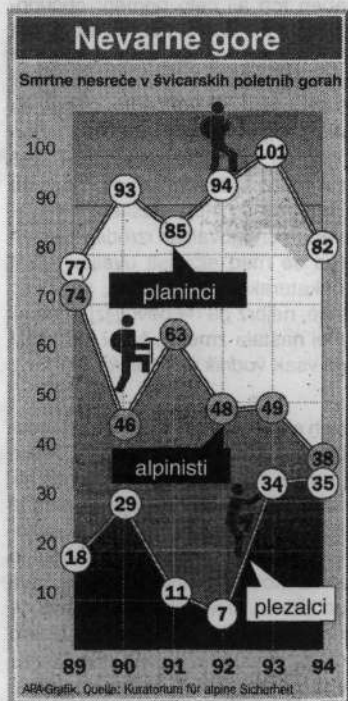
Kaj je mogoče reči k temu? Pomaga nam lahko preprosto preskus. Recimo: avtor knjige »V Rogu ležimo pobiti« ni tvegala nespornosti. Beseda »Rog« je v vse-slovenskem okviru polnosporočilno lastno ime in nujno ne potrebuje kvalificirajočega pridevnika *Kočevski*; dovolj pomena ima brez njega. Je torej samo zase vse-

To je 11 odstotkov manj kot leto prej, ko je v tej državi statistika zabeležila 142 smrtnih žrtev gora. K temu je treba dodati 48 žrtev v gorah, ki so umrle zaradi bolezn-

ni, predvsem zaradi srčne kapi. V celoti so morali švicarski gorski reševalci to leto pomagati 1836 ljudem, ki se jim je v gorah pripetila nesreča. To je 10 odstotkov več kot leto dni prej, švicarska planinska organizacija SAC pa to povečanje nesreč pripisuje lepemu poletnemu vremenu.

Od 1836 nesreč odpade na klasične gorniške športe, kot so planinstvo, alpinizem in plezanje, 1643 nesreč, ostanek pa so nesreče pilotov jadralnih padal in zmajev. Po podatkih SAC odpade 44 odstotkov nesreč na ponesrečene ali zbolele gorske popotnike, se pravi planince, 23 odstotkov na turne in drugačne smučarje, 10 odstotkov na plezalce in alpiniste, 7 odstotkov na jadralne padalce in dva odstotka na smučarje zunaj urejenih smučišč.

20 odstotkov reševanj je bilo na območjih, do koder so reševalci prišli popolnoma brez vseh težav, 45 odstotkov na lahko dostopnem terenu, 30 odstotkov na težavnem in le dobrih pet odstotkov v izjemno težavnem gorskem okolju. V celoti je bilo 10 odstotkov reševanj takih, da so reševalci morali v dolino nositi smrtno ponesrečene, 20 odstotkov rešenih je bilo popolnoma brez poškodb, četrtnina je bila lažje, 45 odstotkov srednje hudo in 2,5 odstotka hudo poškodovanih. Od 174 mrtvih jih je po statistiki podleglo bolezni 48, od tega največ srčnemu infarktu. 126 ljudi je umrlo v klasičnih gorskih nesrečah, kar je 16 manj kot leto dni prej. Enajstodstotno zmanjšanje je treba po mnenju SAC pripisati manjšemu številu nesreč na smučarskih in visokogorskih turah.



slovensko razumljeno lastno ime in se piše z veliko začetnico. (Seveda se piše z veliko začetnico predvsem zato, ker je ime gore/gorovja/pokrajine — to, žal, kot rečeno, urednikom Slovenca ni jasno — vendar je naš poudarek na vprašanju, kako nujen je zanj pridevnik *Kočevski*.) — Ali lahko objavimo v Delu članek z naslovom »Sto let Vestnika« in bo vseslovensko razumljen kot »Sto let Planinskega vestnika«? Ali ne bo vrsta ljudi vprašala: »Kateri časopis se pa imenuje Vestnik?« (Ker smo ga zapisali z veliko začetnico, je to pač ime časopisa!) (Odgovor: »Marsikateri«, npr. Vestnik, ki ga izdaja Univerza v Ljubljani — a tega pri naslovu »Sto let Vestnika« nismo imeli v mislih, vrh tega ima ta šele 26 let — gotovo pa še marsikatera ustanova za svoje interne potrebe, od katerih pa tudi nobeden nima sto let. Nepoznavalski bralec ne more, in tudi ni dolžan, v »Vestniku« prepoznati *Planinskega vestnika*. »Vestnik« lahko pomeni PV samo za ozek krog poznavalcev v omejenem kontekstu in ni njegovo lastno ime; glede na to, da je okrajšava za pravo lastno ime, pa so mnenja glede velike začetnice v resnici deljena. Osebnost menim, da so besedo »Vestnik« — z veliko začetnico — zasedla glasila, ki imajo (samo) to besedo napisano kot svoj naslov in je njihovo polno ime.) In če bi napisali »Sto let vestnika«, bi vrsta ljudi vprašala: »Katerega vestnika?« in bi morali dopolniti z besedo *Planinskega*; *vestnik* torej nujno potrebuje kvalificirajoči pridevnik *Planinski*. *Vestnik* (z veliko začetnico) torej ni pravo ime za PV, in *vestnik* ni popolno ime. Šele ime *Planinski vestnik* je vseslovensko razumljeno, to pomeni, da samo beseda *vestnik* ni polno- sporočilno ime, *Vestnik* pa je napačno ime. (V prvi vrsti je sploh občno ime.) Šele kot okrajšava za *Planinski vestnik* postane razumljiv za ozek krog poznavalcev, in še za te samo v takem sobesedilu, ko je jasno, kaj krajsa. Take nepopolne, od bližnjega konteksta odvisne, torej nesamostojne okrajšave se po konvenciji pišejo z malo začetnico, kot se pišejo tudi v polni dvobesedni izhodiščni obliki. Torej: *Potočka zijalka* — *zijalka*, *Aljažev stolp* — *stolp*, *Gosposka steza* — *steza*, *Planinski vestnik* — *vestnik*, (*Julijske Alpe*) *P/planinski vodnik* — *vodnik*. (Konvencija pa resnično ni dovolj utrjena in zamenjave so pogostne. Npr. Delo, 20. septembra 1995: »V Andreottijev prid bo pričal tudi nekdanji predsednik republike F. Cossiga.« V Družini 17. septembra 1995: »Slavnostni govornik je bil predsednik Republike Milan Kučan.« *Republika Italija* (RI) se torej okrajša v *republiko*, *Republika Slovenija* (RS) pa v *Republiko*??? Mislim, da bi tu kot vsesplošno razumljeno in v polnem imenu prvo navedeno besedo *Republika* morali v vseh primerih pisati z veliko začetnico. To dejstvo — in če k temu dodamo še nihanje pri administrativnih organih *Vlada*, *S/skupščina*, *Iizvršilni odbor*, *U/uradni odbor*, itd., in če se spomnimo, da je Toporišič zagovarjal pisavo *Maršal* kot nadomestek za **Josip Broz** [v Načrtu pravil iz leta 1981, v SP pa najdemo vzporedne primere pri 38, 43 in 47] in odklanjal *Delavec* ali *Delavka* kot nadomestek za, recimo, *Anton Podpečan* oziroma *Jelka Močnik* [in prav tako ni dovolil nadomestkov *Inženir*, *Doktor*, *Zdravnik*,

*Profesor*, *Strugar*, *Varilec*, *Pastir*, *Hlapec*, *Kmet* itd. v specifični rabi (glej spredaj *vodnik* kot nadomestek za *Janez Smrčar*), četudi se zdi, da je pri *P/predsednik* nekoliko zanihal] — pa nam seveda kontaminira pravkar izpovedani regulativ in vrata se odpro za točno tako stanje, kakršno je sedaj: piši tako ali drugače, ali tako, kot ti je bolj pri srcu, SP ne bo mignil z mezincem.)

Imena planinskih koč se pišejo takole: *Dom Valentina Staniča* (toda *Staničev dom*), *Koča pri Triglavskih jezerih* (toda *Kamniška koč*), *Zavetišče pod Špičkom* (toda *Bavčarjevo zavetišče*), *Bivak IV* (toda *Furlanov bivak*). Okrajšano v jasnem sobesedilu s specifično referenco: »Šele proti polnoči smo prišli v dom/kočo/zavetišče/bivak« (toda pri pogovornih izrazih po konvenciji: »... v Štirico, na Tičarico, na Poštarco, na Staničko, na Kredarico, na Robleka, na Pogačnika, ker so to lastno- (ne občno-!)imenske žargonske skovanke za standardna lastna imena) — in četudi je popolnoma jasno, v kateri *dom/kočo/zavetišče*, ker je bilo polno ime v sobesedilu že omenjeno in so ti izrazi (občnoimenske) okrajšave. (Torej nikakor: »Šele proti polnoči smo prišli v \**Dom/Kočo/Zavetišče*...« Zato tudi (*Fickov*) *vodnik*, (*Stritarjev*) *vodnik*, (*Planinski*) *vestnik*. In »Zadnji Travnik«, kot je na str. 365 trikrat zapisano, bo moral »degradirati« v *Zadnji travnik* (ki se verjetno sploh ne da okrajšati v *travnik* (pa tudi ne v *Travnik*), to pomeni, da druga beseda sama zase celo v jasnem kontekstu ni imensko sporočilna; mimogrede: mislim, da je v tistem sobesedilu pravilna množinska oblika *Zadnji travniki*).

Tak zapis bomo imeli za reden, normativen. Vedno pa je mogoč izreden zapis z veliko začetnico, ki pa je odklon od norme, vendar z razlogom; avtor hoče besedi/Imenu podeliti poseben ton ali celo pomen: občudovanje, priznanje, veličastnost, izjemnost, edinstvenost (SP, 49, 111). Zato (verjetno) na str. 298 »Stolp« in (manj verjetno) na str. 336 in 354 »Vestnik« in (še manj verjetno) na str. 366 »Zijalka«. (Iz konteksta izhaja, da sta zadnja dva primera s tega vidika napaki.) Tak avtorski poudarek je mogoč še marsikje, zato na str. 313 »Lepota« (vendar z njim ne kaže pretiravati, zlasti če grozi, da se bo v kakem povsem nepesniškem in nezanosnem tekstu čustveno-namigovalsko izrodil v prazen srh). *Triglavska stena* se med alpinisti uveljavlja kot *Stena* — drugače kot katerakoli druga stena, četudi so tudi te dovolj veličastne, najbrž pa ne dovolj izjemne ali edinstvene — ali pa bi nastala zmeda, če bi kar vsaki rekli *Stena*. (Zato tudi vsak *vodnik* ni *Vodnik*.)

\* \* \*

Nikakor ne navajam teh primerov zato, da bi grajal urednika PV (in PZS kot izdajatelja), saj precej dobro slutim meje, prek katerih zaradi stanja stvari ne moreta iti. Nujno bi potrebovala lektorjevo pomoč, ki pa je ni in je najbrž ne bo: uredniku bi kazila ažurnost, PZS bi nakopala stroške, lektor pa delu zaradi narave stvari tako in tako ne bi bil docela kos. (Narava stvari: zaradi zapletene situacije na terenu, ki je porazila celo avtorje SP, je skoraj nemogoče imeti popolno in zanesljivo znanje.) Iz tega sledi, da je skrajno naivno pričakovati, da bo urednik (ki ne more bolje znati pravopisa, kot je zabeležen v SP, in si zanj tudi ne more vzeti neomejeno/

»neskončno« veliko časa) pravopisno zanesljivo predeleževal dopise ali jim dajal dokončen pravopisni žegen; po sili razmer dopušča sporne stvari in je neodgovorno sklicevati se nanj, češ da ni imel nič proti takemu in takemu zapisu. Vsak avtor, če se ima za Slovenca, se je dolžan toliko pobrigati za pravopis (konec koncev brez njega ne moremo in večina normiranih stvari ni sporna!), da ne predloži uredništvu kakršnegakoli neotesanega približka; če pa nalogi ni kos, naj si poišče lektorja, preden svoj umotvor odpošlje. (Če drugega ne, je lektor pripraven vsaj za to, da prevzame odgovornost.) Če se bo kdo resnično poglobil v te zadeve, bo spoznal in priznal, da je treba SP 1990 izdatno razširiti z mnogimi podatki, ki so temelj planinskega pisanja. Mislim, da

bi temeljita izdelava take razširitev skupaj z obsežnim slovarčkom najbolj nujnih imen (slovar, ki bo nekoč dodan SP-ju, bo rešil le majhno število planinskih problemov) dosegala raven visokokvalitetne diplomske naloge, če ne bi prehajala že v zahtevnost magistrske naloge. (Sicer pa je o ravni naloge težko soditi, saj trenutno stvari niso domislili niti doktorirani učenjaki.) Zato naj si moj oporečnik ne domišlja, da bo čez noč roko-hitrsko rešil te probleme s priložnostnim člankom. Pa tudi ne z bridkim SP ob boku in s pretentanjem materni jezik ljubeče slavistke.

\* \* \*

(To je prirejen izveček iz članka, ki je v polnem obsegu izšel v Slavi št. 1—2/1994—95 in bil prevetren v lingvističnem krožku Filozofske fakultete 20. novembra 1995.)

RAZVOJ DELA Z MLADIMI V PLANINSKI ORGANIZACIJI

## USPEHI POD MENTORSTVOM IZKUŠENIH

### IRENA MUČIBABIĆ

Od ustanovitve slovenske planinske organizacije leta 1893 pa do I. svetovne vojne je bila manjša pozornost planinske organizacije namenjena le delu podmladka — dijakom, katerim je omogočala popuste v planinskih kočah. Vzgojnega dela z mladimi ni organizirala planinska organizacija, saj je imela predvsem narodne cilje in na podlagi teh tudi gospodarske (gradnja slovenskih koč, nadelava poti). Z mladimi so delali posamezniki, velikokrat profesorji.

Po I. svetovni vojni so se stvari začele počasi premikati. Leta 1921 je **Pavel Kunaver** napisal knjigo »Na planine«, namenjeno »vsem, ki se zanimajo za planinstvo... posebno mladini«. Planinska mladina je ponekod začela organizirano delovati (dijaško planinsko društvo »Skuta« na mariborski gimnaziji, »Sinja zarja« v Ajdovščini in Šturjah, taborjenja v okviru Zveze mladinskih društev na Tržaškem...).

### DELO DO ZAČETKA II. SVETOVNE VOJNE

Planinska organizacija se je naposled začela zavedati, da mora posvečati organizirano skrb podmladku. Tako so novembra leta 1933 na skupščini SPD sklenili, naj Osrednji odbor SPD takoj razmisli o ustanovitvi mladinske organizacije in izdela pravilnik. Nastale pa so težave zaradi šolskih predpisov, ki niso dovoljevali včlanjevanja v organizacije, ki bi lahko bile tudi politične. Tako je bilo članstvo v mladinskem odseku SPD kar nekaj let posredno — preko Ferijalnega saveza (FS). Za vzgojo mladih članov pa so se namenili pokrbeti z dijaškimi kolonijami (temu so namenili Malnarjevo kočjo na Črni prsti), s predavanji, smučarskimi tečajji in izleti. Že leta 1935 so na občnem zboru SPD poročali, da je mladinski odsek v polnem razmahu, pomembnost mladih članov SPD pa je razvidna tudi iz pregleda članstva — s tem letom se začne delitev članov na redne, akademsko skupino in mladince. Na področju dela z mladimi je bil zelo aktiven Pavel Kunaver. Ugotavljal je, da so mladi še premalo planin-

ske izobraženi, da precejujejo svoje sposobnosti v gorah in da primanjkuje vodij mladih, vse to pa botruje prepogostim nesrečam mladih ljudi v gorah. Zavedal se je tudi pomena poklicnih pedagogov pri delu s planinsko mladino in ugotavljal, da zelo malo mladih planincev vodi poklicni pedagog, kar »je škoda, je greh nad mladino«. Ker je bilo delo z mladimi še vedno usmerjeno na dijake, je leta 1941 priporočil, naj se delo z mladimi začne že pri nižješolcih, ki so bolj dovzetni za nauke.

### USTANOVITEV MLADINSKE KOMISIJE

Organizirano delo z mladimi je prekinila II. svetovna vojna. V prvih letih po njej so imeli v planinski organizaciji nekaj težav z vključevanjem mladine, saj je bila ta preza-poslena z obnovitvenimi deli. Planinska vzgoja v tistem času je imela bolj pridih politične oziroma obrambne vzgoje, ki naj bi mlade vzgajala v duhu socialistične družbe in v pripravljenosti na obrambo države.

Ko se je delo z mladimi planinci spet postavljalo na noge, so začeli razmišljati o primernih vodjih mladih. Leta 1949 je na regionalnem sestanku gorenjskih PD **Kosta** iz Trziča poudaril tisto, o čemer je že pred vojno pisal P. Kunaver — naj se z mladimi poveže tudi učiteljski kader in naj jih vodi v gore v skupinah, saj se je tak način pokazal kot dober in je mladino zelo navdušil za planinstvo.

Delo z mladimi se je po vojni razširilo na osnovnošolce (pionirje), ponekod so začeli ustanavljati pionirske odseke. V petdesetih letih so se PD začela povezovati s šolami in so ustanavljala planinske skupine, da pa bo učiteljski in proforski kader potrebno navdušiti za planinstvo, so govorili celo na plenumu PZJ leta 1953.

Ker se je delo s planinskim podmladkom razširjalo, se je v planinski organizaciji pokazala potreba po ustanovitvi komisije, ki bi bila pristojna za mladino. Tako je bil leta 1956 na 4. redni skupščini PZS sprejet sklep o ustanovitvi Mladinske komisije (MK) pri PZS. Ta komisija je takoj intenzivno pričela delati. Še isto leto je organizirala posvet vodij MO, takoj naslednje leto pa začela izobraževati mladinske vodnike.

Potencialni vodstveni kader mladih planincev so seveda planinsko izobraženi pedagoški delavci, zato so na plenumu PZJ leta 1957 predlagali, naj v programe vseh šol, ki šolajo bodoče pedagoške delavce, vključijo tudi planinstvo.

Da bi MO spodbudila k čim večji dejavnosti, je MK istega leta razpisala enoletno tekmovanje med MO, ki je postalo pod geslom »Mladina in gore« v naslednjih letih tradicionalno, ocenjevali pa so organizacijo, terensko delo, vzgojo članstva in vpliv na ostalo mladino. Ravno zaradi sistema ocenjevanja je v naslednjih letih to tekmovanje zašlo v krizo, a je vseeno potekalo. Tekmovanja, različna zborovanja, spominski pohodi itd. so bili v tistih in naslednjih letih značilne oblike druženja mladih planincev.

### NOVA KATEGORIJA: MENTORJI

V letih 1963/64 je MK sprejela sklep o uvajanju planinske šole v MO. Najuspešnejši mladi naj bi potem kandidirali za mladinske vodnike.

Do leta 1968 je MK za delo z mladimi izobraževala le mladinske vodnike, tega leta pa se jim je pridružil nov kader — mentorji. Seminarja za prosvetne delavce, organizirana aprila na Mrzlici (33 udeležencev) in avgusta v Vratih (9 udeleženk), sta bila po mnogih letih govorjenja o tem, da bi morali pedagoške delavce vključiti v delo z mladimi planinci, prva konkretna poteza v tej smeri. V letih 1969/70 so veliko pozornosti posvetili planinskim mentorjem, uvedli so tudi naziv »mladinski vodnik — mentor«. Ob koncu tega obdobja so imeli že blizu 200 evidentiranih mentorjev.

Seveda so v MK želeli spodbuditi k hoji v gore tudi več otrok, zato so za osnovnošolce leta 1969 uvedli akcijo »Pionir planinec«, ki je prinesla dobre rezultate in pod imenom »Mladi planinec« poteka še danes.

Leta 1970 je bil prvi seminar za inštruktorje planinske vzgoje, katerih vzgojno delo je nepogrešljivo na vodniških in mentorskih tečajih.

Delo z mladimi je postajalo vse bolj razširjeno, tudi zato, ker so vodje mladih imeli možnost izobraževanja (mladinski vodnik, mentor). V letih 1971 do 1973 so na MK celo ugotavljali, da uspevajo planinske skupine le

pod mentorstvom prosvetnih delavcev in da bo potrebno mentorske seminarje množično razširiti. Delo z mladimi je posegalo na različna področja. Kulturno literarna komisija pri PZS je, na primer, uvedla planinsko bralno značko — do sredine leta 1974 so podelili 28 značk. Leta 1975 se je vzgojno delo z mladimi razširilo na predšolske otroke z akcijo »Ciciban planinec«, pripravili pa so tudi seminarje za mentorje te akcije.

Planinstvo je prodrlo tudi na Pedagoško akademijo — tečaj v delu študija o izvenšolskih dejavnostih je leta 1977 vodil **Tine Orel** v sodelovanju s KVIZ. Podoben tečaj so imeli tudi naslednje leto. Pod vodstvom **F. Krpača** je planinstvo potekalo tudi v študijskih letih 1992/93 in 1993/94 kot možna izbira v okviru izbirnega predmeta Šport II.

### NAJRAZLIČNEJŠE PLANINSKE ŠOLE

Planinska organizacija ima danes dobro razvit vzgojno-izobraževalni sistem. Z akcijami za mlade in z izobraževanjem kadra, ki dela z mladimi planinci, se ukvarja MK. Za vzgojo kadrov ima MK od leta 1980 usposobljen vzgojno-izobraževalni center v Bavšici. Akcija »Ciciban-planinec« za predšolske otroke, »Mladi planinec« za osnovnošolce, vsakoletno tekmovanje »Mladina in gore« v znanju s področja planinstva, tečaj gorništa za vse, ki bi radi poglobili gorniško znanje, vendar nimajo želja po vodniškem delu, seminarji za planinske mentorje in tečaji za mladinske planinske vodnike za vse, ki bi se radi ukvarjali z mentorstvom in vodenjem mladih po gorah — to je del akcij MK. Tu je še osnovni vzgojno-izobraževalni program »Planinska šola«, ki je pod okriljem KVIZ in je namenjen tudi starejšim, a ga večinoma opravijo osnovnošolci.

Navedla sem le tisti del planinsko-vzgojnega sistema, ki je namenjen mladim in njihovim vodjem. Vzgoja mladih planincev v planinski organizaciji je na dokaj visoki ravni, kljub temu pa stanje ni idealno. Manjka nam ustreznih priročnikov za mlade planince in delo z njimi, marsikatero PD se ne zaveda dovolj pomena dela z mladimi.

Na koncu tega pregleda skozi razvoj dela z mladimi verjetno ne bo odveč ponovno poudariti pomena vseh, ki skrbimo za vzgojo planinskega podmladka. Mentorstvo mladim je zahtevna, odgovorna in prijetna naloga, ki rodi uspehe le, če se je lotiš predvsem »s srcem« in seveda z jasnim ciljem, kaj želiš z mladimi doseči.

Od začetkov mentorstva mladim planincem pa do danes se je pokazalo, da so mentorji eden od najpomembnejših ali celo najpomembnejši dejavnik planinske vzgoje mladih. Zato bi si zaslužili večjo pozornost planinske organizacije, PD in vzgojno-izobraževalnih ustanov.

\*\*\*

Podrobnejši pregled razvoja dela z mladimi planinci je opisan v diplomskem delu *Razvoj in pomen mentorstva mladim*, ki je dosegljivo na MK PZS.

\*\*\*

Viri:

- \* Justinek, D., Mikoš, M. (1981): Zgodovina Mladinske komisije. Seminarška naloga — 2. Bavšica.
- \* Gore in ljudje (1946—1947). Ljubljana.
- \* Obvestila PZS (1992—1995). Ljubljana: PZS.
- \* Planinski vestnik (1910 do 1918, 1922 do 1944, 1948 do 1995). Ljubljana.
- \* Razpis '95. (1995). Ljubljana: MK PZS.

### Podpornik GRS za leto 1996

Gorska reševalna služba pri PZS je letos spet izdala lične nalepke, ki jih prodaja svojim podpornikom. Lepe nalepke, primerne za lepljenje na avtomobile ali

na stene, so v dveh izvedbah, tako da jih je mogoče nalepiti (na primer) na zunanjo ali notranjo stran stekla. Po 500 tolarjev so na voljo v tajništvu PZS in v nekaterih planinskih društvih.



NA BLEDU JE BILA MEDNARODNA KONFERENCA

## NARAVNI IN NARODNI PARKI EVROPE

DARIO CORTESE

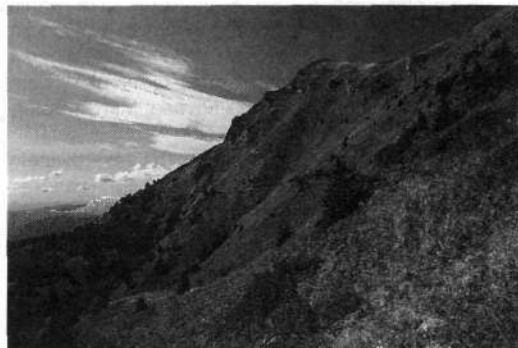
»Pomen oblik življenja na Zemlji je neodvisen od njihove uporabnosti za človeka. Bogastvo in raznolikost življenja sta vrednosti za sebe in človek nima pravice, da zmanjšuje in krni to bogastvo in raznolikost. Toda sedanje vpletanje človeka v druge oblike življenja na Zemlji je preveliko, za kar vidimo primere po vsem svetu. Spoštovanje kvalitete življenja je pomembnejše kot neprestano sledenje rastočemu življenjskemu standardu.« S temi mislimi Norvežana **Arnolda Nessa** se je na Bledu začel prvi seminar konference Europarc '95. Kanadčan **Harold Eldsvik**, ki je citiral globoko ekološke Nessove misli, je še dodal, da je osnovni pomen narave v njej sami in ne samo v tem, da služi človekovim (zdaj že večinoma izrojenim) potrebam. Upoštevanje tega dejstva je jedro upravljanja z vsakim zavarovanim naravnim območjem.

### PARKI POVEZUJEJO EVROPO

Osrednja tema seminarjev in delavnic konference, ki je trajala od 28. septembra do 1. oktobra 1995 in je gostila več kot 200 predstavnikov iz vse Evrope, je bila izobraževanje in usposabljanje za upravljanje zavarovanih naravnih območij, to je naravnih in narodnih parkov. Konferenco, že 21. po vrsti, je organizirala Zveza naravnih in narodnih parkov Evrope (Federation of Nature and National Parks of Europe — FNNPE), za izvedbo pa je poskrbel Zavod za varstvo Triglavskega narodnega parka (TNP). Pokrovitelj konference je bilo Ministrstvo za okolje in prostor RS. Poleg delavnic in seminarjev, ki so bili na Bledu, so si udeleženci konference Europarc '95 na dveh strokovnih ekskurzijah ogledali hidrološko dediščino v Triglavskem narodnem parku in njegove gozdove, zadnji dan srečanja pa se je na zasedanju sestala generalna skupščina FNNPE.

Kot je povedala **Marija Zupančič-Vičar**, predstavnica Slovenije v svetu FNNPE, ima Zveza preko 220 članic iz 34 držav, ki zastopajo 1600 naravnih in narodnih parkov v Evropi. V Evropi je nekaj čez 200 narodnih parkov, preostali so regionalni, naravni, krajinski in drugi parki. Pomen konference, ki je vsako leto v drugi državi, lani pa je bila prvič v Sloveniji, je poleg obravnave določene strokovnega vprašanja v izmenjavi mnenj, spoznavanju varstva narave v različnih državah in različnih parkovnih ureditev. »S povezovanjem parkov prihajajo do izraza različne tehnike, različni načini upravljanja in najboljše želimo aplicirati v drugih parkih. Gre za zelo razvejan sistem pomoči parkom za boljše upravljanje in mislim, da je pri tem zelo prisotna ideja Evrope brez meja.«

Osnovne poteze sprememb v upravljanju z zavarovanimi naravnimi območji se kažejo predvsem v približevanju ljudem. Kot je na začetku prvega seminarja o ures-



Porezen je vrh krajinskega parka Davča, v katerem se narava združuje s samosvojo kulturno krajino

ničevanju akcijskega načrta »Parki za življenje« poudaril Kanadčan Harold Eldsvik, se moramo znebiti ozke in omejene miselnosti, ki je še ostala iz preteklosti in po kateri so zavarovana naravna območja nekakšni izolirani otoki. Namesto tega se v svetu že razvija holistični pristop, ki vidi zavarovana območja v nacionalnem, regionalnem in globalnem kontekstu. Zato sodobne uprave zavarovanih naravnih območij s strokovno organizacijo in usposobljenimi kadri skrbijo za take podobe »svojih« parkov, v katerih se združuje učinkovita zaščita narave s popularizacijo »mehkega« turizma, v katerem je obiskovalec le trenutni gost in občudovalec narave.

### PARKI SO ŽIVLJENJE

Zaradi izjemnih naravnih lepote, ki privlačijo veliko obiskovalcev, je lahko narodni park pomemben ekonomski dejavnik določenega območja, morda celo njegova gonilna sila. To prihaja v ospredje tudi v našem edinem narodnem parku, ki je v novi samoupravi dobil velik potencial kot razvojni dejavnik novih občin. Toda naravne danosti so eno, njihov učinkovit prikaz — tako v varovalnem kot v ekonomskem smislu — ter upravljanje z narodnim parkom pa drugo. Ljudje nasploh mislijo, da je upravljanje z narodnim parkom preprosta naloga, o čemer je prepričana tudi vlada, in na koncu nastane položaj, v katerem se morajo uprave parkov znajti same oziroma je njihovo delovanje finančno blokirano, ko gre za izvajanje varovanja. Še tako dobra strokovna usposobljenost in napredno varovalno delovanje delavcev uprave lahko zvedeni, ko pade narodni park v roke birokratom, ki so največja nevarnost za zavarovana naravna območja nasploh. Potem prebivalcem na zavarovanem območju ni težko ugotavljati, kaj vse jim varovanje onemogoča in česa ne smejo. Poleg tega finančne koristi, ki jih dajejo turistični potenciali parka, odnesejo predvsem ljudje in podjetja »od zunaj« in imajo domačini od svojega parka malo ali celo nič.

V ospredju podobe evropskih naravnih in narodnih parkov je že nekaj časa moto »parki za življenje«, po katerem so zavarovana območja življenjska tako za ljudi, ki živijo v njih, kot v smislu varovanja. »Zdi se mi pomembno poudariti, da bi morali biti varstveni režimi in zakoni prilagojeni ljudem, ki živijo na zavarovanih območjih. Kljub temu, da so na zavarovanih območjih zakonske omejitve, bi moralo biti življenje ljudi v parku tako dobro kot izven njega oziroma bi moralo ljudem prinesiti določene prednosti,« je povedal **Martin Šolar**, predstavnik Zavoda za varstvo TNP.

Zaenkrat je še drugače, saj prebivalci na zavarovanem območju pri nas večinoma tarnajo, kaj jim »park« (v resnici zakon o parku oziroma neorganiziranost države v reševanju ključnih in tekočih finančnih problemov v zvezi s parkom) preprečuje. Toda ohranjena in prvobitna narava je naš največji potencial — v veliko evropskih deželah je to dejstvo kljub manj ohranjeni naravi bolj v ospredju kot pri nas — in z vlaganjem vanjo se kaže najbolj smiselna in tudi ekonomsko perspektivna prihodnost. Narava je »zastoj« in »stane« samo znanje in sposobnost uprav zavarovanih območij, kako jo čimbolje približati ljudem (in jih s tem tudi naravovarstveno vzgajati — »stari kozli« so tega še potrebnejši kot miselno bolj odprta mladina).

Kako pomembno je znanje, govori dejstvo, da so celo multinacionalne korporacije začele ugotavljati, da njihov najbolj dragocen vir ni več denar in alokacija kapitala, temveč **znanje**, najpomembnejša naloga menedžmenta pa zagotavljanje čimširšega oplajanja znanja in ne kapitala. To bolj kot za karkoli drugega velja za uprave naravnih in narodnih parkov, čeprav so finance prepotrebna podlaga za delovanje, težave z njimi pa nastopijo, ko zakon nekaj prepove, vendar v isti sapi ne zagotavlja sredstev za drugačno, bolj naravno ali tradicional-

no rešitev (npr. obnove hiš na zavarovanem območju.) Tako so zaposleni v upravah narodnih parkov, ki poznajo globalen pomen in preprosto izhodišče varovanja narave, kot jo je opisal Arnold Ness, le eden izmed dejavnikov učinkovitega varovanja in populariziranja izjemnih naravnih vrednot. Drug dejavnik je država, naslednji dejavnik smo »mi«. Čimmanj bo vmes birokracije, čimbolj bo vsak zase deloval v soglasju z naravo, tembljje bomo sožitju z njo, vključno z zavarovanimi območji.

## NARAVNI PARKI V SLOVENIJI

Ob konferenci Europarc '95 so bile v avli Festivalne dvorane na Bledu na ogled zanimive podobe razstave Varstvo narave v Sloveniji, ki je predstavila izsek naše bogate naravne dediščine. V Sloveniji je veliko zavarovanih območij, vendar je večina med njimi manjšega obsega. Sem sodijo naravni rezervati, ki so najsvetejši otoki ohranjene narave (npr. Zelenci), na pomenu pa dobivajo tudi krajinski parki. To so večja območja kot naravni rezervati, vključujejo pa tudi kulturno krajino, zato je varovalni režim (5. kategorija) manj strog kot v strogem naravnem rezervatu (1. kategorija) ali narodnem parku (2. kategorija). Slovenija ima veliko takih »krajinskih biserov«, ki so bili še pred leti krajinski parki le na papirju, zdaj pa se nekoliko bolj prebivajo v ospredju tako s popularizacijo kot z varovanjem. Mednje sodijo krajinski parki Logarska dolina, Zgornja Idrija, Lahinja, Mura, Davča s Poreznom, Planinsko polje in številni drugi. Od velikih območij je pri nas z zakonom poleg Triglavskega narodnega parka zavarovan samo Kozjanski park, v delu pa je program naravnih oziroma regionalnih parkov (Kras, Notranjska, Kočevska, Kamniško-Savinjske Alpe), kar je tudi najbolj obetavna vizija prihodnosti razvoja Slovenije v tretjem tisočletju.

## Cesta prek Pavličevega sedla

V dnevnem časopisu smo lahko prebrali, da je bil 30. novembra 1995 v občini Mozirje posvet o cesti iz Logarske doline v Avstrijo. Zavzeli so se za to, da bi Pavličevo sedlo postalo meddržavni prehod, ugotovili so, da so na avstralski strani traso že določili, izrazili željo, da bi uresničili več kot 20 let stare načrte itd. Toda ali so načrti o povezavi Solčave in Logarske doline s Korošk stari samo 20 let?

Ne! Pozablja se na prizadevanja Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva po primernih cestnih povezavah tako do Solčave kot naprej do Logarske doline in preko Pavličevega sedla na Koroško.

**Prof. Orožen** v »Zgodovini SP SPD« navaja, da so leta 1896 v okviru SP SPD v Solčavi ustanovili poseben odbor. Njegova glavna naloga je bila, da pospeši izgradnjo ceste v Logarsko dolino. Vodil ga je župnik **Šmid**, **Valent Vider** v sestavku »100 let ceste v Solčavo in 70 let ceste v Logarsko dolino (PV 1992) navaja, da je župnik Šmid prišel 23. 9. 1892 v Solčavo. Bil je izreden gospodar, naprednjak in vnet za razvoj kraja. Valent Vider v knjigi »Zapiski o Solčavi« (Solčava 1982) navaja, da sta se za povezavo s Koroško zelo zavzemala **Fran Kocbek**, načelnik SP SPD, in **Johannes Frischauf**, profesor iz Gradca in velik ljubitelj Savinjskih Alp.

Prof. Frischauf je že leta 1898 preštudiral traso, ki si jo je zamislil **Piskernik**, leta 1904 je Piskernik z lastnimi instrumenti že trasiral traso, natančnejše meritve na Pavličevo sedlo in

drugo varianto pa je izdelal dr. Frischauf in o tem izdal posebno študijo.

Akcija Solčovanov je skraja uspevala. Cesta iz Luč v Solčavo je bila zgrajena leta 1894. Potem so dela zastala.

Cesto so gradili med 9. aprilom in 31. avgustom, o začetku gradnje je kronist v Celjski kroniki 31. 1. 1894 zapisal, da »se bo pričelo z gradnjo«.

Z avtomobilom se je prvi pripeljal v Solčavo celjski tovarnar **Westen** leta 1912, prvi trije avtomobili so prišli v Logarsko dolino 20. 5. 1922.

Razmišljanja in načrti za povezavo s Koroško so stari več kot 20 let. Omenimo, da je bil 1910. leta komisijski ogled trase (Valent Vider: »Kocbek in Frischauf, dva zaslužna moža za naše planinstvo«, Turistične objave, 20. 11. 1992.)

Pobudniki so bili vseskozi planinci.

Prav tako odgovorni iz Mozirja in okolice ne smejo pozabiti, da se bliža leto 2000. Leta 1907 je bil v Gornjem Gradu »prvi planinski sejem«; tedaj je Fran Kocbek izdal glasilo Planinski škrt. V njem je objavljen vozni red gornjegrajske železnice, ki bo veljal od 1. julija do 30. septembra 2000!

Boste do tedaj zgradili progo Šmartno ob Paki—Mozirje—Radmirje—Gornji Grad—Kamnik? Vozni red že imate, prizadevanja in načrti so stari tudi blizu 100 let!

Valent Vider je pred letom, dvema v Planinskem vestniku zapisal, da še obstaja vpisna knjiga, ki jo je leta 1876 prof. Frischauf podaril gostilni Herle in se vanjo vpisal. 120-letnica je izziv, da bi objavili vpise iz te knjige!

In še vprašanje: kdaj bo zgrajena cesta čez Pavličevo sedlo?

Franc Jezovnik



NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

## LJUBEZEN PO PISMIH

### VOJKO ARKO

*Dr. Vojko Arko je z namenom, da seznanj tudi širšo argentinsko javnost s prispevkom Slovencev h gorništvu in smučanju v njihovem predelu Argentine, junija 1995 v založbi Club Andino Bariloche izdal knjigo Amor por carta. Knjiga, ki jo je sam prevedel in priredil v »kasteljanščino« (beri španščino), je nastala po njegovem delu Ljubezen po pismih, ki jo je leta 1975 v zbirki Gore izdalo Slovensko planinsko društvo v Argentini.*

*Dolgoletni steber argentinskega SPD in neumorni kronist dr. Vojko Arko (malo po izidu predstavljene knjige so v bariloškem Planinskem stanu praznovali že njegovo 75-letnico) nam je s prvo knjigo »Dhaulagiri«, pripravil jo je skupaj z **Dinkom Bertonclem**, dal prvo avtorsko himalajsko delo v slovenskem jeziku. Za Mohorjevo družbo iz Celovca je leta 1975 napisal še »Zgodbe z Nahuel Huapija«, leta 1987 za Slovensko kulturno akcijo v Buenos Airesu »Cerro Shaihueque«, leta 1991 pa za Club Andino Bariloche svoje prvo neslovensko delo, biografijo »Otto Meiling«. Izjemno bogato je tudi njegovo dopisovanje v različne slovenske in tuje časopise in revije.*

*Ker bi bil ponatis iz Amor por carta za slovenske bralce brez smisla, smo se odločili ob izidu te njegove knjige v španščini objaviti poglavje iz njegovega originalnega — pri nas žal praktično neznanega — dela Ljubezen po pismih. To je za današnje razmere kar nekoliko (pre)skromna broširana knjižica (19 cm × 13,5 cm; 64 strani) s Freyevko kočjo nad Tončkovim jezercem iz osrčja Katedrale na ovitku. Na zavihku je avtorjev portret, predstavljeno je tudi SPD ter Gore (glasilo slovenskih andinistov v Argentini) št. 1 in 2. Objavljenih je osem zgodb: Lopezov stolp, Torre Fino, Lopezova severna stena, Zimski preblik Chalhuaca, Montura Chilena, Barin vrh, Roca Inclinata in Luč s Papile v bolniškem somraku. Ob uvodu pa sta še dve zanimivi poglavji: »Kdo je kdo« (nekaj imenskih in osebnih pojasnil) ter kronološka preglednica »Slovensko gorništvu v Argentini« za obdobje 1961—1971. Ob črno-belih fotografijah so objavljene še odlične risbe pokojne **Bare Remec**, ki je knjigo tudi opremila.*

*Še kratka umestitev »objekta« iz ponatisnjene poglavja.*

*Lopez je dvatisočak, gora, ki je v današnjih razmerah le pol ure vožnje iz Bariloč (SC de Bariloche). Je precej razgibane strukture, kamnina pa niti ni prehudo krušljiva. »Toda nikakor ne tako, kot so tukajšnje stene,« jo je ilustrirala **Monika Kambič**, ki pozna ene in druge. »V njih bi se dala potegniti marsikatera lepa smer!«*

***Carlos Bottazzi**, ki je ob avtorju vodil skupino, je bil tedaj šef bariloških gorskih reševalcev, sicer pa je podjetnik.*

Franci Savenc

### LOPEZOVA SEVERNA STENA

Pisatelj **Jože Krivec**, s katerim sva drsala iste srednješolske in univerzitetne klopi, mi je ob izidu knjige »Dhaulagiri« posvetil nekaj zanesenih vrstic. Veselilo me je, da mu je knjiga ugajala, vendar ga je navdušenje in pohvali predaleč zaneslo. Tam neke namreč trdi, da sem premagal skoraj vse andske vršace, kar je seveda strahovito pretirano. »Kordiljera je dolga in življenje kratko,« je zavzdihnil **Friedrich Reichert**, mož, ki se je mogel ozirati na vse drugačen andinistični življenjepis kot pa je tisti, s katerim se sam lahko ponašam.

Kaj poznam iz lastnih izkušenj v gorskem vencu, ki se vleče na tisoče kilometrov od Ognjene zemlje do Karibskega morja? Komaj bežno sem se ozrl na nekatere najlepše in najpomembnejše velikane čilsko-argentinskega juga: Paine, Torre, Fitz Roy, Aconcagua. Samo na eni edini gori v Osrednjih Andih sem stal. Da, celo v mojem bližnjem bariloškem svetu včasih preštevam vrhove, ki jih rad občudujem, pa jih moja noga ni nikdar dosegla. Marsikatero lepo in pomembno goro sem komaj enkrat obiskal in na nekaterih samo po enkrat stopil na vrh: Tronador, Lanin, Falkner, Bonete, Cuernos del Diablo — in ne naštevam več, da se ne izgubim v goščavi imen, ki morda bralcu nič ne pomenijo.

Pač pa mi je četrto stoletja planinarjenja močno približalo nekaj gorskega sveta v neposredni okolici našega mesta. Tiste stebre in grape, tisto skalovje, sneg in gozd smatram posebno za svoje, ker me nešteti spomini vežejo nanje. Zdi se mi, da je moj odnos do takega »mojega« gorskega sveta podoben tistemu, ki je vezal moje kmečke prednike na njihovo zemljo v ribniški dolini in ribniških gozdovih. Da, tudi predeli, ki sem jih redkeje obiskal, a na katere me veže kakšno prav močno doživetje, se vpletajo v sunkovite obrise najpoznanejših in najčešče obiskovanih razov in deber. In stena, ki se mi zdi najbolj moja in mi je najdražja, je prav gotovo Lopezova stena.

Komaj sem dobro prišel v Bariloče, sem se že zagledal v to skalovje, ko sem ga motril s terase pred hotelom Llao-Llao. Res se prilaga prispodoba, da se je ljubezen porodila na prvi pogled. Malce razburjen in močno rado veden sem poskušal izveliči kaj podatkov o smereh v steni iz **Hansa Nöbla**, ki se je v svoji tirolski noši sprehajal pred hotelom in se potrudil, da se me je čim hitreje iznebil. Spomin na triglavsko steno mi je čaral čisto napačne predstave o patagonskem gorništvu in šele kasneje sem ugotovil, da je stena skoraj povsem nedotaknjena. Ta okolnost mi je skomine razumljivo še povečala, saj smo ljudje tako ustvarjeni, da nas devištvo še posebej privlači.

Prvi poskusi so nam prinesli več zabavnih dogodivščin kot pa plezalskih dosežkov. S **Slavcem Adamičem** sva šarila po steni nad Bahía Lopez in izgubila tam par

čevljev. Točneje povedano: Slavcu je en čevljev ušel v hudournik, drugega pa je še sam treščil v brezno, češ da si z enim čevljem nima kaj pomagati. Pozneje sva poskušala reševati ponesrečeno obuvajočo iz Bavdazevo vrvjo za perilo, ki se je že pri prvi nenevarni preskušnji utrgala. Naključni znanec iz »Venete« je vso zgodnico slišal in se širokoustil, da bo on prinesel čevlje iz prepada. Pa je že na nadelani stezi čez skalnati skok povsem odpovedal. Še danes vidim njegov preplašeni obraz in zasmehljivi pogled bratranca Rudija, ki nas je po naključju spremljal. Rudi sicer ni bil plezalec, a kmečki fant, ki se nekaj strme skale, v katero so bile stopinje zanesljivo vsekane, še ni ustrašil.

Pozneje smo uspeli začrtati v steno tri smeri. Pri teh plezarijah sta mi drugovala in največkrat plezala kot prva v navezi **Tonček Pangerc** in **Ivan Arnšek**. Ker nas je Tonček pred dvajsetimi leti zapustil, Ivan pa se je plezanju praktično odpovedal, se je počasi razrastle v meni občutek, da sem ostal edini gospodar Lopezove stene. Kdor bi hotel temu lastništvu kaj oporekati, se mora zavedati, da mi ga tudi kratiti prav ne more.

Ej, ti moja stena, kolikokrat se oziram vate z asfaltirane ceste ob jezeru! Kako me vselej zagrne gomila spominov, doživeti in vizij iz Tvojih pragov, polic in robov! Nekam zastrte in bežne so ostale slike iz zahodnih bregov, kjer sem plezal s Tončkom Pangercem in **Janezom Trudnom**. Redke, čeprav svetle so tiste s poti, začrtane v Tončkovi družbi skozi zidove »templja« na desni strani velikih vodopadov. Najinje prehoda čez vrhni zid v Kupoli še do danes ni nihče ponovil. Najjasnejši in najštevilnejši pa so mi ostali posnetki spomina iz osrednje smeri, ki sva jo po različnih poskusih našla z Ivanom in sem jo pozneje še dvakrat prehodil. Tako prvenstvena kot obe ponovitvi so povezane z zlato dobo mojega gorništa ob Nahuel Huapiju, ko so mi gore in stene izpolnile vse proste minute življenja, dobo, ki je zapisana z zlatimi črkami v moji duši in ki si jo včasih z otožnim hrepenenjem želim nazaj.

Ko sva z Ivanom odkrila prehod v Osrednji smeri, sem napisal črtico, ki je izšla v Zborniku za leto 1958. Zmeraj se mi je zdelo, da je črtica malce ponesrečena, zlasti v prvem poglavju. Preveč je hotela postati planinski opis smeri, pa je zato kot novelica izgubila na vrednosti. Večkrat sem jo popravljaj, a nesoglasja med plezalskim opisom in črtico nisem znal premostiti. Potem se mi je v kipečih in zrelih moških letih, ko sem še vedno živel v tesnem stiku z gorami, utrnula misel na »veliki tekst«, ki pa je prav tako kot vsi širokopotezni načrti o Tončku in naših prvih, trudapolnih, a čudno lepih bariloških planinskih letih usahnila v pesku vsakdanjih nadlog in potreb. Zato naj ostane vsaj ta zapis posvečen Tebi, stena, ki sem v Tvojem naročju preživel toliko polnih in bogatih uric, ko se je življenje zgostilo v živi moči in so kipele silnice bivanja, v ostrem nasprotju s klavnim vegetiranjem brezplodnih dni, tednov in mesecev v puščobi vsakdanjosti!

Ob pobočju Lopezove stene, komaj nekaj minut hoje s ceste, leži skromno, namenoma preprosto urejeno planinsko pokopališče. Tam počivajo za ograjo iz surovih debel v senci široke lenge štiri žrtve gorá: moj nepozabni drug **Clerch**, vihravi samotar **Sifuentes**,

razigrani veseljak **Ezquerria**, togi častnik **Pereyra**. Ob znožju skromnega groblja se razprostira vsa lepota jezerske dežele v opajajočem, edinstvenem razgledu. Nad grobovi kipi v kamnitih valovih stena kot najlepši in najvrednejši spomenik. Kadar obiščem mrtve prijatelje, si vselej želim, da bi se zleknil k njim v tisto očarljivo samoto, ko bo smrtni angel oznanil mojo uro.

\* \* \*

Sonce je zašlo za zahodnimi grebeni stene in zadnje metre pod zidom smo hodili v senci. Prav oddahnili smo se. Poldrugo uro smo otirali razgrete obraze, zariplo pobočje od ceste do stene nam je izpilo srage potu. Z zagrizeno gorečnostjo in vzdržnostjo sem vodil četico in nobenemu se ni zljubilo, da bi se zrival naprej in me prehiteval. Vsi smo enako občutili težo vročega poletnega popoldneva.

Ob vstopu v steno sem odložil nahrbtnik, odredil počitek in razložil, da smo najtežji del severne stene že opravili. Kar še pride, je užitek in zabava v primeri s trnjevo goščo pod skalami. **Bottazzi** mi je pritrjeval in fantiči so radi verjeli. Plezalec se dosti raje ubada s skalo kot pa s ščavjem in melišči. Vendar je tak davek v potu in garanju potreben in neizbežen. Ob pravih razporeditvi časa, s prijetnim bivakom na gozdnatih parobkih v sredi stene je nekaj trpljenja v vročini na spodnjih pobočjih nujno zlo, ki se mu ne moreš izogniti. Zato pa opraviš pozneje vse plezanje ob ugodnih večerih in jutranjih urah.

Pojuzinali smo in razdelili naveze. Mojega Tončka sem izročil Bottazziju. Rad bi ga vodil sam, a nepisana gorniška postava ukazuje, da se bližnji sorodniki brez potrebe ne navezujejo na isto vrvo. Plezanje je slednjic le zvezano z neko mero tveganja in prav je, če poskušamo svojem, ki so ostali v dolini, prihraniti dvojni udarec, če bi ravno kaj izpodletelo.

Toplo mi je zavelo v duši, ko sem poprijel za skalo in napravil prve korake. Tedne in mesece se mi je pletla misel na ta trenutek. Odkar sem spet začel s plezanjem, me je stena vabila kot daljni in zaželjeni cilj. Pa sem vselej dvomil, če bodo moje sile zadostovale. A ko sem v krepkem naletu opravil dolgi in trudapolni pristop pod steno in sta mi svežost in čilost še vedno preostajali, je dvom izginil. Skala se mi je pod prijemo ljubeče predajala, zdelo se mi je, da me bodri in mi prijazno prigovarja. Petnajst let je trajalo, odkar sem zadnjikrat plezal ta raztežaj, pa me je vendar navdajal občutek, da sem še včeraj tukaj gospodaril.

Prečka v desno me je privedla na stojišče in varoval sem drugega v navezi. Ko me je Mauricio dosegel, sem mu prepustil vrvi in krenil naprej do naslednjega varovališča. Objel sem s pogledom pragove, ki so hoteli v višino proti zgornji polici, in doživljal, kot bi bilo nedavno, svoj padec izpred šestnajstih let. Preveč sem takrat hitel in premalo pazil na oprimke. Eden me je izdal, preden sem se zavedel, sem že zdrknil v globino. Med padcem sem dobro videl, kako je stari doktor **Neumeyer**, drugi v navezi, pobiral mojo vrvo, da bi morebitni poteg čimbolj ublažil. Majhna polica, ki mi jo je postavila Previdnost, je preprečila nesrečo, staknil sem samo nekaj nepomembnih udarcev. Nobeden od najinih spremljevalcev — med njimi je bil nadarjeni in prostodušni **Tomaž Kralj**, ki ga je nekaj let kasneje



Ilustracija: Bara Remec

skupno z **Božo Vivodom** pogubila nevihta na Trondorju — ni ničesar opazil. Vsi so stali še onkraj prečke in Neumeyerju se ni zdelo vredno o zadevi kaj več govoriti.

Zdaj s fantiči nam je izgledalo vse enostavno in preprosto. Stena ni težka, vendar to še ne pomeni, da ni nevarna. Znano je, da se največ gorskih nesreč primeri v razmeroma lahkem terenu. Prav v tem lahkem prvem zidu Lopezove stene je zdrčal nekoč prijatelj Clerch, malo višje pa je sprožena skala skoraj odnesla Ivana. Ker pa gora ni hotela, smo vselej odnesli zdravo, čeprav ne čisto celo kožo.

Dosegel sem široko polico, ki se dobro vidi s ceste in preči skoraj ves spodnji zid. Postal sem, varoval in opazoval pri plezanju moja dva spremljevalca in ostali dve navezi ter ugotovil, da se fantiči zanesljivo razumejo s skalovjem. Potem sem krenil po polici proti levi in se po nekaj raztežajih vrvi dotipal do roba prvega zidu stene.

Pred nami se je odprl globok jarek gorskega potoka. Na desno kipijo v višino strma rebra, kamor smo ob prvem poskusu zavili in smo tisto skalovje tudi srečno obvladali. Pozneje sva z Bottazzijem našla lažji prehod proti levi. Vodil sem torej preko dveh, treh skalnatih skokov, prečil v nizko lengo in zavil v dno hudourniške struge. Tam sem snel vrvi in razložil fantom, da smo z resnejšim plezanjem za danes zaključili. Še nekaj ploščate stenice in že smo hodili po gorski jasi, polni sladkih jagod. Severna stena hrani v svojem naročju prav ljubke koščke gorske prelesti in plezanje je ključ do skritih presenečenj, zapaženih za ograjo težko pristopnih skalnatih utrdb.

Vse bolj se je razgrinjal pod nami ogromen gorski kotel pod zidovi Severnega grebena. Vitka, navpična rez je kipele v šiji stebra in se jasno odražala na večernem nebu. To rez sta pred šestnajstimi leti poskušala Davorin in Anselmo, ko smo mi plezali osrednjo smer. Nista uspela in šele pozneje je preplezal steber **Comesana**. Grebenček nas je vse bolj približeval vrhnjemu zidu stene in tistim obširnim zidovom, ki zapirajo kotel med Severnim grebenom in Grbo in ki sva jih z Ivanom nekoč poželjivo ogledovala, pa se jih še do danes ni nihče dotaknil.

Večer je nadahnil s temnejšimi barvami nebesno jasno in v dolini so se začele prižigati drobne lučke. Čisto blizu gornjega zidu sem našel med nizkimi lengami pripravno ploščad za današnji bivak. Dva fantiča sta se prostovoljno javila, da se prebijeta skozi pas grmovja do zapoznelega snega globoko v dnu skalnega jarka in preskrbita vodo. Za drva pa ni bilo posebnih skrbi in kmalu je osrčje severne stene razsvetlil plamen.

Vsi bivaki, ki sem jih preživel tam zgoraj, v nederjih moje gore, so vezani v pravlično tkanino čudovito jasnih in zvezdnatih noči. Globoko v dolini so sanjala in dremala jezera v temnem, bronastem nočnem soju, nad osrednjim gozdom so se pela zamolkla, črna ostinja in kadar sem pokukal iz zavetja spalne vreče, so mi migotale brleče zvezde skozi drobno listje pritlikavih leng. Včasih je pozlatila bledikasta luna mehke obrise kopnine, ki se je daleč pod nami zajedala v težko, resno temnino jezerskih voda in posrebrila rezi in debra severne stene. Vselej me je bajeslovni privid nekako uklonil s sladko težo, da nisem mogel prav zaspati in da so se mi plette po glavi v pokojnem neredu nemirne misli in hotenja. Še zdaj pomnim tisto nočno negotovost, ki me je docela prevzela ob prvem bivaku in ki je tipala v neznano zgornjega zidu, kjer še nismo našli prehoda, pa sva ga nameravala z Ivanom naslednji dan za vsako ceno izsiliti. Spet drugič je živel v meni nemir iz doline. Vprašanje je greblo po meni s tisočermi sladkimi in bolečimi bodljaji, čutil sem ga blizu, rešitev se mi je zdela enostavna in vabljliva, pa sem nepremično ždel v polsnu, nemočen in neodločen, da bi stegnil roko in segel v negotovo srečo ali še bolj verjetno praznino. Potem tisti zadnji bivak pod bleščicami zvezdami pred petnajstimi leti, ko mi prehod skozi zgornji zid ni pomenil nobene skrivnosti več in sem do kraja dognal tudi svojo pot v patagonski bodočnosti ter me je samo skelelo v duši, ko sem nečesa ali nekoga pogrešal. Blizu mene je počival in dremal z odprtimi

očmi moj dolgoletni planinski drug doktor Neumeyer, ki je že nosil v sebi smrtno kal in ki mu je pomenil ta izlet poslednji vzpon v dolgoletnem potikanju po kordiljerskih vrhovih in dolinah.

\*\*\*

Nočni hlad je le počasi izpodrival topli in opojni večer. Dim me je ščegetal v nosnice, ko sem odprl zgornjo zadrgo spalne vreče in dihnil za hladnim zrakom. To noč nisem nosil nobenega nemira v duši, nekako vdano sem se izgubljal v nezavedno dremavico pod zvezdnatim nočnim obokom. Ob meni je pod baldahinom leng in zvezd skrbno in pazljivo uredil svojo posteljo iz sipkega peska moj fantič. Dolgo v noč sva se kopala v budnem polsnu, spokojno sanjajoča, dokler naju ni zagrmil globok in trden gorski spanec.

Zjutraj sem bil ob prvem svitu že pokonci. Izbezal sem iz spalnih vreč vse lenobe in ko je poškililo sonce čez vzhodne hribe, smo se že motali pod skalnatimi prevesami proti zahodu. Pulili smo se skozi ozek hodnik med grmovjem in steno, se spuščali navzdol in se spet pehali navkreber. Nazadnje smo krenili skozi odurni pas prit-

likave lenge, ki jo trdovratno in trmasto kličemo za »ñire«. Potem mrzli in rosni gorski kotel nad globelmi Pahljače, kjer smo se navezali in se naglo dvigali v prečki nazaj nad strehe Grbe. Rob stene z bajnim pogledom v jezerska dna in najtežje mesto, kjer sem se za nekaj minut opletal in nato snel nahrbtnik, da sem ga pozneje po vrvi potegnil za seboj. Slednjič slavno znana prečka — slavno znana seveda samo za ducat plezalcev —, imenovana »Paso de la Anfora« (prehod ob ročki), zračna in vrtoglava, a nič posebno težka. Bottazzi pleza bolje od mene, poslal sem ga naprej, menda samo zato, da sem se potem na žive in mrtve nanj jezil, ko se je postavil malce drugače, kot pa se je ravno meni posvetilo. A brž sva sklenila mir, razporedila vrvi in vsa četica je prečila, zanesljivo varovana, kočljivji prehod. Res smo se nekaj zamudili, a časa nam je to sončno jutro preostajalo in skrb za najine varovance nama je pomenila več kot čisto nepotrebna hitrica.

Samo še urica strmega, a lahkega pobočja nas je ločila od Severnega vrha. Sneli smo vrvi in plezali prosto v svetli, beli skali, ki je vsa hitela kvišku k zaključnim robo-

## Nazaj v kraljestvo Zlatoroga

Na Valu 202 je bilo letošnjega 9. januarja objavljeno tole besedilo:

Kako nenavadno je, če si dandanes privoščiš 77 minut nemega filma v katerikoli kinodvorani po svetu! Eno uro in 17 minut popolne tišine oziroma filmskega zapisa. Kako častitljiva distanca do nekega časa!

Govorim o slovenskem celovečercu V kraljestvu Zlatoroga, ki je doživel krstno predstavo v soboto, 29. avgusta 1931. Na plakatu so zapisali: Prvi alpinski film Turistovskega kluba Skala.

Trojica, ki je bdela nad filmom — snemali so ga nekaj let v bolj ali manj nenavadnih pogojih — so bili režiser, sicer slovenski skladatelj **prof. Janko Ravnik**, ki je bil tudi predsednik kluba Skala, načelnik filmskega oddelka Skalašev **Egon Planinšek** in tajnik kluba **Milan Kham**. Scenarij za film je napisal slovenski pisatelj **Juž Kozak**.

Danes bi filmu težko rekli celovečerec, saj gre za splet filmskih travkov, ki bolj spominjajo na etnološki film o Ljubljani s čudovitimi posnetki Kongresnega trga, Marijinega trga z nekdanjim mostom in tramvajsko progo, in sicer, še preden so zgradili Tromostovje, pa enkratnimi posnetki Tivolija z okolico, Čopove ulice, starega dela mesta Ljubljane, do bolj ali manj turističnih posnetkov ožjega centra Kranja, belih hiš mesteca Jesenice s čarobno Golico, Mojstrano, z enkratnimi posnetki Kranjske Gore, Triglavskega nacionalnega parka, Bohinja in Bleda z vsemi nekdanjimi odličnimi hoteli, ki bi danes, če jih ne bi odstranili, predstavljali pravo turistično atrakcijo.

V nekaterih sekvencah torej odlično posnet turistični film, ki bi si ga lahko ogledali, recimo, slovenski marketinški »umetniki« in drugi — vsi tisti, ki ne verjamejo, da so Jesenice nekoč spominjale na katerokoli prijetno alpsko mestece takratne Evrope in da je Bled

predstavljaj enega izmed bolj priljubljenih turističnih krajev v 20. in 30. letih.

In zakaj je ta film po 65 letih tako dopadljiv?

Zato, ker odslikava podobo tistega časa, ki ga je povojni jugoslovanski režim načrtno in postopoma retuširal, in predvsem zato, ker v nemem filmu 77 nedolgočasnih minut nemo opazuješ nekdanja lepó in za tisti čas primerno urejena pročelja hiš, napise lokalov, trgovin, izložb, hotelov, urbanih naselij in vasi, železniških postaj in planinskih domov, kjer je bila postrežba gostov na tistem nivoju, ki je danes normalna in nujna v vsakem avstrijskem, italijanskem ali švicarskem nizko-ali visokogorskem penzionu.

V gore pa so hodili »vsi tisti kulturni ljudje, ki so imeli kar se da spoštljiv odnos do narave in do življenja tistih, ki so živeli v dolinah in gorah«.

Nič čudnega torej, da so bili visokogorski planinci pretežno izobraženi ljudje, strokovni delavci, univerzitetni profesorji, zdravniki, trgovski pomočniki in študentje, ki so prirejali tudi strokovna predavanja, številne izlete in fotografske krožke v naravi, in da so svojo spoštljivost do gora dokazovali tudi z obleko, ki v filmu V kraljestvu Zlatoroga ni bila obvezna filmska kostumografija kakšnega Armanija, kot je to danes v navadi, ampak oblačila fantov amaterjev, ki so jih nosili v času snemanja filma in tudi sicer.

Povejmo še to, da so bili za glavne igralce izbrani delavec v jeseniški železarni, študent medicine, študent arhitekture in študent prava — skratka, štirje predstavniki takratnega gospodarskega in socialnega življenja v Sloveniji.

Tako. Predstavili smo vam dva tisoč dvesto metrov dolg slovenski film V kraljestvu Zlatoroga iz leta 1931, ki ga ta čas predvajajo v ljubljanski Kinoteki.«

Pod besedilo se je podpisala novinarka Vala 202 **Nina Zagoričnik**, ki je tako sredi čisto običajnega tedna svoje poslušalce za nekaj minut preselila v kraljestvo Zlatoroga.

vom stene. Na levi so črni razci Severnega grebena (Filo Norte) počasi ostajali za nami in tonili v globino.

Zdaj šele sem opustil vodstvo in počasi zaostal za čelno skupino. Ta lahki teren se je v mojem spominu povsem zabrisal in sem ga tako rekoč vsak korak na novo odkrival. Kar pa je še živelo v meni, je bilo vprašanje, ki sem ga tu gori nekoč hotel zastaviti, a me je naključni spremljevalec zmotil, pa sta potem gora in usoda odgovorili ter sami določili smer in pot.

Naša družbica se je razpršila in se raztegnila preko stene. Tonček je plezal malo nad menoj, z lahkoto je reševal problemčke, ki mu jih je stena zastavljala. Včasih sem ga postrani pogledal, videl, da ne najde težav, a se zavedel, da med njimi in steno ni tiste vezi,

ki je mene priklepala na to skalovje. Zanj kot za vse fantiče je tura pomenila samo zanimiv izlet, podoben vsem drugim, ki so jih opravili v zadnjih letih.

Na grebenu se je večina družbice namenila čez pode proti koči. Sam pa sem hotel še na Severni vrh, ta končni in logični zaključek severne stene, ki sem ga ob vseh prejšnjih vzponih tako brezbržno pustil v nemar. Moj fant in še dva tovariša so me spremljali in sončni dan je poplačal z razkošnim razgledom naš malenkostni trud.

Ob prihodu v Lopezovo kočjo me je **Carlitos Sonntag** zaneseno in veselo sprejel. Spet enkrat se je široko izkazal z obzirno pozornostjo in postavil trudnemu rekonvalescentu na razpolago svojo avto, ki me je potegnil od kočje naravnost do doma.

ŠE ENA NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

## LOGARSKA DOLINA — SOLČAVSKO

MATEVŽ LENARČIČ, MARTA OREŠNIK

*V založništvu podjetja Logarska dolina d.o.o., ki so ga pred tremi leti ustanovili domačini, da bi v svoji najozjji domovini ustrezno razvijali turizem, svoje podjetje pa so podnaslovili »za ohranitev in razvoj Logarske doline«, je lanske decembrske dni izšla fotomonografija »Krajinski park Logarska dolina — Solčavsko«, ki sta jo vsebinsko pripravila predvsem fotograf in naravovarstvenik (poleg tega pa še alpinist, ekspedicionist, popotnik in še kaj) **Matevž Lenarčič** in učiteljica — domačinka **Marta Orešnik**. Knjiga velikega formata je tematsko razdeljena v pet vsebinskih sklopov, in sicer Logarska dolina, Solčava, Robanov kot, Matkov kot in Podolševa.*

*Fotomonografija v sliki in besedi predstavlja pokrajino, ujeto med vršace Savinjskih Alp na eni in Karavank na drugi strani. Predvsem turistična prednost tega območja je njena neokrnjenost, saj so jo obšli tako tokovi neprimerne gospodarstva, predvsem industrijskega razvoja, kot tudi tokovi množične izgradnje turističnih objektov. Pokrajina se je ohranila v vsej svoji bogati veličini in pestrosti, ki jo je narava ustvarila na tako majhnem prostoru, pečat pa ji je dal človek, ki se je tu naselil in ključoval muham narave ter hkrati ustvarjal kulturno krajino.*

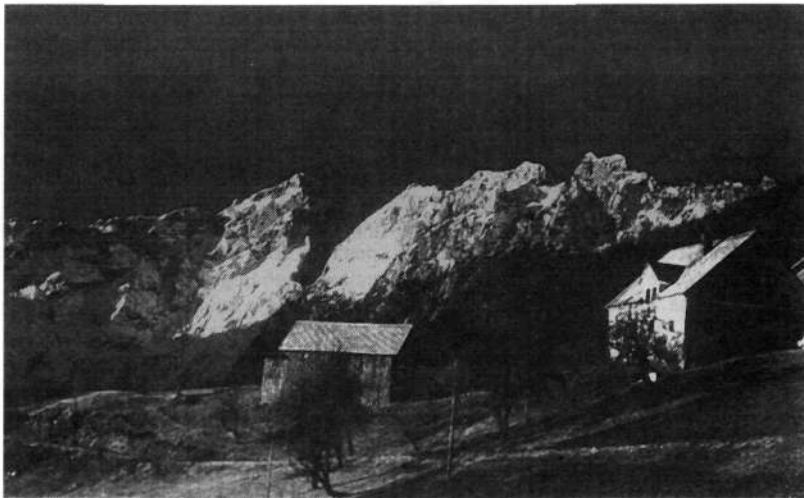
*Od pokrajin, opisanih v tej lepi knjigi, je najbolj znana Logarska dolina, ki je ena od najlepših slovenskih alpskih dolin in je zato od leta 1987 z zakonom proglašena za krajinski park. Manj znani, pa nemara prav zato še toliko bolj vredni turističnega obiska so drugi predeli, opisani v knjigi.*

*Uvod v fotomonografijo je napisal **Janez Bizjak**, direktor Triglavskega narodnega parka, dober poznavalec Solčavskega in eden od vodilnih strokovnjakov s področja varovanja naravne in kulturne dediščine v Evropi, ki z nasveti že več let sodeluje pri oživiljanju krajinskega parka Logarska dolina. Besedilo je napisala domačinka **Marta Orešnik**, hčerka znanega solčavskega kronista **Valenta Vidra**, ki ji je bil pri pisanju ne-*



Logarska dolina

*dvomno v veliko pomoč. Svoje pisanje je avtorica zasnovovala prostorsko, tako torej, kot Solčavsko doživlja obiskovalec, ki tam potuje od kmetije do kmetije. Obiskala je prav vse te kmetije, kolikor jih je v tem predelu Slovenije; več kot polovica jih je na nadmorski višini več kot tisoč metrov, med njimi je tudi najvišja slovenska kmetija, ki se ne imenuje, kot pravi, pri Bukovniku, kot je znana v Sloveniji, ampak Bukovska kmetija; pogovarjala se je prav z vsemi temi kmeti, tudi o tem, kaj in kako delajo in kaj kuhajo (tako v fotomonografiji, kar je nenavadno, najdemo tudi komajda*



Knezova domačija v Robanovem kotu

znane recepte za odlične jedi), zvedela marsikatero tudi lovsko zgodbo in še marsikaj drugega.

Seveda pa je težišče knjige na fotografijah. Avtor Matvez Lenarčič je 205 slik, kolikor je objavljenih na 200 straneh, izbral izmed več kot 10.000 diapozitivov, kolikor jih je v več letih posnel v vseh letnih časih in najrazličnejših urah dneva in noči ter pri najrazličnejših svetlobah, seveda tudi prav malo znane predele in znamenitosti, od katerih pa so vse zelo natančno locirane v prostoru.

Tako knjiga o krajinskem parku Logarska dolina — Solčavsko ni samo izrazito lepo darilo in literatura za lepšanje zimskih dnevov pred kaminom in pečjo, ampak tudi nadvse praktičen pripomoček za načrtovanje izletov in potovanj po teh krajih. Izziv je zelo močan.

Marjan Raztresen

## LOGARSKA DOLINA

Zagledamo jo v trenutku, kot na dlani leži pred nami. O njej so pisali že mnogi. Vsak jo gleda s svojimi očmi, vsi pa se strinjajo, da je čudovita v vseh letnih časih, da je le obsijana s soncem. Kadar pa se megle spustijo tako nizko, da skrijejo njen naravni okras — bele vrhove gora, ki jo kot venec obkrožajo — je dolina otožna in se zdi kot ena sama solza, saj je tudi po obliki podobna solzi. Domačinom je prav žal za vsakega tujca, ki jo prvič v življenju ugleda v tej podobi, še posebej, če je za to moral opraviti dolgo pot. Žal jim je, da ni doživel tistega trenutka, ki je kot razodetje, ko se ti prikaže nežno zelena, s soncem obsijana dolina, obrobljena s temno zelenimi gozdovi, nad njimi pa z ostrimi skalami Savinjskih Alp. Ta pogled te sili, da se vedno znova vračaš in ga uživaš.

Za mnoge Solčavane pa je Logarska dolina gotovo najlepša pozimi. Ker je vas Solčava v taki kotlini, je dva meseca sonce ne doseže in se nanjo usede ves mrz, ki ga sončni žarki odrinejo s sončnih hribov. Takrat se usedeš v avto, zaviti do vratu in še čez, in se odpelješ proti Logarski. Le pet kilometrov in vprašaš se: Zakaj

nisem prišel že včeraj? Ustaviš avto, odvijesh šal, odvržeš kapo in natakneš smučiči. Kaj je lepšega kot tek na smučeh po tej bleščeči snežni poljani ali vijuganje po njenih pobočjih?

Bundo obesiš na bližnjo vejo, se opreš na palice, nastaviš obraz soncu in uživaš... tišina... pozabiš na čas.

Logarska dolina je dolga sedem kilometrov in se deli na Podbreg, Log, Plest in Kot. Log in Plest imata široko ravno dno, poraslo s travo. Med obema je ožji gozdni pas. Kot je gozdnat in se razteza vse do slapa Rinka, kjer skale dolino zaprejo. Toda ta zaprtost je le navidezna. Res je tu konec ceste, ki se malo pod slapom krožno zasuče in vodi le še nazaj. Če pa rad stopiš po gorskih stezah, je tu odlično izhodišče za nešteto poti.

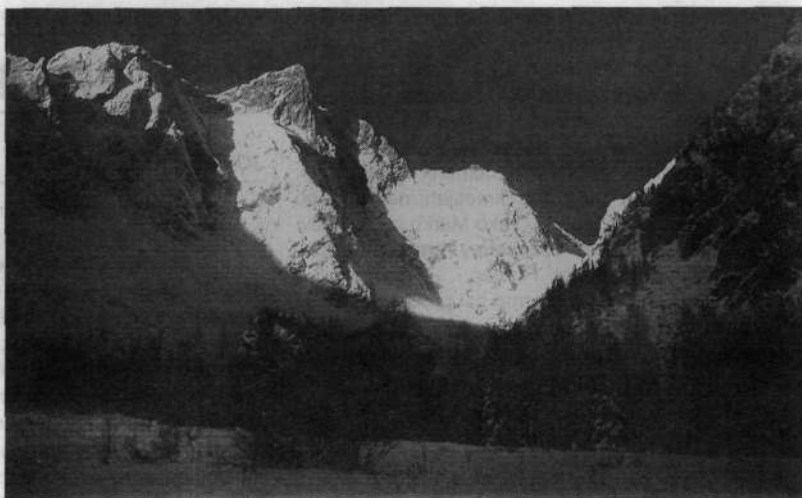
Tu se stikajo Štajerska, Kranjska, Gorenjska in Koroška, pa še avstrijska Koroška.

Zaradi Savinje spada Logarska dolina geografsko na Štajersko, čeprav se zajeda globoko med ostale pokrajine. V vsako lahko prideš preko gorskih prelazov peš v nekaj urah. Z Okrešlja si v eni uri na Kamniškem sedlu, kjer se svet prevesi na kranjsko stran. Preko Savinjskega sedla lahko prideš na Ledine in se spustiš na Jezersko, pa si na Gorenjskem. Pavličovo sedlo odpira vrata v Avstrijo, Sleme pa v Črno na Koroškem. Domačini prevala od nekdaj imenujejo Pavličev vrh in Robnikov vrh. Preko obeh je speljana tudi gorska cesta.

Tako različno sorodstvo je vplivalo na govorico Solčavanov, ki se zato precej razlikuje od narečja v najbližjem kraju, komaj deset kilometrov oddaljenih Lučah.

\*\*\*

Ustavimo se ob kapelici Kristusa Kralja. Za kapelo je najprej napravil načrte **Ivan Vurnik**, za njim pa še **Jože Plečnik**. Izredno lepa, a zahtevna stavba naj bi stala na vzvišenem kraju vrh Logarskih njiv. Gradnja bi bila neprimerno dražja, zato se je gradbeni odbor odločil za cenejšo na ravnini. V kapelici visi preko 300 let star zvon z gradu Žovnek, katerega gospodje so pozneje postali grofje Celjski.



Rinke nad Okrešljem

Danes se v Plesti ukvarjata s turizmom dve družini, **Plesnik** in **Lenar**. Tudi Plesnikov brat Peter se pripravja na to. Je zelo zanimiv sogovornik, saj ima odličen spomin in prav rad pripoveduje, kako so živeli včasih.

Dobro se spominja, kako so gradili hotel. Imeli so najete delavce, ki so najprej posekali les in ročno obtesali trame. Okna in vrata so delali v Klemenčji žagi. Delavci so napravljali kamenje in sami kuhali apno. Ko so zidali, so ženske na glavi nosile malto v škaflu. Streho so pokrili z rdečo opeko, vendar ni trajala dolgo. Veter je vso kritino dvignil in pometal na tla, da se je zdrobila. Tako so morali pokrivati znova in vsako opeko privezati.

Sploh je bil včasih tu zelo močan veter. Nekoč je dvignil in prestavil cel kozolec ravno na cesto kakšnih 20 metrov daleč. Plesnik, Petrov oče, se je ponoči vračal peš iz Solčave, kjer se je malo poveseil tudi v gostilni. Bilo je temno kot v rogu, zato je le s težavo sledil beli cesti. Ko pa je bil že skoraj doma, se je nepričakovano zaletel v kozolec. Zdaj ni več vedel, kje je. Prepričan je bil namreč, da hodi po cesti, pa se ti, zlomka, znajde ob kozolcu. Kje je potem cesta? Kako naj najde hišo, ki ne more biti daleč? Glava se v strahu hitro zbistri. Otipa ograjo. Spomni se, da ga bo ta pripeljala do hiše. Tako se je praktično izpred hiše odpravil ob ograji okrog in okrog njiv, da ga je ta pripeljala do doma. Zbudil je domače in povedal, kako je hodil domov. Trdil je, da stoji kozolec na cesti. Vsi so se mu smejali, saj so vedeli, da se je oče tako dolgo mudil v gostilni. Spravili so ga v posteljo in tudi sami legli.

Zjutraj so ostrmeli.

Kozolec so potem hoteli spraviti cel na njegovo pravo mesto. Priprave so trajale zelo dolgo, saj je bilo treba nasekati les in iz hlodov narediti odre. Nanje so s pomočjo vzvodov dvignili kozolec in ga počasi pomikali proti temeljem. Tedaj pa je močan sunek vetra kozolec spet dvignil in ga nevarno nagnil. Že je kazalo, da se bo prevrnil in razletel. V hipu je veter popustil in kozolec je lepo sedel tik ob kamnitih temeljih, na katere so se ga trudili vrniti.

Tako so bili vsi naporji zaman in kozolec je odslej tam služil svojemu namenu. Ker pa je bil brez temeljev, les na goli zemlji ni prav dolgo držal.

\*\*\*

Ko smo pri kapelici Kristusa Kralja zavili levo, smo se kmalu lahko zazrli v divje penoče vodo Jezere, ki ji velike skale ovirajo tok. Ime je dobila po jezeru, ki je bilo tu še nekaj časa po ledeni dobi. Sledimo njenemu toku in zavijemo levo v Matkov kot. To je dolina, ki je vzporedna Logarski. Na koncu doline, ki jo zapira Mrzla gora, bi se lahko v gozdnem rezervatu povzpeli do znamenitega Matkovega škafa. To je ogromna ledena posoda, ki nastane tik pod skalami vsako pomlad. Slap, ki pada čez previsno steno, izdolbe v snežnik veliko kotanjo prav do dna. Če je veliko snega, je ta globoka tudi do 30 metrov, široka pa pol toliko.

Po cesti se dvignemo nad dolino in mimo Kočnarjeve kmetije pridemo na Matkovo.

Ta kmetija je bila pred sto leti s svojimi 700 hektarji največja v Sloveniji. Vendar je bila več kot polovica te površine gora, torej nerodoviten svet. Sama domačija stoji na višini 1165 metrov nad morjem, vendar se celotno posestvo razteza od izvira Jezere na višini kakih 880 metrov do najvišje točke, do vrha Mrzle gore (2203 metrov).

\*\*\*

Bukovska kmetija leži na višini 1327 metrov in je najvišja v Sloveniji. Od tu ni daleč do planine Grohot pod Raduho, kjer je tudi planinske koča. Če bi se odločili za to pot, bi lahko prespali na turistični kmetiji Zg. Ošovnik ali pa v Bukovcu. Mi pa se mimo kmetije Spodnji Ošovnik spuščamo proti Solčavi. Ustavimo se le še pri Majdaču. Tja nas s ceste napoti lesena tabla. Že od daleč slišimo ubrano petje. Gotovo proslavljajo kak družinski praznik in so se zbrali ob domačem ognjišču. **Majdač**, ki je bil harmonikar in pevec, je imel v dveh zakonih 18 otrok in vsi po vrsti so podedovali lepe glasove in veselje do petja.

## MEGLENA PREVARA

JORDAN KOMAC

V jutranjem mraku skoraj neslišno puščam za sabo dobro znane in zato skoraj dolgočasne ovinke proti Komni. Razmočeno listje utiša korak, ušesa pa mi polni bobnenje Savice, ki neutrudno, že precej dni, bruha razpenjeno vodovje proti dolini. Še pozno zvečer je namreč tako lilo, da sem kljub obetavnim napovedi komaj verjel v čudežni preobrat ponoči. Megla se plazi med drevjem skoraj do tal in niti približno ne vem, kakšno je zgoraj.

Morda sem bil nekje na polovici poti proti Komni, ko mi pogled zdrse skozi mogočne krošnje stoletnih bukev in obstane na škrlatno obarvanih stenah nad mano. Čez nekaj minut sem naenkrat obstal v čudovito čistem jutru in brez besed mi je pogled drsel po gladini meglene morja, ki je pokrivalo celotno Bohinjsko kotlino. Daleč na obzorju je sonce pravkar začenjalo svojo vsakdanjo pot in v tistem trenutku sem hudo pogršal samo fotoaparata, ki je bil pokvarjen doma v predalu. Kot preroben sem pustil za sabo še tistih nekaj zavojev in potegnil mimo spečega Doma na Komni. Nikjer ni bilo žive duše, le malo zatem pa sem pri koči pod Bogatinom že opazil nekoga, ki se je pretegoval pred vrati.

Malo naprej sem na sončnem mestu prvič »izpregel«. Nasproti sta mi že vsa v soncu zapirala pogled moja prva današnja cilja, Bogatin in Mahavšček. Letos sem ju prvič gledal od blizu, sicer pa sta mi že stara znanca. Pravzaprav me je danes zamikal kar celoten greben Spodnjih Bohinjskih gora od Vratc pa do vrha Vogla. Vreme je bilo kot nalašč za to in ti vrhovi so znani kot izredna razgledišča. V tem delu grebena so zbrane praktično tudi vse težave, saj je naprej od Vogla svet milejši, razgled pa prav tako čudovit.

Pod Vratci sem se še za trenutek ustavil in nabral moči za naskok. Samo sedlo sem izpustil in krenil naravnost proti vrhu Bogatina. Strma travnata pobočja so bila prava drsalnica, saj je sinočnja ohladičev vrgla sodro, ki je sonce še ni načelo. Ponekod so bili celi potočki belih zrn in precej varneje sem se počutil šele v skalah, ki so bile začuda že čisto suhe. Kaj hitro sem se znašel na vrhu in stoje občudoval naše najvišje vrhove na severu in primorsko gričevje ter ravnice na jugu. Odhitel sem še na bližnji Mahavšček, ki je prvi dvatisočak z zahodne strani Spodnjih Bohinjskih gora in je od tod razgled še pestrejši. Globoko pod mano je svojo pot začenjala temnozelen Tolminka in zazdelo se mi je, da jo celo slišim, tako je bilo vse spokojno v teh jutranjih urah. Čisto na koncu obzorja se je v čistem ozračju lesketal Jadran, ki se je z gladino dobesedno dotikal neba. Tako daleč s tega konca še nisem videl. Pomahal

Majdačeva kmetija je posebnost tudi zato, ker je ena od dveh kmetij, ki edini na Solčavskem nimata domačega imena. V Solčavi se je namreč ohranila posebnost, da se za lastnika posestva uporablja drugačno ime kot za domačijo. Bukovnik je gospodar »v Bukovcu« in ne »pri Bukovniku«, Račnik »pod Raduho«, Rebernik »na Rebru«, Icmank »v Icmanci«. Celo otroci se na nekaterih kmetijah nazivajo po domačiji in ne po gospodarju. Tako Marko ni Logarjev, ampak Logarski, Aleš ni Ložekarjev, ampak Ložečki, Darko ni Rumetov, ampak Rumeč... Če smo bili v Covcu, to še ne pomeni, da smo bili pri Covniku, kajti lahko ga takrat ni bilo doma.

Pri Majdaču in Martincu pa je drugače. Tu ime pomeni gospodarja in kmetijo.

Od Majdača do Solčave nas loči le še nekaj minut vožnje.

\* \* \*

Robanov rod je star. Že leta 1426 je njihova kmetija vpisana v urbarju gornjegrajske škofije, ker je že takrat imela predpisane davščine in dajatve. Francetov brat Jože je sklepal takole: Preden so naši pradedi izkrcili pragozd in ga spremenili v njive in travnike, preden so zgradili vsa poslopja in spravili posestvo v tako stanje, da je bilo zmožno oddaje davščine, je gotovo preteklo več sto let. Če to upoštevamo, se že zelo približamo letu 1000.

**Robanov Joža** je bil pastir, ki je poleti oskrboval planšarijo in planinsko zavetišče v Kotu. Hkrati pa je iskreno, preprosto in neizumetničeno zapisoval doživlja, opazovanja, solčavske zgodbe ter zgodovinska in narodopisna pričevanja. Tako je želel ohraniti izročilo. Svoje prispevke je redno objavljaval v Planinskem vestniku, Lovcu, Glasniku Slovenskega etnografskega društva in Kmečkem glasu. Med njegovimi zapiski se je znašla tudi kakšna pesem, po smrti pa so pri Mohorjevi družbi izšle njegove Preproste zgodbe s solčavskih planin. V njih še posebej pritegnejo bralca doživlja z živalmi, pa naj bodo to krave in ovce ali pa medved, srna, sova ali polž. Zapisal je tudi tole »medvedjo« zgodbo:

**Pri Tovstovršniku** so imeli veliko goveje živine, več parov močnih volov in seveda še močnejšega bika. Živina je vse poletje prenočevala zunaj na pašniku.

Neko jutro je govedar našel ob drevesu bika, ki je tiščal k deblu medveda, oba pa sta bila mrtva. Kako se je to zgodilo, seveda ni vedel nihče, le ugibali so. Pastir je razlagal, da je moral medved ponoči napasti goveda ali vsaj zaiti mednje. Ko je bik medveda pognal v beg, se je žival hotela rešiti na drevo, bik, ki je bil takoj za medvedom, pa ga je pritisnil k deblu. Pod močnim pritiskom je kosmatinec poginil, ne da bi bik to opazil. Ko pa je nekoliko popustil in je mrtvi medved pričel drseti ob deblu navzdol, je v medvedovem gibanju videl celo znamenje življenja in nevarnosti, zato je znova pritisnil z vso močjo. Morda se je to ponovilo še večkrat, ker je bik pač mislil, da je medved še vedno živ. Ko ga je tako tiščal k deblu, se je do kraja izmučil in še sam poginil.

Zgodba je v Solčavi splošno znana in stari ljudje trdijo, da je resnična.



sem še Krnu v slovo, čeprav me je še dolgo potem spremljal z zahoda, in se spustil po orumeneli travi. Greben se tu nekoliko zaoblji in bujna travnata področja so skrivala še številne planike, ki so kljubovale jesenskemu mrazu. Nasploh so vsi predeli teh gorā bogati s planinskim cvetjem, ki v zgodnjem poletju pokaže vso svojo lepoto.

## Z BOGATINA PROTI VOGLU

Nekje pod grebenom, na primorski strani, sem zagledal še dobro ohranjeno vojaško utrdbo iz prve svetovne vojne in velikokrat sem potem še naletel prav na vrhu grebena na zidane mejne kamne iz tistih časov. Tod je bilo med vojno res divje.

Pred mano je vedno bolj rasel tudi najvišji vrh v celotnem grebenu, Tolminski Kuk, ki s svojimi 2085 metri resda ni velikán, je pa vseeno kar postaven. Spomnil sem se zimske ture izpred nekaj let, ko sem na tej isti poti moral zapustiti greben prav pod vrhom Kuka, ker je bilo zgoraj vse ovešeno z nevarnimi opastmi in je bila sitna škrbina tik pod vrhom moje zadnje srečanje s Tolminskim Kukom.

Komaj sem zapustil vrh, že sem moral spet navzgor. Običajna pot se tu za nekaj časa umakne v južna pobočja, kajti Podrta gora in njen nazobčan vzhodni greben sta bolj za »sladokusce«. Na vrhu »Podrtije« sem si vzel nekoliko časa celo za postanek. Ko sem pomislil na sumljivo jutranjo meglo, ki je morda marsikoga zadržala doma, se mi je kar smejalo. Dan je bil osupljivo lep, le rahel veter je na trenutke silil pod kožo.

Z vrha Podrte gore se proti Škrbini, ki ni prav daleč, spušča razbit in precej krušljiv greben, ki zahteva bistro glavo, kajti gruščnata plazišča na bohinjski strani so nekaj sto metrov navpično spodaj. Dobro sem vedel, da bi bil napačen korak lahko samo eden, zato sem pazljivo, a s svojevrstnim užitekóm puščal za sabo vsako skalo. Oddahnil sem se šele na gladkih, belih plateh tik nad Škrbino. Pred mano je bil še strm in dokaj gladek žleb, ki se nad Škrbino zajeda v spodnje pobočje Vrha nad Škrbino in je za tiste, ki jih strmina preseneti, tudi lepo zavarovan z železjem. Na vrhu sem se skoraj zaletel v pravkar pripel par, ki si je izbral pot z Razor planine. Predala sta se užitekóm gorā in ker se mi ni dalo preveč debatirati, sem ju kmalu zapustil.

Po prejšnjih težavah se mi je zdaj prav prilleglo prečenje še treh manj pomembnih, a razglednih vrhov, ki se polagoma spuščajo do sedla Globoko. Meja, Rušnati vrh in Vrh Planje so vrhovi z ne več tako prepadnimi stenami, toda še vedno zahtevnimi in strmimi vmesnimi odseki, ki te ne pustijo ravnodušnega.

Sedlo Globoko je bilo osamljeno in tudi na poteh spodaj ni bilo videti nikogar. Tu namreč pripelje pot z Razor planine in se prekucne na bohinjsko stran, spodaj pa se razcepi v smeri Vogla ali Komne ali zdrkne po Žagarjevem grabnu v Ukanc. Malo pred

grebenom stoji zasilen lesen bivak, ki verjetno še služi za prenočevanje, čeprav se o tem nisem prepračil.

Mene je sedaj čakal samo še vrh Vogla, ki se je v ozkem grebenu skrival za stolpastimi gmotami. Ker sem pač danes iskal težave, se mi tudi tokrat ni dalo spustiti do poti, ampak sem obšel samo prvi, res navpičen stolp in se po spolzkih polihah prenil na raz. Na senčni strani sem ponekod zopet gazil sodro, ki se je kar upirala in skrivala soncu. Zgodaj popoldne sem se končno zasedral na 1922 metrov visokem Voglu. Mehka trava me je kar zvalila in pogled je zaplaval proti zahodu, kjer sem začel današnje pot. Krn je počasi ovijala megla, vendar drugih sosedov ni ogrožala. Dan je še naprej ostajal idealen.

## DARILO S POTI

In kot vedno na koncu sem le s težavo zapuščal vrh in s težkim korakom sledil poti navzdol. Ujel sem dolinico, ki se je izgubljala v bukovem gozdu daleč spodaj in nekje celo izsledil drobno stezico, ki je kdove kdaj zadnjič služila svojemu namenu. Med pririvanjem po gostem rušju sem presenečen naletel na skoraj novo vojaško šotorsko krilo, ki je napol pregrnjeno čakalo ne vem na koga. Seveda je šlo z mano in mi služi kot dobro uporaben spomin na turo. Skozi gozd sem se naposled prebil na široko gozdno cesto, ki je pozimi bolj slavna kot znamenita smučarska proga skozi Žagarjev graben. Nato sem še precej časa zdolgočasen mlel pesek pod nogami in preskačoval številne hudourniške struge, ki so v tem zadnjem deževju dodobra razbrzdale cesto. Šele v Ukancu sem stopil na ravna tla in nič kaj se nisem mogel privaditi na vrvež ob Bohinjskem jezeru. Zahrbtana jutranja megla jo je že zdavnaj popihala. Še dobro, da je bilo zgoraj vse mirno in spokojno!

## Smrt gorskega reševalca

Letošnjega 17. januarja se je na reševalni akciji na Brani v Karniških Alpah smrtno ponesrečil gorski reševalec in član postaje GRS Kamnik Janko Plevel - Pubi.

To popoldne se je na pobočju te gore, ki je bila letošnje januarske dni močno poledenela (v led vkovana pa ta čas ni bila samo Brana), poškodoval planinec, ki se je kljub neugodni vremenski napovedi in svarilom meteorologov podal v gore. Zgodilo se je skoraj natančno to, pred čemer so tiste dni svarili vremenarji: na gorskem pobočju se je pod njim odlomila kloža in mu hudo poškodovala gležnja obeh nog. Gorski reševalci so prišli isti dan pozno ponoči, enemu od njih, Janku Plevelu, pa se je pod nogami utrgal kložast plaz in ga odnesel v Logarsko dolino. - Podrobnosti o tej nesreči bomo objavili prihodnjic.

## odmevi

Markacijski priročnik —  
tretjič

Za Planinski vestnik 9/1995 je **Božo Jordan** napisal objektivno predstavitev »Markacijskega priročnika« Hruške planinske zveze (HPS). V številki 12/1995 (str. 547) pa **Josip Sakoman** iz Zagreba »popravlja« Jordanov podatek, da je uvod za Priročnik napisal načelnik Komisije za pota HPS **Tomislav Pavlin**, s trditvijo, da je Pavlin samozvani načelnik in diletant ter dodaja še druge omalovaževalne izraze. Resnica je, nasprotno, da je Pavlina za načelnika imenoval Glavni odbor HPS na seji 29. 6. 1991, da je po funkciji član Glavnega odbora HPS, da je kvalificiran za vodenje Komisije in da jo korektno vodi. Kot dolgoletnemu uredniku revije Hrvatski planinar mi je znano, da Sakoman pošilja na stotine podobnih kritizerskih prispevkov na različne naslove, pa ne le proti Pavlinu. Dobiva jih tudi uredniški odbor Hrvatskega planinarja, vendar jih odklanja kot paranoične in žaljive izdelke. Žal mi je, da je Sakoman nasedel edine Planinski vestnik in se je tako s svojim ugledom postavil na napačno stran.

Dr. Željko Poljak,  
Zagreb

Planinski vestnik si vsaj zadnja leta ni nikoli jemal pravice, da bi katerekoli svojemu vljudnemu bralcu kratil pravico do izražanja njegovega prepričanja (seveda ne političnega, verskega itd.) o planinskih zadevah. Tako nisem imel pomisleka niti pri zdaj spornem prispevku Josipa Sakomana, pogostega dopisovalca v PV, misleč, da pač dobro pozna razmere v hrvaški planinski organizaciji. Žal sem se zmotil, seveda pa se nisem postavil na njegovo (napačno) stran; ni namreč nujno, da bi se Planinski vestnik kot glasilo Planinske zveze Slovenije, njegov uredniški odbor ali urednik v vseh podrobnostih strinjali z mnenji svojih dopisnikov, ki so pod svojimi prispevki tako in tako podpisani in s podpisom jamčijo in odgovarjajo za vsebino. Ob tem je treba vedeti še za staro novinarsko resnico, da bi na svetu izhajalo prav malo časopisov, če bi bili na njihovih straneh natisnjeni izključno stoodstotno preverjeni podatki.

Marjan Raztresen

## Markacijski priročnik

Še enkrat sem pogledal na tretjo stran priročnika, kjer pod besedilom »Predgovor« še vedno piše: »Pročelnik Komisije za puteve: **Tomislav Pavlin**.« Enako je zapisano v Hrvatskem planinarju, št. 3–

4/93 v sestavku »Pročelnici stručnih komisija HPS«. In kaj sem napačno navedel? Nemara je sedaj že razrešen te dolžnosti, vseeno pa bo tako ostalo zapisano. Ste hoteli le to sporočiti nam v Slovenijo, gospod **Josip Sakoman**? Torej hvala za sporočilo!

Božo Jordan

iz planinske  
literatureKrajinski park Logarska  
dolina — Solčavsko

*»Pod visokimi vrhovi  
Kamniško-Savinjskih  
Alp v zavetju čistega  
zraka, svežih gozdov,  
bistrih voda se skriva  
Logarska dolina.«*

Seveda, saj jo vsi poznamo: slap Rinka, Okrešelj, gostilna v dolini — pa gremo naprej. Nekoliko bolj posvečeni v lepote enega od najlepših krajinskih parkov pri nas bi dejali, da Logarska dolina in sosednje alpske doline vsekakor pomenijo več kot le reko in slap, medtem ko le redki poznajo vse razsežnosti majhnega, vendar izrazito samosvojega alpskega sveta med Kamniško-Savinjskimi Alpami in Olševo. Tem slikovitim krajem je bilo posvečenih že več knjig, vendar jih še nobena ni ujela ter predstavila na tak način kot najnovejša fotomonografija z naslovom »Krajinski park Logarska Dolina — Solčavsko«, ki jo je izdalo podjetje Logarska dolina.

Že uvodna citirana napoved v knjigi pomeni njeno drugačno zasnovo: vsakim citiranim nekaj besedam stoji »ob strani« fotografija, njihovo zaporedje skupaj z besedami napoveduje veličastno predstavo v režiji svetlobe in barv in seveda fotografa **Matevža Lenarčiča**, medtem ko je besede prispevala **Marta Orešnik**, uvodne misli pa direktor Zavoda za varstvo Triglavskega narodnega parka **Janez Bizjak**.

Knjiga velikega formata je razdeljena na »naravna poglavja« z naslovi Logarska dolina, Solčava, Robanov kot, Matkov kot in Podolševa. Če o

## Društva po novem

Državni zbor slovenskega parlamenta je na seji lanskega 5. oktobra sprejel Zakon o društvih, ki je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije lanskega 20. oktobra.

Po tem zakonu je društvo prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje fizičnih oseb, ki se združujejo zaradi skupno določenih interesov, opredeljenih v temeljnem aktu in v skladu z zakonom o društvih. Društvo se ne sme ustanoviti oziroma ne sme opravljati pridobitne dejavnosti kot svoje izključne dejavnosti. Društvo lahko ustanovi najmanj 10 polnoletnih državljanov Republike Slovenije, ki na ustanovnem zboru sprejmejo sklep o ustanovitvi in temeljni akt društva.

Zveza društev se ustanovi s pogodbo med društvi, ki jo na podlagi odločitev najvišjih organov društev sklenejo njihovi zastopniki. V pogodbi morajo biti urejena vsa temeljna vprašanja delovanja zveze.

Če društvo pri opravljanju svoje dejavnosti ustvari presežek prihodkov nad odhodki, ga mora porabiti za izvajanje dejavnosti, za katero je bilo ustanovljeno. Vsaka delitev premoženja društva med njegove člane je nična.

(Obvestila PZS)

vseh dolinah pod gorami pripovedujejo le fotografije, pa v poglavju o Solčavi te kar nekoliko stopijo v senco žive pripovedi Marte Orešnik. Ponavadi pri tako bogati monografiji nismo vajeni tudi bogatega in informativnega besedila, kot ga nudi knjiga o Solčavskem. Besedilo ni dolgo, zato pa pove ravno dovolj, da lahko vsak občudovalec knjige na poseben način spozna krajino, ki jo ta predstavlja. Besedilo je narodopisno obarvano ter se ustavlja ob številnih zanimivostih iz preteklosti pokrajine in njenih ljudi. Poleg tega v obliki sprehoda po solčavskih kmetijah skozi današnjo podobo domačin in njihovih prebivalcev opiše še značilnosti kmečke arhitekture, bivanjske kulture, domače jedi in številne druge posebnosti Solčavskega.

Zato je monografija dvakrat privlačna: ko jo pregledamo, jo moramo natančno prebrati, in ko jo preberemo, se spet ne moremo upreti privlačnosti fotografskih podob. To je začaran krog, ki ima le en izhod: ob prvi priložnosti moramo tja, v kraje, ki jih opisuje knjiga, in kraje, o katerih smo mislili, da jih poznamo. Šele takrat dobi knjiga svoj pravi pomen.

Ko bo vsak krajinski park pri nas imel tako fotomonografijo, kot jo je s tem delom dobil krajinski park Logarska dolina (ki je zaenkrat edini, ki ima tako bogato knjigo), se bomo lahko drugače pogovarjali o slovenskem turizmu. Saj, nekdo mora biti prvi. In naslednji?

Dario Cortese

## Arhitektura v Alpah

V veliki sprejemni dvorani ljubljanskega Cankarjevega doma je bila do konca januarja na ogled razstava »Arhitektura v Alpah«, ki jo je pripravila ta kulturna ustanova v sodelovanju z arhitekturno galerijo Dessa, posredovalo pa Društvo Sexten Kultur iz Pustriške doline na Južnem Tirolskem. Kot je na otvoritvi 10. januarja povedal avtor razstave **Christoph Mayr Fingerle**, ne gre za razstavo arhitekture, ki je pač ni mogoče razstaviti, ampak jo je treba videti na kraju samem, temveč za razstavo fotografij nekaterih novej-

ših objektov iz alpskega prostora, s katerimi so njihovi arhitekti konkurirali na natečaju za mednarodno arhitekturno nagrado, ki jo je lani razpisalo društvo Sexten Kultur — to se namreč že dolgo ukvarja s problemi gradnje v Alpah. »Na ljubljanski razstavi ne predstavljamo skupine arhitektov, ki bi jih izbrali po nekakšni shemi, ampak to, kako naj bi gradili v gorskem svetu, čeravno o takšnih gradnjah ni trdnih kriterijev, saj imata vsaka gradnja in vsak kraj ali območje v Alpah kakšno posebnost, ki se vidi v oblikah ali materialu,« je dejal C. M. Fingerle.

Za nagrado južnotirolskega društva je lani konkuriralo 122 realiziranih arhitekturnih objektov iz Nemčije, Italije, Avstrije, Švice in Slovenije, mednarodna komisija pa si je ogledala 30 objektov in nagradila kapele v Sogn Benedegu v kantonu Graubünden v Švici. Poleg nagrajenega projekta je bilo v Cankarjevem domu prikazanih še 12 projektov, ki po mnenju žirije vsak po svoje prispevajo h kulturnejšemu odnosu do gradbenih posegov v alpskih regijah. Gradnja v Alpah namreč ni le fenomen, ki upošteva specifične klimatske in tehnološke zahteve, temveč predvsem arhitekturni problem odnosa do pokrajine. Povezujoči element te gradnje so Alpe, podobnost gradbenih nalog in lokalna stavbarska tradicija, kot je zapisano v predstavitevem perspektivu k ljubljanski razstavi. Gospodarska izraba alpskega prostora v turistične namene je privedla do problematičnih posegov, ki uničujejo tako pokrajino kot tradicijo: za gesli »prvinskost«, »alpski slog« ali »zlitje z naravo« se zdaj skriva plehek repertoar psevdokmečkih folklorističnih turističnih kulis, ti negativni zglede pa zavajajo laično javnost. Problem gradnje v Alpah je tako postal kompleksna arhitekturna tema evropske civilizacije, zato se je društvo Sexten Kultur lani odločilo razpisati mednarodno nagrado za arhitekturo v Alpah, letošnjega januarja pa so v Sextnu že razglasili rezultate novega natečaja, ki se je zdaj iztek.

V Cankarjevem domu so bile razstavljene arhitekturne rešitve najrazličnejših objektov v Alpah, tako šolska zgradba, planinska pešpot,

samostan, most prek reke, poslovna stavba, hotel in stanovanjska hiša, lansko nagrado pa je dobil projekt kapele, ki stoji na kraju, kjer je prejšnjo stavbo z enako namembnostjo podrl snežni plaz. Tako zunanost te kapele kot notranost sta vredna vse pozornosti.

M. R.

## Krajevni leksikon Slovenije

V Sloveniji so doslej izšli že trije Krajevni leksikoni, in sicer leta 1937 Krajevni leksikon Dravske banovine, od leta 1968 do 1980 pri Državni založbi Slovenije Krajevni leksikon v štirih snopičih, ki jih je pripravil **Roman Savnik**, zadnji veliki Krajevni leksikon Slovenije pa je lani izdala DZS. Knjiga, ki je izšla v formatu 27 x 36 cm ob 50-letnici založbe, obsega 638 strani, na katerih najdemo poleg opisov 5981 naselij še vrsto zemljevidov in prek 500 fotografij večjih in pomembnejših krajev. V zadnji tretjini knjige so preglednice. V njih je navedeno za vsako naselje do 45 podatkov.

Slovenija je dokaj gorata dežela, zato so zbrani in objavljeni podatki v veliki meri zanimivi tudi za pohodnike in planince, predvsem pa za avtorje drugih priručnikov in vodnikov. V knjigi je mnogo fotografij naših najlepših gora in drugih naravnih in kulturno zgodovinskih znamenitosti, s katerimi se lahko seznanjamo na planinskih izletih. Izredno zanimiv je zemljevid naravno geografskih regij Slovenije, na katerem je plastično prikazan njen relief in s tem dan posreden predlog za združevanje posameznih področij v drugih delnih vodnikov. Na 39 kartah v merilu 1:100.000 so vrisana vsa naselja, iz katerih se lepo vidi, kje je varno hoditi sam in kje moramo imeti spremeljvalca, da ne srečamo medveda ali kakega drugega nepredvidljivega nebodigatreba.

V osrednjem poglavju so za vse kraje najprej navedene nadmorske višine in število prebivalcev, nato pa še orisi njihovih leg ter glavnih značilnosti z zgodovinskimi, kulturnimi in drugimi pomembnimi in zanimivi podatki. Na koncu vsakega odstav-

ka so omenjeni še znani Slovenci, ki so ali so bili kakorkoli povezani s tem krajem. V zadnjem delu pa so za planince zanimivi le podatki o avtobusnih, železniških in policijskih postajah, zdravstvenih domovih in seveda predvsem o prenočiščih.

Krajevnemu leksikonu je dodan še Mali atlas Slovenije, ki obsega v istem formatu 32 strani. Poleg fizične in politične karte Evrope so v tej knjigi reliefna in topografska karta Slovenije v merilu 1:500.000 ter štirje zemljevidi slovenskih pokrajin v merilu 1:300.000, ki sta jih izdelala Geodetski zavod Slovenije oz. Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FAGG. Knjiga se konča z abecednim kazalom omenjenih geografskih pojmov. V uvodu so opisane vse alpske, predalpske in druge slovenske pokrajine, v tabelaričnih pregledih pa najpomembnejši vrhovi, najdaljše podzemne jame in najgloblja brezna, najvišji slapovi, največja jezera, najdaljše reke in še drugi geografski podatki.

Tako obsežnega dela založba ne bi mogla pripraviti in izdati brez velikega števila sodelavcev ter strokovnega sodelovanja in pomoči Geografskega inštituta Znanstveno raziskovalnega centra SAZU, Inštituta za geografijo FF, Republiške geodetske uprave in ne nazadnje Tiskarne Delo, ki je knjigo zorno natisnila. Škoda le, da ta tiskarna ni sama pripravila fotolitov za vse objavljene barvne fotografije.

Za primer naj navedemo nekatera slovenska najvišje ležeča naselja:

Goreljek na Pokljuki leži na nadmorski višini 1260 do 1350 metrov, Koprivna na Koroškem od natančno 1000 do 1322, Kozji vrh nad Dravogradom od 900 do 1210, Krnica na Pokljuki od 642 do 1213, Logarska dolina od 970 do 1215, Mislinja od 598 do 1260, Paka na Pohorju od 900 do 1270, Planina v Savinjski dolini od 1000 do 1220, Podolševa na Koroškem od 1150 do 1327, Robanov kot od 680 do 1220, Rogla na Pohorju od 1474 do 1485, Snežnik pri Ilirski Bistrici od 1000 do 1242, Strmec na Predelu od 962 do 1000 in Velika Planina od 1560 do 1650 metrov. Nekateri od teh krajev so izključno turistični in brez domačinskih stanovanjskih

hiš, nekateri so prava naselja, v nekaterih od njih je tudi kakšen hotelček, penzion ali vsaj gostilna.

Naj za primer ponatisnemo še vzorec opisa enega od krajev v tem leksikonu:

**Koprivnik v Bohinju**, na Koprivniku (1000 m), koprivniški, Koprivnikarji (224 preb.).

Razložena bohinjska vas se je razvila iz planine na južni strani Pokljuke. Leži na obodu kotanje nekdanjega jezera, ob vodnih virih, ki prihajajo na dan na nepropustnih jurških kamninah. Zaradi ostrega podnebja uspevajo tu le odporne kulture. Glavni dejavnosti sta živinoreja in gozdarstvo. Nekoč je bil tu mlin na veter, ki ga je gnal najmočnejši nočnik v Julijskih Alpah. Vas leži na območju Triglavskega narodnega parka. Poznobaročna župnijska cerkev sv. Helene je s konca 18. stol. Od leta 1793 do 1796 je tu župnikoval **Valentin Vodnik** (1758—1819). (M. T.)

Ciril Velkoverh

## Odgovornost na gorski turi

Pri vseh nesrečah s smrtnim izidom se takoj postavi vprašanje odgovornosti. Pri gorništvu je to vprašanje že od nekdaj v središču pozornosti, kajti planinci se vsaj na večini organiziranih težavnejših tur zaradi vsem znanih nevarnosti gorskega sveta zaupajo izkušenejšim in tehnično dobro podkovanim gornikom.

Najrazličnejše vidike vodenja gorniškega podviga preučuje zdaj s področja kazenske odgovornosti novo delo — disertacija s pravnega področja (**Gregor Benisowitsch**: Die strafrechtliche Beurteilung von Bergunfällen, ADAG AG Zürich, 1993).

Benisowitsch, sam izkušen alpinist in športni plezalec, razlikuje (kar zadeva vlogo vodenja) tri osebne kategorije: gorski vodnik in smučarski učitelj; vodja ture, tečaja ali tabora; izkušen gornik. Tako kvalificirani gorniki — vodniki so seveda šele tedaj kazensko odgovorni, če imajo dokument o takem položaju. To je navadno pogodba, ki je najpogosteje naročilo, z vodenimi, za katerih varnost naj bi skrbel vodnik.

Na turah, na katerih sodeluje tudi kakšen izkušen planinec ali alpinist, je zaradi večje varnosti treba vodenje razdeliti tako, da eden od obeh posebej vodi najšibkejšega ali najšibkejšo v skupini. Tisti, ki je za to odgovoren, mora upoštevati zelo stroge gorniške dolžnosti, ki imajo v primeru nesreče za posledico kazensko odgovornost. Prav tako v primeru nesreče kazensko odgovarja tisti, ki je pred tem prikazal, da ima sposobnosti in kvalifikacije, kakršnih v resnici nima.

Vendar gorski vodnik na gorski turi ni kazensko odgovoren, če se udeleženci ture odločno in eksplicitno dogovorijo, da se ne bodo zanašali na pomoč drug drugega ali drugih. To velja tudi tedaj, če se nočejo navezati na vrh.

Teža tega Benisowitschevega dela je med drugim v predstavljanju in komentiranju švicarskih razsodb in nekaterih sodnih mnenj. Zavzema se za strogo, vendar diferencirano prakso in kritizira nekatere odločitve, ki so bile premalo premissljene. To velja še predvsem za planinske podvige, kjer je bila odgovornost deljena na glavnega in pomožnega vodnika. Posebno na turah ali tečajih, na katerih je (administrativni) vodja prenesel planinsko vodenje na gorskega vodnika, po avtorjevem mnenju prvi ne bi smel kazensko odgovarjati, če bi se na turi zgodila nesreča.

## Kunikejeve Podobe Slovenije

Polihistor **Janez Vajkard Valvasor** je bil prvi, ki je z objavo podob mest, objektov in pokrajine v svoji znameniti Sodobni topografiji Kranjske (1679) na Slovenskem utemeljil vedutno slikarstvo. Ne le v svetu, ampak tudi pri nas se je namreč ta umetnost v naslednjih dveh stoletjih močno razmahnila. Med najpomembnejše ustvarjalce litografije pri nas sodi **Adolf Friedrich Kunike** (1777—1838), avtor in tiskar.

Založba Arterika je pred časom izdala komplet njegovih šestih vedut v črno-beli in kolorirani tehniki. Namenjena je ljubiteljem likovne umetnosti in ljubiteljem podob slovenske pokra-



A. F. Kunike: Slap Savica

jine. Mapa, ki vsebuje tudi knjigo **Ivana Stoparja** z zgodovinskim opisom tega ustvarjanja pri nas, je predvsem lepo poslovno darilo. Med objavljenimi slikami sta tudi dve podobi iz našega gorskega sveta. Prva je podoba Bohinjskega jezera s cerkvijo sv. Janeza Krstnika, v kateri je več starih poslikav vse od 13. stoletja dalje, ter z baročno cerkvijo sv. Duha. Nad košeninami in rovti, ki obdajajo jezero, se pne venec gorskih vrhov od Vogla prek Komne do prepadnih grebenov Komarče. Na drugi sliki pa je upodobljen znani izvir Save Bohinjke, ki kot slap Savica privre na dan s pobočja Komarče.

Ciril Velkovrh

## Slovenija na vojaškem zemljevidu (1763—1787)

Na ukaz cesarice **Marije Terezije** so vojaški kartografi po letu 1763 opravili meritve in izdelali natančne zemljevide v izmeri 1:28.800 za vso takratno habsburško posest od Baltika do Jadranskega morja. Na njih so med drugim natančno vrisali tudi hribe in vzpetine, njihove strmine in položne strani, gorska pobočja ter doline, kot tudi tek voda, njihovo globino in prehodnost. Pri tem so opustili gričast in perspektivni prikaz razgibanosti terena. Tako kot so narisani samostojni objekti ob

poteh (znamenja in kapelice) ter cerkve in gradovi na vzpetinah, je tudi v naseljih narisana vsaka hiša posebej. Kot dopolnilo so k vsaki karti dodali še zvezke z vsemi podatki, ki na karti niso dovolj vidni. Zemljevid je bil zunaj vojaških krogov neznan vse do leta 1864. Za nas je še posebno dragocen, ker je to prvi in najpodrobnejši zemljevid, na katerem je izrisano celotno slovensko ozemlje in ki daje zelo nazorno pokrajinsko podobo z mnogimi imeni, zapisanimi tudi v slovenskem jeziku. Tako bo ta popolna izdaja v marsičem koristila kartografom in vsem tistim, ki se ukvarjajo s poimenovanjem geografskih pojmov.

Današnje območje Slovenije pokriva nad 110 kart. V prvem delu, ki zajema območje južne Slovenije (Belo Krajino, del Notranjske, Kočevsko in del Dolenjske), je reproduciranih 19 kart z ustreznimi opisi v nemškem in slovenskem jeziku. Tu so podane podrobnosti o posameznih krajih, o njihovi oddaljenosti in o trdnosti stavb v teh krajih. Podani sta še vrsta in stanje voda, močvirij, poti, okoliških hribov, gozdov itd. V knjigi sta še dva dodatka. V prvem je zajeto celotno besedišče posameznih kart, prevedeno tudi v današnje poimenovanje; v drugem pa je enoten abecedni seznam vseh imen v opisu in na kartah.

V prihodnje bo izšlo vsaki dve leti po eno od nadaljnjih šestih del za

celotno ozemlje Slovenije. Faksimilirana izdaja vojaških zemljevidov, ki je v skoraj preluksuzni izvedbi, bo vsekakor dragocen prispevek k spoznavanju zgodovine našega ozemlja. Planinci že z nestrpnostjo pričakujemo predvsem tiste karte, na katerih so naše najvišje gore.

Ciril Velkovrh

## Planinske in druge pesmi

Bistvo slovenskega planinarjenja ni le gornišstvo, je tudi pohodništvo, ko se srečujemo z ljudmi, iz katerih najraje privre pesem. Po tem smo Slovenci znani doma in po svetu. Zato ni nič nenavadnega, da so pred kratkim, lani, izšle kar štiri pesmarice.

**Planinske in druge narodne pesmi**, ki jih je izbral, uredil, oblikoval in pripravil za tisk **Emil Pukmeister**, izdalo pa Planinsko društvo Ojstrica iz Celja, so izšle v nakladi samo 200 izvodov. Knjižica zajema 318 bolj ali manj znanih pesmi, zato pa ima le prva, Ojstrica ti naša, notni zapis. Urednik je v predgovoru zapisal, da so planinske pesmi tudi narodne pesmi, da jih pojo povsod, v hribih in dolinah, od sončne Primorske do ravnin ob Muri in od najvišjih vrhov naših Alp do mejne Kolpe.

**Gorniška** je druga podobna zbirka pesmi, ki je izšla pri Mladinski komisiji Planinske zveze Slovenije ob njeni 40. obletnici obstoja. Izbor prek 400 taborniških, narodnih, borbenih in tujih pesmi so pripravili **Kristina Jerančič**, **Peter Pehani**, **Katja Šnuderl** in **Rok Medja** s sodelovanjem tabornikov, zbirko pa je uredil **Borut Peršolja**, ki je v uvodu zapisal, da je namenjena vsem, ki znajo, in tistim, ki mislijo, da znajo peti.

**Sto planinskih pesmi** sta izbrala in pripravila **Miro Repič** in **France Malešič**, prvi pa je pripravil tudi notne zapise zato, da bi se stari napevi ohranili. Čeprav je knjižico izdalo Planinsko društvo Bajtarji z Velike planine, je v njej več pesmi tudi z drugih slovenskih gora. Avtorji posameznih pesmi niso navedeni, saj je večji del neznanih.

**Pesmi sveta** je zbirka pesmi z notnimi zapisi, ki jih je zbrala, prevedla in uredila **Breda Oblak**, izdala pa

DZS. V uvodno poglavje »S pesmijo doma« so uvrščene slovenske narodne pesmi iz vseh naših pokrajin. Mnoge med njimi so znane slovenske planinske pesmi ali pa šaljive pesmi, ki jih tudi planinci radi pojo. V nadaljevanju so pesmi različnih evropskih dežel in še pesmi z drugih celin. Urednica je v uvodu zapisala, da tam, kjer beseda odpoje, nadaljuje svoje poslanstvo glasba. Ena druge ne more nadomestiti, saj ima vsaka izmed njiju svoje zakonitosti, posebnosti ali omejitve. Vsaka zase je samostojna, zato sta potrebni obe.

Tako je veselim planincem postreženo do največje mogoče mere. Manjka samo še poziv: Pojdimo na gore in zapojmo!

Ciril Velkovrh

## Varnost in tveganje v skali in ledu

Ob 25-letnici delovanja krožka za varnost Nemške planinske zveze DAV je izšla knjiga **Pita Schuberta** »Varnost in tveganje v skali in ledu«, 272 strani debela knjiga formata 16,3 × 23 centimetrov, s 360 (največ) barvnimi slikami in 145 skicami, v kateri so nanizani dogodki in dogodki iz 25-letnega preučevanja varnosti v Nemškem Alpenvereinu. Knjiga stane 388 avstrijskih šillingov.

Le kako se je to moglo zgoditi? To je najpogostejše prvo vprašanje, ki ga je slišati po gorski nesreči. In prav to je vprašanje, na katerega poskuša že 25 let odgovarjati Pit Schubert, vodja krožka za varnost v Nemškem Alpenvereinu, vedno ponovno z edinim ciljem, da bi se iz nesreče kaj naučili, da bi spoznali vzroke nesreč in se jim po možnosti izognili. Pogosto tragične, včasih pa tudi zabavne dogodivščine in dogodke iz tega 25-letnega preučevanja gorskih nesreč in varnosti je zdaj Schubert zbral v tej ilustrirani knjigi.

Schubert poroča o dramatičnih vremenskih preobratih in nevihtah, analizira varnost ter gorniško opremo in njegovo uporabo v praksi ter razvoj vrhne in varovalne tehnike, na podlagi lastnih ali prijateljskih izkušenj pripoveduje o reševanju iz ledeniških razpok ali o tveganjih si-

tuacijah v gorah, vedno ponovno opozarja na napake pri športnem plezanju in kaže na nevarnosti, ki jih je doživel ali jim je bil že izpostavljen skoraj vsak gornik, pa naj bi bil planinec, gorski popotnik, alpinist ali plezalec. Da so tudi na tem področju pogoste zgodbe, ki se jim je treba vsaj nasmehnuti, če že ne pošteno nakrohutati, podčrtujejo kar številne na to temo narisane karikature.

(Mitteilungen)

## Ornitološki atlas Slovenije

Natanko dvajset let mineva od prvega dogovora o organizirani pripravi preglednih zemljevidov ptičjih gnezdišč v Sloveniji. Avtor besedila in organizator projekta **Iztko Geister** je s sodelovanjem 52 članov Društva za opazovanje in proučevanje ptic za DZS pripravil izredno lepo delo. V uvodu predstavlja Slovenijo kot celoto in njene posebnosti: relief, kras, rečno mežo, rastlinstvo, gozd in vinogradništvo. Opisuje različne življenjske prostore ptic: grmišča, sadovnjake, obrežja in močvirja, travnike in goličave ter urbano okolje. Z lepimi fotografijami prikaže različnost naše pokrajine. Poleg kataloga 220 ptic, ki pri nas gnezdi, pa je pripravil še abecedni seznam njihovih slovenskih in znanstvenih imen. Najobsežnejši je osrednji del knjige s kartami o razširjenosti ptičjih gnezdišč pri nas, s skicami vseh vrst ptic, ki so delo **Marka Hulmeja**, ter obširnejšimi komentarji.

Ptice živijo povsod v Sloveniji, največ vrst ptic pa živi na ravninskem severovzhodnem predelu države. Zato jih tudi na naših planinskih, markiranih in nemarkiranih poteh prav pogosto srečavamo. Planinske poti so tudi v ravninskem in obrežnem predelu, vsekakor pa so najzanimivejše v goratem in visokogorskem alpskem svetu. Zato bi opozorili le na tiste vrste ptic, ki so značilne za najvišje ležeče predele našega planinskega sveta. Te so črni škarjek, planinski orel, belka, rušavec, divji petelin, kotorna, mali skovik, planinski hudournik, skalna lastovka, vriskarica, planinska pevka, navadni kupčar, komatar, hribska listnica, mali muhar, skalni plezavček, planin-

ska kavka, črna vrana, planinski vrabec, konopeljščica, čizek, brezovček in skalni strnad.

Prelep je svet umetnosti, a tudi svet narave in njen del — živi ptičji svet.

Ciril Velkovrh

## Koledarji nas opozarjajo na zanimivosti

Planinci obiskujemo vrhove in doline, koledarji, ki izidejo ob koncu leta, pa nas lahko med drugim opozorijo na to, kaj lahko ob poti vidimo.

Hmezad export import iz Žalca je izdal koledar »Savinjska dolina«, ki opozarja na dolino in njeno specifično kulturo, hmelj. Lepo je prikazana dolina, hmeljski nasadi, nekateri kraji itd.

Drugi je koledar, ki ga je izdal Jamarški klub Črni galeb iz Prebolda. V njem so predstavljene podzemne jame — marsikatera je ob naših veznih poteh. Jame so predstavljene s sliko, kratkim opisom in skico, kje ležijo. Tako nas koledar opozori na jamo, ki je pod Predjamskim gradom, spoznamo Snežno jamo pod Raduhom, v Idriji lahko poiščemo jamskega škrate, v rudniku svinca in cinka v Mežici spoznamo skrivnostni svet kralja Matjaža, ki ga je sooblikoval človek. Ob Savinjski planinski poti leži štajerski kraški Pekel, ki je poln kapniških podob in mistike. Predstavljen je biser Grosupeljske doline, Županova jama, pa tudi Škocjanske jame in Postojnska jama.

Koledar si je vredno ogledati.

Franc Ježovnik

## Turistični pratiki na rob

Celjska turistična zveza Celje je izdala že 22. pratiko, že 22 let pa nas turisti seznanjajo tudi s planinstvom.

Pratika nas s kratkim opisom poti povabi na izlet v Dom na Paškem Kozjaku, k Sv. Duhu, v Podolševo, na Marijo Reko nad Preboldom, na Mrzlico. Pri Mrzlici je predstavljena Hausenbichlerjeva soba v koči, pri tem pa so avtorji pozabili, da je bil **Hausenbichler** oče slovenskega hmeljarstva in ne samo župan in narodnjak. Pratika nam lahko poma-

ga na poti iz Polzele na Goro Oljko. Ob opisu cerkve na Vimperku, ki leži ob poti in je posvečena sv. Miklavžu, bi avtor lahko zapisal, da sv. Miklavž čuva splavarje, ki »pod njim plujejo«, saj je njihov zaščitnik.

Lepo je predstavljen Podčetrtak. Škoda, da nas avtor ne opozori na čarovnice, ki domujejo pod vrhom. Tam je namreč urejen park, ki prikazuje čarovnice, različna pravljica na bitja, domovanje Bedanca itd. Rodica je prav tako zanimiva za planince, saj je točka Štajersko-zagorske poti.

Pri opisu Krajinskega parka s sedežem v Podsredi bi lahko zapisali kakšno besedo o planinskih poteh. Kar nekaj jih je na tem območju, tudi k Podsreškemu gradu vodi marikirana pot.

Ob prispevku »Sto let Mozirske koč na Golteh« lahko zapišemo, da je pomanjkljiva ugotovitev, da je PD Celje leta 1975 ozročilo kočo Izletniku Celje. Prav bi bilo, da bi raziskali, zakaj je Skupščina Planinske zveze Slovenije, ki je zasedala v Celju, dovolila prenos te koč in Planinskega doma v Logarski dolini. Če spomin ne vara, je bila utemeljitev taka, da se mora v Zgornji Savinjski dolini poenotiti turistična ponudba.

Kočo na Golteh je dobilo PD Mozirje nazaj, Dom v Logarski dolini je propadel, PD Celje si je zgradilo novega.

Ob prebiranju monografije **Matevža Lenarčiča in Marte Orešnik** »Krajinski park Logaska dolina — Solčavsko« (EPSI 1995) se lahko vprašamo: je koč in spomenik pred njo v Logarski dolini? V monografiji ne najdemo sledu niti o koči, niti o spomeniku **Franu Kocbeku** in **Johannesu Frischaufu**. Osrednji del doline je Plest in dolina se nadaljuje v Kot in konča pri slapu Rinka. Avtor zapiše, da bi se lahko iz Plesti peljali naprej v Logarski kot. Cesta nas bi pripeljala do okrepčevalnice, je zapisano. Ob tej cesti sta koč in spomenik.

Mimogrede še to: F. Kocbeka najdemo pri opisu noš na Solčavskem, niti besede pa ni o tem, da bi bil ustanovitelj Savinjske podružnice SPD in glavni organizator slovenskega planinstva na tem območju. Frischaufa najdemo samo enkrat pri naslovu koč na Okrešlju. Nič ni zapisano o tem, kaj je naredil za

slovensko planinstvo. To je tako, kot če bi opisovali stolp na vrhu Triglav in ne bi zapisali, da je to Aljažev stolp in kdo je bil Aljaž.

V Pratici so opisani muzeji, planinske postojanke, planinska pota in planinska društva.

Marsikaj najdemo v Pratici, lahko bi kakšno informacijo tu ali tam dopolnili, vendar te pomanjkljivosti ne zmanjšujejo kvalitete Pratique.

Franc Ježovnik

## društvene novice

### In memoriam: Verenka Mencinger



Kadarkoli umirajo gore, se ponavadi lomijo velike skale. Z vsako skalo, ki zgri v dolino, je manj gore in tudi manj tistega, ki je to goro ljubil. Ena takih skal se je sredi novembra 1995 utrgala v planinskem društvu Radovljica in se odkotalila v globino vsega minljivega.

**Verenka Mencinger**, dolgoletna tajnica Planinskega društva Radovljica, je sklenila svoj življenjski opus. Njeno bogato življenje je izpolnjeno. Njenih korakov po gorskih poteh in strminah ne bo več slišati, njenega dobrodušnega nasmeha in zdravega humorja ne bo več. Verenka se je za vedno poslovila od vseh nas.

Rojena je bila leta 1928 v planinski družini **Potrata**. V času druge svetovne vojne je bila z družino pregnana v Srbijo. Pred tem je obiskovala srednjo trgovsko šolo v Ljubljani,

kjer je bil njen razrednik **prof. Janko Mlakar**, priznani planinski delavec, ki jo je še dodatno navdušil za lepote gorskega sveta. Njen oče Rudi in mama Milena sta bila dolgoletna člana upravnega odbora Planinskega društva Radovljica. **Milena Potrata** je bila tudi dolgoletna tajnica PD Radovljica. Leta 1973, pet let po mami smrti, je prevzela tajniške posle Verenka in jih opravljala vse do svoje prezgodnje smrti.

Verenka je bila ena izmed tistih redkih izbrancev, ki je zakonitosti gorske narave znala prilagoditi zakonom človeka, ki eksistira v modernem svetu. Znala je preleti svojo voljo in energijo v dejanja, ki so zaznamovala določeno obdobje z neizbrisnim pečatom njene biti.

Prisluhniti zvoku žuborečega potoka, zvoku šelestenja listja in zvoku šepetanja vetra znajo le tisti, ki jih je obdarila narava in izšolala velika ljubezen do vsega lepega. In prav to vrlino je v celoti osvojila Verenka. Kot učiteljica klavirja v glasbeni šoli Radovljica je številne mlade ljudi navdušila za spoznavanje vsega lepega tako v glasbi kot v gorskem svetu.

Svetlo sonce na obronkih gora, ki odseva v odprta srca, ljube kimajoče in zvončkajoče gorske cvetice, pisani hroščki, ki brenčijo po planinskih trah, in ščinkavec, ki poje svojo jutranjo pesmico, to je bil njen svet.

Vsem, ki obiskujemo gore, nam je znano slovo noči, ki se umika svitu jutranje svetlobe, slovo zime in taljenje snega v času pomladi, slovo ptic v času jeseni, a, žal, tudi slovo od tistih, ki so nam bili najbližji. Slovo od naših sorodnikov in planinskih tovarišev je vedno tisto, ki se ga vsi bojimo, pa je vendar neizbežno.

Ob slovesu se v imenu radovljiških in drugih planincev lahko poslovimo samo s skromnimi, a mislim, da pomembnimi besedami: Verenka, hvala ti!

Tone Tomšič

### Milčetu v spomin

V sredo, 13. decembra 1995, smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od **Emila Keteja**, mojega prvega planinskega mentorja in sopotnika na mnogih turah po hribih in visokogorju.

V hribe je zašel pozno, ob službi za to ni bilo časa. Ko se je kot strojevodja upokojil, je pogrešal svoje delo, prijatelje in družbo, ni pa hotel zapravljati časa po lokalih. Zato se je kmalu vpisal v PD Ljubljana Matica in s člani tega društva hodil na društvene izlete. Gore so ga zasvojile, kmalu mu ni bilo dovolj iti na izlet, hotel je imeti od njega nekaj več. Tako je skoraj opustil avtobusne izlete, pridružil se je skupini petih, šestih upokojencev in z njimi hodil po svoje, izven društvene organiziranosti. Za boljše počutje me je včasih povabil zraven. Sprva so mi bili prepočasni: znal je hoditi tako, da se jim nikoli ni mudilo. Bili pa so toliko zanimivi, da sem, čeprav mlad, kmalu spoznal, da ni pomembna le hitrost. Koliko sem lahko spotoma prefotografiral in se ogledoval ta čas, ko so oni počasi nadaljevali pot! Včasih sem tekel naprej do kočice in naročil čaj, da jih je že čakal, ko so zasopli prišli za mano.

Tako se je »včasih« kar hitro spremenil v »vedno« in skupaj smo prevandrali precejšen del naše dežele. V tiste dni spadajo moje prehojene Notranjska, Kurirska, Slovenska, del Škofjeloške in še toliko drugih poti, o katerih zlepa ne bo ugasnil spomin. Kolikokrat smo se na koncu dnevene poti ustavili v koči, kjer je njegov smisel za družabnost in humor pričaral čudovito večer!

»Veš, kako je uni reku?« je bil njegov običajen uvod in šala je sledila šali, pri tem pa je pazil, da ni pretiraval in koga užalil. Bil je rahločuten in čeprav ni pokazal, tudi nekaj romantika. Pozneje sva hodila sama, posebno v visokogorje, in takrat sem z njim na poteh resnično užival.

Šla sva, na primer, od Krnskih jezer (še brez kočice) proti Razor planini v čudovitem poznopolnem vremenu. Hodila sva kar deset ur in splot se mi ni zdelo preveč. Spet drugič pozimi skozi sotesko Iške od Krvave peči čez drn in strn do Iške vasi. Nič zato, če sva se izgubila in morala skakati čez vodo! Lepo je bilo.

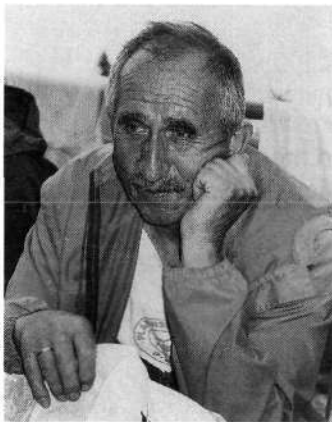
Potem ga je neko noč na Krmu srce rahlo opomnilo in ni se več toliko izpostavljalo naporom gorskih poti. Okolico Ljubljane pa je še vedno rad obiskoval, zlasti proti Toškemu čelu in Katarini. Tudi Mostec ga je poznal;

tja je proti koncu še zahajal, ko ga bolezen ni več pustila drugim.

Vsem, ki smo ga poznali, bo ostal v spominu kot Milče, ki je vedno rad kakšno razdril. Ostal bo v spominu kot prijeten sopotnik na mojih nadaljnjih poteh in hvaležen sem mu, da me je znal vpeljati v gore. Hvala mu!

Ljubo Meden

## Dušan Feldin ima 75 let



Planinca **Dušana Feldina** moram ob tem jubileju kar dvakrat vprašati, če leta resnično drže, kajti njegova živahnost in zunanji videz ga pomlajujeta.

Dušan je bil vseskozi, že od leta 1936, ko je postal član Kranjske podružnice SPD, zvest kranjskemu planinstvu. Na gore ga je navezal oče železničar, saj je bil z očetom prvič na Triglavu že leta 1934. Da je bil planinško aktiven, nam pove tudi podatek, da je bil na slovenskem očaku kar 103-krat. Njegova posebnost je izjemna, prav dlakocpska natančnost in evidenčnost.

Dušan, rojen v hrvaškem Zagorju, Bedekovčini, je imel kar trdo, ne z rožicami postlano pot, saj se je moral trdo boriti za preživetje. Revščina in skromnost sta bili njegovi sopotnici. Odnos do gora pa je dobil kot kranjski gimnazijec, še posebej pri **prof. Žagarju**, ki je kot učitelj telovadbe gojil poseben odnos do vzponov in izletov v gore z dijaki.

Kot mladinec je bil med vojno na Kofcah, dokler dom ni pogorel, nato

pa od leta 1942 v Kokrškem odredu v osrčju Storžičevega okoliša. Po vojni se je leta 1949 vključil v Planinsko društvo Kranj, ki mu je ostal zvest do danes.

Vseskozi si prizadeva pri organizaciji planinstva, še posebno v Savi, Gorenjskem tisku in vasi Naklo. Kot neutruđen, aktiven član PD je bil precej let član UO in NO PD, bil je tudi predsednik sekcije Naklo. Pri kranjski akciji izobraževanja planinskih vodnikov (leta 1975) ni stal ob strani in je v prvi generaciji z vso resnostjo in odgovornostjo opravil izpit PV. Kar štiri leta je bil tudi načelnik oddelka za planinsko vodništvo in vseskozi vnet zagovornik organiziranega vodenja. Sodeloval je pri več kot 800 izletih in pohodih. To je vsekakor rekord nad rekord — in kjerkoli je bil, se tam ni zgodila nobena nesreča. Kot PV in vodja izletov se je vedno vestno pripravil in opremil z vsemi podatki, ki so udeležencem izlet še kako popestrili (flora, orientacijska znamenja, panorama, bivanje v naravi...). Ob tem, da je bil srčen planinec, je bil Dušan tudi navdušen nogometaš in član organizacije telesne kulture, kjer si je vedno tudi prizadeval za podporo planinstvu. PD Kranj in PZS sta se mu za njegovo požrtvovalno delo oddolžila z najvišjimi priznanji. Ob jubileju mu želimo še mnogo volje in toliko moči, kot jo je zmož, ko se je pri 60 letih prvič povzpел na streho Evrope, na Mont Blanc.

Franc Ekar

## Je organizirano pohodništvo v krizi?

Vsako leto se na koncu sezone zberejo planinski vodniki slovenskih železarjev in ocenijo opravljeno delo ter pripravijo okvirni načrt dela za prihodnje leto.

Lansko srečanje, ki je bilo 25. novembra 1995 v planinskem domu na Svetini, so pripravili planinski vodniki iz celjske Žične in štorske železarne. Udeležili so se ga vodniki iz vseh železarskih podjetij, razen iz Verige Lesce ter Plamena Kropa.

Glavna ugotovitev planinskih vodnikov je bila, da sedanji čas oziroma politika v podjetjih rekreaciji zapos-



lenih nista naklonjena. Ta je postala stvar posameznika, odvisna pa je od njegovega prostega časa, možnosti in denarja. Organiziranega planinstva je vse manj, pohodništvo pa vse bolj postaja individualna dejavnost.

Še leta 1994 so planinski vodniki slovenskih železarjev z veseljem ugotavljali povečanje števila planinskih pohodnikov, leto dni pozneje pa so se njihove vrste spet zredčile. Za to je več vzrokov: slabo vreme, več pohodov v okviru drugih delovnih organizacij, izbira ciljev (vrhov), manjši interes za prirerjanje pohodov tako med samimi organizatorji in planinskimi vodniki kot tudi med vodilnimi v podjetjih in sindikalnih organizacijah. Nekateri planinski vodniki so se preselili ali zaposlili v drugih podjetjih in izgubili stike s pohodniki. Visoke cene prevoza odvrtaajo od pohodov zlasti družine, za katere takšen izlet predstavlja kar velik izdatek. Nekateri vodniki se bojijo tudi pravne in moralne odgovornosti v primeru nesreče na pohodu, zlasti v visokogorju.

Kljub težavam, s katerimi se ubadajo planinski vodniki slovenskih železarjev, pa so vendarle ugotovili, da položaj ni brezizhoden. Ljudi je treba za pohodništvo preprosto navdušiti in jih organizirati. V novih podjetjih je treba poiskati planince in jih pritegniti k delu. Le tako bodo lahko planinski vodniki slovenskih železarjev letos izpeljali načrtovane štiri pohode.

A. Č.

## Planinska jesen v Goriških Brdih

Planinsko društvo Brda je pred leti uredilo planinsko zavetišče na Koradi. V lanskem oktobru smo se podali na ta najvišji vrh v zaledju Goriških Brd.

Turobno jutro ni obetalo lepega dne. Bele koprene so se podile po Vipavski dolini, kot bi hotele ta jesenski dan zaviti v meglo. Ko smo prispeli v Brda, so se megle le razkropile in razkrilo se nam je kar nekaj naravnih lepote te dežele. V jesenske barve odeti grči so naša srca zdramili in jih napolnili s prijetnim počutjem.

Ko pridemo v Goriška Brda, se nam zazdi, da smo prispeli v skoraj pravljčni svet, kjer se lepota narave zliva z delovnim ritmom domačinov in nam je zaradi tega še lepše pri srcu. V tej deželi vinorodnih gričev, po katerih se razprostirajo naselja s tipičnimi primorskimi hišami, so pobočja polna sončne svetlobe, v kateri zori žlahtno grozdje in sladko sadje.

Po makadamski poti smo prispeli na Vrhoveljski preval. Do tega sedla lahko pridemo tudi po urejeni planinski poti s Sabotina, ki je speljana po grebenu med Sočo in Goriškimi Brdi. Že tukaj smo deležni lepega razgleda na Spodnje Bohinjske gore, pa na Banjško planoto in Trnovski gozd.

Začeli smo se vzpenjati po dobro markirani stezi, ki nas je vodila navkreber skozi gozdove, čez jase in griče med čudovitim bogastvom rastlinskega sveta. Grmovje in drevje se je lesketalo v soncu, gozdovi in travniki so bili odeti v pisano razkošje zlatih barv. Mavrično obarvano listje se je bleščalo v vseh odtentkih, ki si jih je mogoče zamisliti. Različne barve od svetlo rumene do škrlatno rdeče so krasile ta svet, da se kar nismo mogli nagledati te prijazne pokrajine. Šepetanje vetra v krošnjah dreves in šumenje listja na gozdnih tleh je ustvarjalo svojevrstno melodijo, ki ji srce tako rado prisluhne.

Naposled smo prispeli do zavetišča na Koradi. Jesensko sonce je toplo počivalo na tej skoraj pravljčni koči. Od tod se nam nudijo čudoviti razgledi na sleme Kolovrata. Za širokim sedlom Livka in slemenom Kolovrata se vzpenja mogočni Matajur. Na razgledni vzpetini nad vasico Lig stoji zamenita cerkev Marijino Celje. Na severu nam zastirajo obzorje bleščeče Julijske Alpe. Pogled objame široke ravnine Italije in nam obstane na idilični vasi Stara gora z značilnim samostanom, ki se dviga tik pod Korado. V sinji daljini se nam kažejo priostreni vrhovi Dolomitov s Piancavallom v ospredju.

Ker se je naredil izjemno lep dan, smo posedli na urejena počivališča pred kočjo in se predali prijetni toploti jesenskega sonca. Gozdovi in polja so spokojno počivali pod modrim nebom.

Tako nedotaknjena in mirna se nam je zdela narava!

Po krajšem postanku smo se napotili še do cerkvice svete Genderce, ki je prav tako vredna ogleda.

Na poti v dolino smo bili soglasni, da je ta planinska pot na Korado prijetno poživilo v tem letnem času.

Vida Durn,  
Ajdovščina

## 20 let obratovanja ledinske tovrne žičnice

Ob 20. obletnici tovrne žičnice na Jezerske Ledine (Vodine po Frischafu in po lokalnem imenovanju Vadine) lahko z zadovoljstvom ugotavljamo, da je prav ta transport omogočil ekološko čisto gradnjo Kranjske kočje v letih 1975—1977 in omogoča že 18-letno brezhibno oskrbovanje objekta, še posebej pomemben pa je pri tem odvoz odpadkov, smeti. Ledinska tovrna žičnica je v teh letih v dolino prepeljala skoraj 20 ponesrečencev, obolelih ipd. Omogočila je tudi hitro dostavo rezervnih delov, ko je zaradi okvare ostal helikopter na strehi Kranjske kočje, v teh letih pa je bilo prepeljanih tudi skoraj 50.000 ton materiala. Najpomembnejša ugotovitev je, da ni prišlo do nikakršne okvare, razen vzdrževalnih del in odprave posledic strele. To je vsekakor zasluga projektantov in izvajalcev: **Lovra Rutarja, Janeza Ponikvarja, Ivana Pogačnika, Jožeta Kaštruna...**

Pričetek del je bil v juniju 1975 — prenos skoraj 400 kg težke jeklenice s helikopterjem — drzen podvig sposobnega pilota **Dragana Hanžla**. Ta jeklenica je nato omogočila vleko nosilne in vlečne vrvi čez ostentja na Ledine do zgornje postaje, na 1700 metrov nadmorske višine.

Danes, po 20 letih obratovanja Ledinske žičnice, ugotavljamo, da sta naprava in sistem obnovljena ter usposobljena za prihodnje obdobje. Pri tem smo še posebno zadovoljni, da smo našli uspešno ekipo sposobnih strokovnjakov, Jezerjanov, ki so žičnico temeljito in kakovostno obnovili.

Za slovensko planinsko tovrno žičničarstvo je bilo lansko leto še

## THAICO TOUR OPERATOR

Kranjska cesta 4  
64240 RADOVLJICA, SLOVENIJA

vam nudi naslednje storitve:

- najugodnejše cene letalskih prevozov;
- trekinške programe
- v Tibet/Nepal — okoli Anapurn z odhodom 22. marca
- v Afriko — Mt. Kenyo, Kilimandžaro
- v Čile, Peru, Argentino

Za zaključene skupine — datum po dogovoru.

Pokličite nas: 064/715-992 ali 715-994.

Delovni čas od 8. do 16. ure, ob sobotah od 9. do 12. ure.

posebno pomembno, saj so se prvič v tem letu kar dvakrat zbrali vsi upravljalci planinskih žičnic. Poudarili so dejstvo, da so planinske tovarne žičnice širšega javnega pomena, ki poleg oskrbovanja omogočajo uporabo še v primerih elementarnih nesreč, gorskega reševanja, planšarstva, skratka, ugotovljeno in potrjeno je, da je potrebno tej dejavnosti dati mesto, ki ji pripada in prav tako zagotoviti sredstva za brezhibno delovanje. Posebno pomembno je pri tem še to, da se s temi stališči strinja tudi Uprava za zaščito in reševanje pri Ministrstvu za obrambo RS.

Ne glede na nov zakon o društvih je izjemnega pomena ustanovitev podkomisije za tovarno planinsko žičničarstvo pri GK PZS. Za leto 1995 je pomembno, da se je začelo sistemsko reševanje planinskega žičničarstva za slovenski prostor, to je za 30 km žičniarskih linij, 14 naprav, 25 km dostopnih poti itd.

Ob tem se postavlja tudi vprašanje kakovostnega preventivnega urejanja gozdnih in dostopnih poti do spodnjih postaj žičnic. Na območju UE Kranj ugotavljamo togo urejanje tega, če vzamemo samo pot do Suhe nad Mačami, kjer je kašiška žičnica; podoben primer je tudi na Jezerskem, ko so z odvozom peska iz melišča povzročili drsenje melišča in je rešitev le v novi trasi. Enak primer je tudi v Bistrici nad Novo vasjo, ko je pred piezalnim vrtcem lanskega avgusta popolnoma odtrgalo pot. Menimo, da bo moralo Ministrstvo za kmetijstvo,

gozdarstvo in prehrano pri tem zastaviti svojo besedo. Prav pri tem pričakujemo aktivnost in strokovno znanstveno sodelovanje javnih zavodov za gozdarstvo.

Nastanek novih občin in s tem tudi novih planinskih območij narekuje vprašanje, kako financirati vzdrževalna dela na planinskih in dovoznih poteh, žičnicah, planinskih domovih, gorsko reševalno službo; Mestna občina Kranj skrbi za svoj teritorij, nove občine pa sredstev za to še nimajo. Ostaja torej vprašanje, kako preskrbeti sredstva za približno 260 km planinskih poti na območju UE Kranj. Pri tem moramo upoštevati, da so to neprofitne, vendar pomembne dejavnosti, saj te poti letno uporablja preko 200.000 uporabnikov. Postavljajo pa se tudi vprašanja lastništva, upravljanja in odgovornosti. To so pa seveda vprašanja, ki jih bo potrebno razrešiti letos.

Franc Ekar

### 18. pohod po poteh Pohorskega bataljona

V soboto, 6. januarja 1996, se je okrog 500 planincev podalo na zimski planinski pohod od Peska do Osankarice. Potekal je ob obilnem snegu in v prekrasni zimski idili. Planinci so prišli iz Maribora, Celja, Slovenskih Konjic, Cerknice, Sarajeva, Štor, Dramelj, Ruš, Velenja, Podčetrka, Murške Sobote, Radgone, Lendave, Poljčan, Ljubljane, Mislinje, Slovenj Gradca, Polzele, Ptuja, Kranja, Laškega,

Trbovelj, Slovenske Bistrice, Polskave, Lesc, Grobelnega, Radovljice, Bleda, Šentjurja, Rogaške Slatine, Zabukovice in Zreče.

Že nekaj let se pohoda udeležujejo tudi planinci iz Ljubljane in Gorenjske. Letos jih je bilo doslej največ zaradi tega, ker je bil napovedan pohod v Dražgošah naslednjo soboto in nedeljo. Prejšnja leta sta bila namreč oba pohoda ob istem času.

Zreškimi planincem gre vsa zahvala, da vztrajajo pri organizaciji tega edinega spominskega pohoda na Štajerskem. Kaže, da se še najdejo planinci, ki se ne sramujejo obujanja tradicije NOB. Menim, da si 69 padlih borcev zasluži tak pohod. Ker sem se udeležil vseh pohodov, sem na nekaj zadnjih pogrešal spominsko svečanost na prizorišču zadnje bitke pri Treh žeblih. Tudi borci bi lahko sodelovali. Če že ne morejo na pohod, pa bi morda na zaključku v Zrečah lahko čestitali pohodnikom. Tudi sredstva javnega obveščanja so zatajila.

Zreškimi planincem so pri pripravi in izvedbi pohoda pomagali člani Planinskega društva Oplotnica. Ker zaradi visokega snega ni bila spluzena cesta med Cezlakom in Lokanjo, so le-ti spluzili cesto čez Kebel do Kota za avtobuse, ki jih je bilo 12. Za pomoč zaslužijo vso pohvalo. Zahvaljujemo se tudi Gasilskemu društvu Zreče, ki je prav tako pomagalo planincem.

V kino dvorani v Zrečah so se planinci kljub 4- do 5-urni hoji ob zvokih Zreških 6 veselo zavrteli.

Vseh pohodov sta se udeležila tudi **Jože Čede** iz Dramelj in **Marija Varga** iz Velenja.

Na zaključni prireditvi je bil tudi srečolov. Denar za dobitke so prispevala podjetja in samostojni obrtniki, ki se jim iskreno zahvaljujemo. Prepričan sem, da se bo 19. pohoda udeležilo še več planincev.

Milan Gombač,  
Nušičeva 2 b,  
Celje

### Mali oglas

Zelo ugodno prodam nov nerabljen nahrbtnik Karrimor Condor 60-80 I, SA 7000 sist., primeren za trekinge, potovanja in odprave. Cena 400 DEM. Informacije po telefonu 063/741-197

## **MENTORJEM IN ČLANOM LITERARNIH, NOVINARSKIH IN LIKOVNIH KROŽKOV TER PLANINSKIM SKUPINAM NA SLOVENSКИH OSNOVNIH IN PODRUŽNIČNIH ŠOLAH**

V letošnjem letu poteka 40 let od ustanovitve Mladinske komisije pri Planinski zvezi Slovenije. Ta pomemben jubilej želimo praznovati skupaj z mladimi, z vami, ki že zahajate v hribe in tudi z vsemi, ki se šele odločate za prvi korak navkreber. Zato razpisujemo

### **LITERARNI NATEČAJ**

za učence od 5. do 8. razreda  
in

### **LIKOVNI NATEČAJ**

za učence od 1. do 8. razreda osnovnih šol  
z naslovom

### **GREMO SKUPAJ V HRIBE**

v okviru katerega si lahko izberete tudi svoj naslov.

Podoživljajte resnične trenutke sreče in strahu v gorah in se podajte v svet neznanega in še neodkritega, izpovejte življenjska spoznanja in pogled na svet, ki se vam je oblikoval na planinskih poteh ali opišite vaš odnos do narave! Pri pisanju izbirajte iz široke pahljače besedilnih vrst, oblikujte črtice, humoreske, pesmi ali dramske prizore, lotite se reportaže ali intervjuja! Skratka, bodite čim bolj izvirni.

Vsak literarni ali novinarski prispevek naj bo opremljen:

- z avtorjevim imenom in priimkom;
- s podatkom o razredu in šoli;
- z imenom in priimkom mentorja.

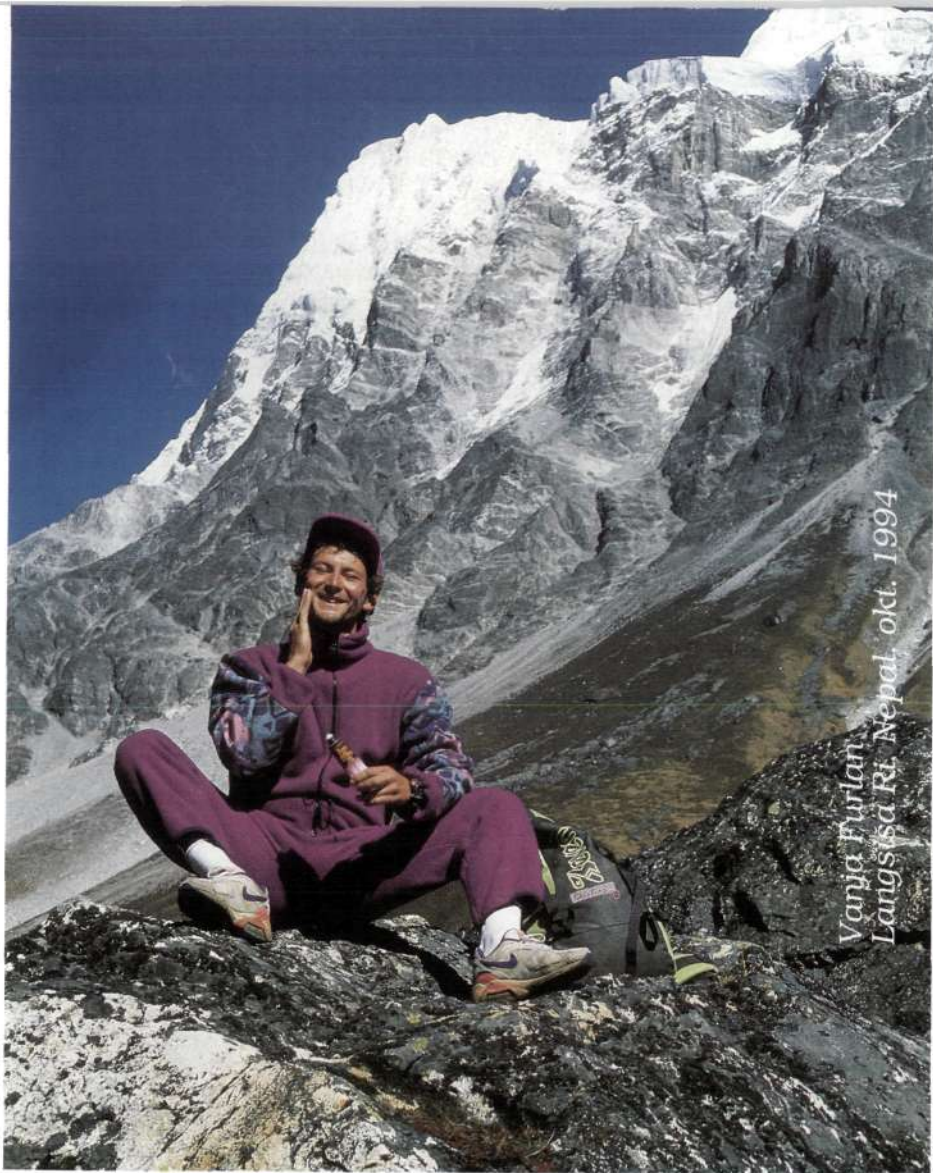
Učiteljice in učitelji likovne vzgoje na razredni in predmetni stopnji osnovne šole, ki se bodo odločili za sodelovanje na natečaju, izberejo likovno nalogo iz časovne razporeditve učne snovi za posamezne razrede za obdobje januar - april. V nalogi naj likovni problem (barvni ali črni), ki ga bodo reševali učenci, ustreza naravi ponujene teme. S primerno motivacijo naj učence pripravijo in čustveno razgibajo za likovno izražanje po spominu, po opazovanju in z domišljijo.

Likovni izdelki učencev so lahko v različnih likovnih tehnikah. Velikost del je omejena na velikost A 1. Likovni izdelek naj ima:

- avtorjevo ime in priimek;
- podatek o razredu in šoli;
- naslov dela;
- likovna naloga;
- ime in priimek mentorja;
- kratek opis (tri do štiri povedi), kako in s čim je učitelj motiviral učence za likovno izražanje ter koliko časa je za to potreboval.

Vsaka šola lahko pošlje največ 5 literarnih in novinarskih del ter 8 likovnih izdelkov **do 5. aprila 1996** na naslov MK PZS, Dvoržakova 9, 61000 Ljubljana, s pripisom ZA NATEČAJ.

Vse prispеле izdelke bo predlagala strokovna komisija, ki jo sestavljajo likovni pedagog in slavist z osnovne šole, dva pedagoška svetovalca z Zavoda RS za šolstvo za slovenski jezik in likovno vzgojo, predstavnik MK PZS ter dva člana Planinske zveze Slovenije. Nagrajenih bo 20 literarnih in novinarskih del ter 40 likovnih izdelkov. Vsa nagrajena dela bodo objavljena v zborniku, ki bo izšel ob osrednji proslavi ob 40-letnici MK PZS.



Vanja Purlan  
Langtisa Ri, Nepal, okt. 1994

# Sun Mix

## NA NAJVIŠJIH GORAH SVETA!

